broj 107 cijena 120 d

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

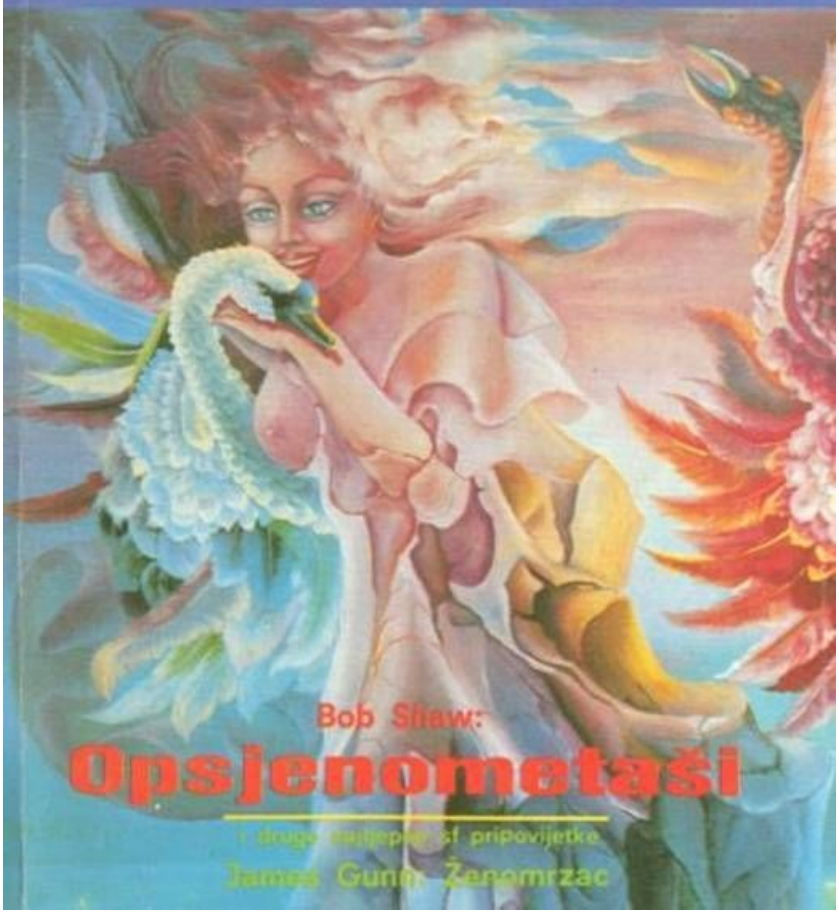

Bob Shaw:

Opsjenometaši

i druge najljepše sf pripovijetke

James Gunn: Ženomrzac

Sadržaj

Sirius 107

Riječ urednika

Bob Shaw: Opsjenometaši

James E. Gunn: Ženomrzac

Krešimir Pušić: Harmonija samoće

Isaac Asimov: Izgovarajte moje ime sa S

Živko Prodanović: Stogodišnjak

Vincent Ronovsky: Stranica povijesti

John Taine: Konačni katalizator

Neven Jovanović: Buđenje

James Tiptree Jr.: Iza Mrtvog grebena

Vladislav Petrović: Opstanak

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI ● DOGAĐAJI ● POLEMIKE

Za SIRIUS...nije za SIRIUS

SIRIUS broj 107,

Svibanj 1985.

● SAVJET REDAKCIJE: Josip Adaković, Ljudevit Bauer, prof. dr. Adolf Dragičević (predsjedavajući), Vesna Gazdag, Igor Golik, Ana Hrastović, Marija Jurela, Želimir Koščević, Milivoj Pašiček, Nada Šoljan, Ismet Voljevica.

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Milivoj Pašiček.

● SIRIUS – biblioteka znanstvene fantastike, izlazi svakog petog u mjesecu – Izdavač: RO Novinsko-izdavačka djelatnost SOUR-a »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR Informativno-revijalna izdanja n.sub.o. Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4 –Stručni savjet »Siriusa«: Klub prijatelja znanstvene fantastike i fantastike Sfera Zavoda za kulturu i obrazovanje, Zagreb, Ivanićgradska 42a –Adresa uredništva: »Sirius«, Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4, telefon: (041) 515-555 i 519-555 – Tisak: RO Štamparska djelatnost »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR-i Novinska rotacija n.sub.o. i TM n.sub. o., 410-00 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4. – Cijena pojedinom primjerku 120 dinara. Pretplata: za godinu dana 1296 dinara, za šest mjeseci 648 dinara (u cijenu je uračunan popust). Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa 30101-833-1216 SOUR-a »Vjesnik«, Interna banka, s oznakom: za »Sirius«.

● Cijena oglasa. crno-bijela stranica 10.000 dinara; posljednja omotna stranica 15.000 dinara

● UREDNIK: Borivoj Jurković. – Recenzenti domaćih priča: Darije Đokić i (pisanih na slovenskome) Žiga Leskovšek. – Grafička oprema: Ivica Bartolić (omotna stranica) i Ljudevit Gaj – Lektor: Đuro Šnajder. Slika na naslovnoj stranici: Branka Brmbota

SCAN i OCR: Sekundica

Ispravka: MasterYoda

Prelom: MasterYoda

www.sftim.com

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

= Ne mogu odoljeti da Vam ne pročitam pismo što sam ga primio ovih dana:

= Drugi čika Borivoju! U broju 103 SIRIUSA objavili ste da je moja priča **Junaci stoljeća** dobra za dječji ili omladinski časopis. Zbog toga se ne ljutim. Da budem iskren: do tada nisam pročitao ni jednu jedinu SF priču. Vaš mi se SIRIUS svidio čim sam ga počeo čitati, prije nekoliko brojeva, i obećavam da ću ga kupovati sve dok sam živ, odnosno dok on bude izlazio. Napisao sam i drugu SF priču **Prečica**, i ona je odbijena, ni zbog nje se ne ljutim. Na greškama se uči, je li tako? Priča **Junaci stoljeća** poslao sam u još jedan list. ali oni ni da kažu da valja, ni da ne valja. Stoga se odričem toga lista, dugo sam ga čitao, ali više neću! Sigurno je da nisam najmlađi čitatelj SIRIUSA, no možda sam najmlađi pisac SF-a u SFRJ: samo mi je 14 godina! Molim Vas, čika Borivoju, odgovorite mi: ima li nade da postanem SF pisac? Mogu li i dalje slati radove SIRIUSU?

= Ne mogu odoljeti ni da Vam pročitam svoj odgovor na to pismo:

= Dragi mladi čitatelju-autore! Ne odgovaram Vam na Vašu adresu (u Srebrenici), nego ovako, javno, jer smatram da će odgovor, kao i Vaše pismo, biti poticaj Vašim vršnjacima (a i mlađima od Vas) da se ohrabre i počnu pisati SF. Ponajprije Vama osobno: ima nade da postanete SF pisac, znate pisati! Odrastite, pa će Vam odrasti i tekstovi koje pišete! Ne odustajte, budite ustrajni poput svoga vršnjaka, koji je poslije šest odbijenih priča smogao snage da napiše još jednu, koja je u ovom SIRIUSU, u rubrici Za, svrstana među najbolje (Riječ je o priči PROSTORPLOV). Dakako, shvaćate da u svojem uzrastu znanjem i iskustvom teško možete konkurirati prokušanim piscima, no shvaćale i to da su i oni morali jedanput početi da su i oni bili početnici poput Vas...

= Da te moje riječi nisu isprazne, evo dokaza upravo u ovome SIRIUSU: negdje na posljednjim stranicama naći ćete tri priče triju djevojčica od deset-jedanaest godina, nagrađene u okviru nedavnoga Sferacona, a na posljednoj omotnoj stranici zacijelo ste već uočili i dvije ilustracije nagrađene, također tim povodom. Razumije se da te priče nisu dovoljno zrele za konkurenciju među SIRIUSOVIM pričama, niti su ilustracije dovoljno zrele da se pojave na SIRIUSOVOJ naslovnici, no

njihove su autorice na najboljom putu da za pet-šest godina osvoje SIRIUSOVE stranice, pa i naslovnu, ravnopravno sa svojim starijim kolegicama i kolegama...

= To je, eto, SIRIUSOVA poruka ne samo mladome piscu iz Srebrenice i jos mlađim spisateljicama i slikaricama iz Zagreba, nego svima mladima širom Jugoslavije: pišite, crtajte, slikajte — i usavršavajte se u tome. učeći na djelima starijih — i ne sustajte! Svaki se uspjeh sastoji od grama darovitoti i tone marljivosti i upornosti...

= Toliko o mladosti, i toliko mladosti, u ovome mjesecu mladosti.

= Na kraju, i jedna isprika jednoj mladoj autorici: u prošlom SIRIUSU sam, u rubrici »nije za SIRIUS« omaškom ustvrdio da je Rosario muško, a ne žensko ime. Ta moja tvrdnja nije bila presudna za (djelomično) negativnu ocjenu priče u kojoj se pojavilo ime Rosario, no ipak se ispričavam autorici — i Vama, dragi čitatelju — za tu svoju grešku. Uostalom, kod španjolskih imena, kakvo je i Rosario, čovjek nikad nije siguran: Consuelo, Carmen, Ines, Soledad...

= Borivoj je samo muško ime, zar ne?

Vaš Borivoj Jurković

Bob Shaw:

Dream Fighter

Preveo Božidar Stančić

Opsjenometaši

Rowan i njegova žena morali su sami nositi svoju prtljagu do trećega kata, pa kroz jadni hodnik. Nekoliko zidnih svjetiljki bilo je razbijeno, a preostale su bacale prljavo narančasto svjetlo na zidove. Jane se zaustavi pred sobom koju im je naznačio recepcionar i ogleda se s grimasom prezira i umora.

— Kakav hotel! — primijetila je. — Zašto dopuštaš Sammyju da nam rezervira sobu na takvim mjestima?

— Samo za jednu noć — odvrati Rowan.

— Uvijek samo za jednu noć. Neću to moći još dugo podnositi, Victore.

— Uskoro ćemo na odmor.

— Ne vidim kako bismo mogli. Onim što ti sad dobivaš jedva možemo vezati kraj s krajem.

— Bolje išta nego ništa, kao što bi bilo kad bih ja... — Iznenada mu je prtljaga postala preteška. — Zar ne bi bilo bolje da nastavimo razgovor unutra? Kad već plaćamo sobu, da se njome i služimo.

Jane kimne, okrene ključ u bravi i otvori vrata. Odmah iza vrata, u pomrčini, iznikla je neka nacerena nakaza, polučovjek, poluzmaj, podižući prijeteći šapu s pandžama. Jane je suzdržavala dah, ali nije ustuknula.

— Victore, Victore! — rekla je.

— Oprosti — ispričao se, blokirao svoj duh i stvorenja je nestalo.

— Više se ne znaš kontrolirati. — Jane je ušla i bacila prtljagu na krevet. — Zar to nije znak da bi bilo vrijeme da sve ostaviš?

— Kako da to ostavim? — Rowan je zatvorio vrata udarcem noge,

stavio prtljagu na pod i legao na drugi krevet. Izraslina na glavi, velika poput oraha, štrecnula ga je bolno i oneraspoložila ga. Opipao ju je rukom i ustanovio da je toplija nego obično pod kratkom kosom. Pokušao se opustiti.

— Victore, ti nisi u stanju da se boriš. — Jane je govorila blagim glasom, kleknuvši kraj njega. Umiren zvukom njezina glasa, Rowan se okrene prema njoj. Godine su joj izborale lice, ali je ono u Rowanovim očima još bilo lijepo.

— Sve će biti dobro — umirivao ju je. — Ako večeras pobijedim Grummana, lova će nam omogućiti... — zašutio je i Jane je odmahnula glavom.

— Victore, dvanaest puta zaredom izgubio si protiv trećerazrednih boraca. A Grumman je jak.

— Možda i nije baš toliko jak.

— Prejak je za tebe. — U Janinu glasu nije bilo zloće ni zamjeranja. — Prije pet godina to bi bilo drukčije, ali sad... zapravo i ne znam zašto je Sammy sklopio ugovor...

— No, znaš na koga se moraš kladiti.

Rowan je pri tome mislio na običaj svoje žene da se kladi, što je iziskivalo priličnu materijalnu žrtvu.

— Nikad! — izjavila je ona. — A sad se malo odmori. Rowan je sklopio oči i pokušao zaspati, ali živci su ga neprekidno podsjećali na borbu što se imala odigrati za nekoliko sati. Neuroni su mu bili pod strahovitim pritiskom, a njegov egzomozak, središte natprirodnih osobina, činilo se da je šćućuren navrh glave kao životinjica obdarena posebnim životom...

• • •

Taksi kojim se Sammy Kling vozio u grad bio je zacijelo star kad mu je zamijenjen motor na benzin uređajem na baterije. Zavaljen na stražnjem sjedalu, Sammy je promatrao jadne ulice očima koje su izgubile svoj uobičajeni sjaj. »Kako je moguće«, mislio je, »da su tolike lijepe ulice razorene u toku Velikog potresa, a ovako grozne kao što je ova nisu bile pogođene?«

Bio je nizak, čvrst čovjek, obično neosjetljiv na ono što ga je okruživalo, ali od maloprijašnjeg telefonskog poziva poslao je ranjiv. U razgovoru od dvadeset sekundi Tucks Raphael, Grummanov menedžer, suho mu je naredio da dođe k njemu u hotel, i spustio slušalicu prije nego što mu je Sammy mogao odgovoriti.

Činjenica da je netko mogao ovako razgovarati s njime jasno mu je pokazivala koliko je pao. Nekoć je zastupao interese četvorice dobrih boraca, ali je jedan od njih umro a dva su uzmaknula. Victor Rowan, koji je ostao, iscrpio se i već bi se morao povući. Kling je, dakako, regrutirao i druge borce, ali ga intuicija u tome nije više služila. Ili se vrijeme promijenilo, ili borci nisu postizali dobre rezultate. Sad je plaćao greške, stanovao u bijednim hotelima, jeo sintetičnu hranu i dojurio bi čim bi ljudi poput Tucksa pucnuli prstom.

Kad se iskrcao pred Sheratonom, platio je bez cjenkanja golemu svotu koju je zatražio vozač i ušao. Tucksov je stan bio na četvrtom katu, ali je Sammy bio previše demoraliziran da bi se uspeo pješice, pa je ušao u dizalo. Dva ne baš ljubazna tipa uvela su ga u. skupocjeno namješten stan, gdje je Tucks telefonirao zavaljen u naslonjač. Bio se dobro ugojio otkako ga je Sammy posljednji put vidio. Pažnju mu je privukao mladić što je stajao kraj prozora. Ferdy Grumman je više nalikovao na boksača nego na borca opsjenara. Sive su mu oči bile zasjenjene bijelim trepavicama. Suprotno snažnom, mišićavom tijelu, usta su mu bila mala i ženskasta. Na obrijanoj glavi isticala mu se nepravilna izraslina egzomozga.

Sammy Kling ga je promatrao nekoliko trenutaka, ali kad su im se pogledi sreli, osjetio je u tom pogledu ledenu prijetnju, divlji mlaz mržnje. Zaključio je da je Grumman na granici ludila, da će se boriti da izmakne čudovištima koji će mu žderati dušu. Odvratio je pogled. Nije mu promakla zadovoljna i prezirna Grummanova grimasa.

»Jadni Rowan«, pomislio je Kling. »Jadni Rowan, tako blag, tako umoran. Nema nikakve šanse. Večeras bi morao zbilja odustati.«

Pri toj je pomisli Kling osjetio grižnju savjesti, što mu se rijetko događalo. Mnogo se ljudi pojavilo poslije Velikog potresa, mnogo različitih mutanata, svi s izraslinama nad tjemenom. Bilo je telepata, koji su bili ubijeni prije nego što su ih UN uspjeli zaštititi, bilo je vidovnjaka i telekinezista. Svi su oni bili korisni društvu na neki način i našli su svoja plaćena mjesta, ali postojali su i oni koji se nisu mogli klasificirati, među kojima i oni što su mogli u ljudi stvarati priviđenja nečega što nije

postojalo.

Djelovali su kontrolirajući nagonski radijacijsko polje oko sebe. Slike tako stvorene mogle su se fotografirati, ali je postojao i telepatski element, jer su iluzije bile realističnije golim okom nego preko objektiva fotoaparata. I tako je u izmučenom i djelomično razrušenom svijetu stvoren nov sport: borbe opsjenara. U nekim je zemljama taj sport bio zabranjen jer je bio opasan za duševno zdravlje boraca. Sad, oči u oči s Grummanom, Sammy Kling je shvatio zašto...

— Zdravo, Sammy — pozdravio ga je Raphael spustivši slušalicu. — Kako je?

— Ide, Tucks, ide.

Raphael je rastegao usne u osmijeh nevjerice.

— Poznaješ li moga malog Ferdyja?

— Ne. Zdravo! — Kling je kimnuo Grummanu, a zatim odvratio pogled, ne želeći ga opet sresti. Grumman se nije udostojio odgovoriti.

Raphaelov se smiješak raširio.

— Moj će mali Ferdy biti budući šampion. Načinit ću od njega izazivača do kraja godine.

— Prilično brzo — primijeti Kling, uvjeren da se takav odgovor i očekuje od njega.

— Može se reći. Zato mora dobiti deset uzastopnih borbi u pet tjedana. Takav sam program izradio i ništa neću riskirati.

Kling kimne.

— Zašto si me zvao?

— Eh, pa... Ferdy će večeras slomiti Victora Rowana, ali kako je to velika operacija, s mnogo uloženog novca, nudim ti dvije tisuće da izbjegneš rizik, ako kužiš što hoću reći.

Kling je pokušao ublažiti naglo lupanje srca.

— Želiš da Victor odustane od borbe?

— Neće on odustati — objasni Raphael strpljivo. — Ja sam velikodušan. Dajem vam po tisuću svakome da prihvatite poraz sa smiješkom.

— To je bačen novac — primijeti Grumman jednoličnim glasom. — Smrvit ću Rowanov mozak u kašu...

Raphael mu dade znak da šuti.

— Što kažeš, Sammy?

Sammy je analizirao stanje precizno poput kompjutera. Rowan će svakako biti pobijeđen. Već su blijedjeli posljednji tragovi njegova ugleda, sad će već teško dobiti borbe. Kling je bio toliko uvjeren da će izgubiti da se nije morao pogađati oko toga. A sa dvije tisuće monita u džepu Sammy Kling će moći ostaviti taj posao i baciti se u trgovinu koja je unosnija i sigurnija. Nije bilo teško odlučiti.

— Slažem se, Tucks. Rekao si: dvije tisuće.

— Evo ih. — Tucks izvadi omotnicu iz džepa i pruži je Klingu.

— Hvala, Tucks. — Kling se okrene i pođe. Pred vratima ga Tucks zausstavi.

— Sammy! Nekoć je Victor Rowan bio jak, zar ne?

— Tako kažu.

— Ne zaboravi. Primili ste moj novac, kupio sam vas. Ako večeras nešto ne bude u redu, propustit ću vas kroz stroj za mljevenje. Kužiš?

Kling šuteći kmmne i brzo iziđe.

• • •

Rowan se pažljivo češljao, pazeći da ne dotakne vruću izraslinu, a zatim se okrene ženi.

— Dolaziš li na meč?

— Da pomogrnem maserima da te iznesu na kraju? — Otpuhnula je dim cigarete. — Ne, hvala.

— Samo sam jedanput izišao na nosilima.

— Nije važno. Osim toga, čula sam kako se Grumman bori i ne želim to gledati.

Okretala je stranice nekog časopisa proračunato ravnodušna. Uvijek je bila napeta i zatvorena prije borbe, ali je ovaj put njezino ponašanje uznemiravalo.

— Bit ćeš ovdje kad se vratim, ha?

— A kamo bih mogla otići?

— Ja... — Odustao je od traženja prave riječi. Zatvorio je vrata i sišao dolje, gdje ga je čekao Sammy Kling kraj taksija. Mali je čovjek djelovao sasvim normalno, ali je egzomozak upozoravao Rowana da se nešto sprema.

— Je li sve u redu. Sammy? — pitao je dok su ulazili u auto.

— U redu — odgovorio je Kling umorno. — Ali zabrinut sam zbog tebe.

— Zašto?

— Ne sviđa mi se ono što sam čuo o Grummanu. Čuj, Vic, ako osjećaš da djeluje na tebe, nemoj se spetljati i pokušavati da ga ometaš. Popusti. Ha?

Rowan je bio iznenađen.

— Zašto da se tako dodvoravamo Ferdyju?

— Mislim da ne bi smio riskirati da ti uništi mozak, samo zato — odvrati Kling. — Uostalom, to je tvoja stvar.

— Znam.

Rowan nije otvorio usta do kraja vožnje. Znao je da će opet izgubiti jer nema energije potrebne da pobijedi, ali nešto se u njemu bunilo protiv toga da tako lako odustane. Mislio je kako bi bilo lijepo kad bi pobijedio Grummana, tek toliko da vidi kakvo će lice načiniti Jane kad se on vrati.

Na stadionu, obasjanom žutim svjetlom projektora, brzo je ispunio formulare i povukao se zadovoljno u sobu za pripreme. Borci opsjenari nisu se smjeli sastati prije meča sve do posljednjih minuta kad im je antagonizam najjači. Ležeći na krevetu, ponekad bi čuo pljesak publike.

Njegova borba s Grummanom bila je četvrta, što je bilo dobro jer je publika tada prijemljivija. Bio je nepokretan, brižljivo je disao, pripremao se za borbu.

Kad je odjeknuo znak preko zvučnika, ustao je i pošao hodnikom do rampe što je vodila u arenu. Iz drugoga je hodnika izišao krupan čovjek, u kojem je Rowan prepoznao Grummana. U isto su vrijeme stigli do rampe. Victor je odmah postao svjestan ledenoga psihičkog raspoloženja svoga protivnika ali je izdržao i pružio ruku.

— Čuo sam o vama — rekao je.

Grumman je pogledao ruku i odmah se na njoj stvorila hrpa toploga govna. Slika je bila preblizu području Rowanova utjecaja i Victor je učinio da ona odmah nestane. Uperena pogleda Grumman je prišao rampi, a Rowan za njim, jedva svjestan glasa najavljivača. Bio je bijesan što je dopustio Grummanu da stekne psihološku prednost.

Na rubu rampe sa svake su strane bila postavljena postolja. Grumman se uputio prema lijevom, Rowan je krenuo prema desnom i trebalo mu je još nekoliko koraka do postolja kad je u tišini jedna žena kriknula. Okrenuo se i našao se pred demonom visokim devet metara.

Crveno je svjetlo sa sudačkog stola pokazalo da je Grumman pokušao podvaliti počevši prije znaka. Rowan je vidio bezbroj strašnih stvari koje su bile stvorene da uspaniče i oslabe protivnika, ali ovo je bila priča za sebe. Lice demona bilo je mješavina ljudskih i životinjskih elemenata, a drugi su dijelovi pripadali nepoznatim bićima. Tijelo demona bilo je strašno izobličeno, ali ipak simetrično... crno, snažno na nekim mjestima dlakavo, ponegdje sjajno. No, najstrašnije je od svega što je demon bio izrazito seksualno besraman, s mnogo pojedinosti koje su morale zastrašiti gledaoca. Rowan je bio sasvim blizu opsjeni i to ga je pogodilo kao udarac bičem.

Nagonski je uzmaknuo i pipajući došao do postolja sve manje raspoložen za borbu. Trebalo je da uspostavi tijesnu vezu sa stvaraocem toga demona, a nije to želio. Pomišljao je na to da odustane, ali je shvatio da bi to išlo u račun protivniku, a to borac opsjenama ne smije učiniti. Takva vrst borbe temeljila se bitno na snazi i težini strave, na obuzetosti duha, na strahu kao jedinom oružju.

Povodeći se za navikom stjecanom godinama, analizirao je golemoga

demona nevidljivim ticalima i ustanovio da je čvrst. To je značilo da je Grumman igrao na jedan jedini i prvi udar, usredotočivši sve svoje moći na glavnoga junaka borbe. Taj zaključak iznenadi Rowana: to je značilo opasno pomanjkanje elastičnosti. Skupio je snage i pokazao se ljuskavi dinosaur, visok kao demon, a glomazniji. U publici se začuo žagor odobravanja.

Rowanov dinosaur pojuri, ali crni demon zamahne rukom prema njegovu grlu nevjerojatnom brzinom i udari tako prirodno i koordiniranim pokretom da je Rowan zbog uvjerljivosti izgubio kontrolu nad svojom opsjenom. Siknuo je mlaz crne krvi i dinosaur je pao praktično obezglavljen. Rowan je odmah izbrisao sliku drhtavoga stvorenja i očajnički se borio protiv svoga straha. Bio je iznenađen kad je dinosaur pao, pa je jedan dio njegove svijesti bio pogođen kao bodežom. Premda se trudio da odagna strah, nije sasvim uspio.

Demon je podigao ruku u znak pobjede, a Grumman, majušan kraj njega, učinio je isto.

Rowan se trudio da se sabere. Egzomozak mu se zažario i bolno je udarao, ali je on brzo uspostavio kontrolu i reagirajući protiv demonskog privida izbacio sliku golemoga srednjovjekovnog viteza u oklopu. Ratnik je bio naoružan dugim mačem i mahao je njime držeći ga objema rukama prema demonu. No, nije ga pogodio jer je demon bio brži i suroviji, Rowan je opet bio pobijeđen i ponovo je gubio kontrolu. Demon je bio razderao oklop kao da je papir, šiknula je krv i opet je dio Rowana trpio bol.

Zatim je pokušao ubaciti u borbu dvoglavog udava, ali ga je demon pretvorio u kašu čim mu se ovio oko vrata. I stvorenje nalik na šišmiša bilo je pobijeđeno nadmoćnom lakoćom.

Svaki put Rowan nije bio dovoljno brz da uzmakne i mentalna bi ga kazna obarala. Egzomozak mu je postao usijan poput vrućeg metala i zabijao mu se u mozak. Uhvatio se za glavu, očiju napol sklopljenih, i ljuljao se amo-tamo.

Publika je shvatila da dolazi preokret, pa je ušutjela.

»Siđi s postolja«, govorio je Rowan sam sebi. »Ne moraš umrijeti. Siđi i sve će biti svršeno. Moći ćeš se napokon odmoriti.« No, tijelo se borilo protiv naloga duha.

— Hajde... stari moj, odustani... prepusti se... — Grummanovo

mrmljanje kao da je dolazilo izdaleka. — Sad je vrijeme da pustiš sve.

Rowan ga je promatrao ne shvaćajući. Svi su od njega očekivali isto: i Jane, i Sammy, i Grumman. Svi su htjeli da podlegne. Bila je to na neki način, dobra ideja, ali ipak...

Rowan je pažljivo promatrao postolje na kojem je bio njegov protivnik i otkrio iznenađujuću činjenicu: Grumman je svu svoju pažnju usredotočio na Rowana — ulivši u to sve neprijateljstvo prema njemu — a ne na opsjenu što se dizala iznad njega. Rowan je podigao glavu i opazio da obrisi golemoga demona nisu više jasni, da su neke zastrašujuće pojedinosti nestale. Nekoliko je trenutaka ostao tako nepomičan, sjećajući se staroga prijatelja, koji mu je mnogo puta pomogao da pobijedi.

Valerius je bio vojnik po zanimanju, otvrdnuo i prekaljen borac, koji se borio u Siriji, Galiji i Velikoj Britaniji: Naizmjence su ga prekalile kiše, snijeg i pustinja, izdržao je stoički sva iskušenja, ubijao je neprijatelje Rima djelotvornošću kojoj nije bilo premca, bili oni obučeni u svilu ili kožu... Bio je smiren i bez mašte — tvrd, djelotvoran i uporan kao i njegov mač. Ako bi se upleo u borbu, nije bilo stvorenja koje bi moglo preživjeti kad ga udari mačem u trbuh.

Rowan je poznavao svaku pojedinost Valeriusove opreme i prikazao ga je u nekoliko mikrosekundi. Bio je mnogo manji od demona, što je značilo da je Rowan pri kraju snaga, ali je ratnikov mač bio oštar i ratnik je odmah udario proračunatom brzinom. Oštrica je prodrla duboko u okrugli trbuh demona i šiknula je žućkasta tekućina. Iznenađeni Grumman zamumljao je od bola i Rowan je shvatio da mladić još nikad nije doživio neurološki stres.

»Tako je to« — pomisli Rowan obasipajući demona bujicom snažnih udaraca, čija je žestina pogađala tvorca demona, koji se počeo grčiti pod šokom. Grumman je podigao glavu i potjerao demona u napad, ali ga je Valerius, braneći se štitom, udario u glavu strahovito i precizno.

Grumman je jauknuo i pao pod postolje. Njegov je demon iščezao čim je opsjenar pao.

Borba je bila završena. Premda je bio iscrpljen, Rowan je dao Valeriusu vremena da odgovori na uzvike publike podižući mač. Zatim je ratnik polako nestajao. »Nisu nas smjeli smatrati pobijeđenim«, govorio je Rowan dotle Fatniku. »Ne smiju nikad smatrati nekoga pobijeđenim.«

Bilo je kasno i stadion je bio prazan kad je Rowan napokon uspio izmaknuti lokalnim novinarima. Neko vrijeme tražio je Sammyja Klinga, a zatim je sam otišao u ured organizatora po svoju nagradu: ček na 500 monita. Bio je zabrinut što nema Sammyja, pa je nekoliko minuta čekao na stubištu zgrade. Stadion je malo-pomalo uranjao u mrak. Htio je pozvati taksi, a zatim zaključio da bi bilo dobro malo prošetati. Možda mu prođe glavobolja. Naknadni okus pobjede nije bio tako ugodan kao nekad.

Pripalio je cigaretu i uputio se mračnom ulicom. Auto se zaustavio sasvim tiho kraj njega. Na sjajnoj karoseriji kapljice kiše. Izišla su četiri čovjeka. Šutke su ga okružili. Rowan je shvatio što žele, pa je uvukao glavu u ramena i pokušao pobjeći, ali su ga dvojica dostigla i udarila bokserom. Odvukli su ga u slijepu ulicu i nekoliko stravičnih trenutaka udarali su ga sistematski od glave do pete. Odjednom je s olakšanjem osjetio da gubi svijest i žestina boli je jenjavala.

— Dosta je! — rekao je nečiji glas. — Neka shvati što mu se dogodilo.

Prestali su ga udarati i udaljili se. No, u škrtom uličnom svjetlu opazio je da jedan od njih stoji kraj njega i drži u rukama lopaticu. Rowan je shvatio što mu se sprema i pokušao se oduprijeti.

— Držite mu glavu!

Jedna se silueta približila, golema kao Grummanov zmaj, i čvrsto zgrabila Rowanovu glavu.

— Nemojte! — viknuo je Rowan. — Nemojte!

— Hoću, Rowane — odvratio je glas. — Nemoj reći da te nismo upozorili!

Lopatica je udarila po glavi i odsjekla izraslinu egzomozga. U bolnom grču Rowan se opet rodio u svijetu normalnih ljudi.

Tek je nakon dva sata smogao snage da ustane i da pođe u hotel. Ulice su bile neobično tihe. Nije mogao ustanoviti je li ta tišina stvarna ili subjektivna, posljedica tišine u njegovoj glavi. Kraj njega su poput fantoma prolazili automobili, putnici u autima bili su ravnodušni prema pijancu koji je teturao držeći na glavi okrvavljen rupčić.

Trijem hotela bio je prazan, pa je Rowan došao do trećega kata a da ga nisu ni opazili. Kad je uspio otvoriti vrata, soba je bila mračna, ali mu je

sitna točkica pripaljene cigarete kraj prozora govorila da je Jane budna i da ga čeka.

— Odakle dolaziš, Victore? — zapitala je blago. — Što ti se dogodilo?

Uznemireni glas njegove žene podsjetio ga je da se i ona zanosila istim ugodnim iluzijama.

— Što da ti kažem prije? — odvratio je suzdržavajući se da se ne sruši. — Dobru ili lošu vijest?

Objav1jeno prema dogovoru s G.P.A München

James E. Gunn:

The Misogynist

Prevela Jasenka Planinc

Ženomrzac

Harry je duhovit. Netko je jednom definirao duhovitog čovjeka kao osobu koja može ispričati nešto smiješno, a da se pri tom uopće ne nasmije. Takav je Harry.

— Znaš što — rekao mi je jedan dan Steve, kolega iz ureda — kladim se da će Hary mirno došetati do vrata pakla, a da uopće ne promijeni izraz lica, dok će se vjeag valjati od smijeha.

Eto takav je Harry. Divno je imati takvog tipa u uredu. Moraš se smijati čim ga ugledaš, jer se odmah sjetiš vica koji ti je ispričao prošli put. Osim toga, inteligentan je. Polako razvija priču, gomilajući činjenice i podatke, sve dok slušalac naposljetku iznenada ne shvati poantu. Svi za njega kažu da je uspješan.

Ali Harry od svega najviše voli duge priče. One počinju prilično sporo, razvijaju se s tu i tamo ponekom smiješnom pojedinošću, sve dok se ne počneš bespomoćno valjati od smijeha nakon svake njegove rečenice. To su priče koje kod kuće pričaš ženi, i kad dođeš do polovice, smijući se kao lud, najednom shvatiš da ona samo sjedi i sluša te strpljivo ili mučeničkoga izraza lica, misleći možda na sutrašnji ručak ili rasprodaju haljina. Onda se prestaneš smijati, uzdahneš i veliš: »Sigurno je to zbog načina na koji Harry priča«, ili: »Nitko ne zna pričati kao Harry.«

No, zanimljivo je da žene uopće ne smatraju Haryja duhovitim.

Uzmimo, na primjer, ono što se dogodilo sinoć. Harry i ja smo sjedili u njegovoj dnevnoj sobi dok su žene — Lucille i Jane — spremale u kuhinji nešto za jelo nakon posljednje partije bridža, i onda je Harry započeo svoju priču. Samo što ja u prvi mah nisam znao da je to priča.

— Jesi li ikada razmišljao o tome — upitao me je Harry — kako su žene zapravo čudna stvorenja? O tome kako se promijene čim se njima oženiš? Znaš na što mislim, više te ne slušaju onako pažljivo kao prije, ne

vode računa o tome što voliš, a što ne, ne smiju se tvojim dosjetkama.

I ja sam poznat kao duhovit čovjek — mislim, ne tako duhovit kao Harry, ali kao netko tko je u svakom trenutku spreman na igru riječi, znate što mislim. Nasmijao sam se.

— Znači, medeni mjesec je prošao? — Harry i Lucille su bili u braku svega oko mjesec dana.

— Da — odgovorio je Harry ozbiljno. — Da, mislim da se tako može reći. Medeni je mjesec prošao.

— U tome je problem — rekao sam osjećajući sažaljenje prema Harryju. — Djevojka kojom se oženiš i žena kojom si oženjen dvije su različite osobe.

— O, ne — usprotivio se Harry odmahnuvši glavom. — Nisu. U tome i jest stvar.

— Kako to misliš? — upitao sam ga, sluteći da Harryjevo zamišljeno lice skriva nešto ne sasvim ozbiljno. — Misliš da postoji neko objašnjenje?

— Naravno. Nije riječ samo o površnim razlikama. Radi se o nečem dubljem. Žene drukčije misle, njihove su metode drukčije, ciljevi su im drukčiji. Toliko drukčiji da su zapravo potpuno neshvatljive.

— Ja sam već odavno odustao od pokušaja da ih shvatim.

— U tome i jest naša greška — trijezno odgovori Harry. — Mi ih prihvaćamo onakvima kakve jesu umjesto da ih pokušamo razumjeti. Moramo shvatiti zašto. Kao što vele Škoti: »Sve su djevojke dobre, ali otkuda loše žene?«

— Zašto? — upitao sam ga pomalo zbunjeno. — One imaju drukčiju konstituciju, i to ne samo izvana. Žlijezde, rađanje djece... kojekakve razlike.

— To im je samo izlika — naceri se Harry — ali to nije dovoljno objašnjenje. Razumljivo je da najbolje rade ono što im omogućavaju te razlike. No, udaja je njihova najveća karijera — i njihov najveći uspjeh. Muškarac je za njih samo nužno zlo s kojim se moraju pomiriti da bi se dočepale onoga što žele.

— Kao ženka crne udovice i njezin mužjak? — upitao am.

— Da, u određenom smislu, ali ne sasvim. Jer i mužjaci i ženke pauka pripadaju bar istoj vrsti.

Kimnuo sam glavom nekoliko puta prije no što sam shvatio što to zapravo znači.

— A zar muškarci i žene ne pripadaju? — sinulo mi je.

— Pst!.— upozorio me Harry i nervozno bacio pogled prema kuhinjskim vratima.

Tada sam se počeo smijuljiti. Harry je trebao biti gluac. Morao sam se diviti tom tipu koji je okretao na šalu nešto što je — kao što će vam reći svaki muž — jedna od najvećih i najskrivenijih tragedija u životu, koja je to veća zato što nitko ne može o njoj pričati. Nitko osim Harrvja.

Moje je smijuljenje zacijelo bilo najbolji odgovor, jer je Harry kimnuo glavom, opustio se i prestao gledati prema vratima iz kuta očiju. A možda se to dogodilo pošto je Lucille provirila iza ugla i dobacila nam:

— Harry opet priča neki svoj vic? Recite nam kad zarši, tako da možemo donijeti jelo.

Lucille je to rekla prilično olako, pa mi je bilo jasno da je riječ o uobičajenoj šali. Nisam se mogao otrgnuti pomisli kako Harry ima sreću — hoću reći, ako se već morao ženiti, kao većina nas muškaraca.

— Žene su druga vrsta — prošaptao je Harry i naslonio se.

Bila je to duhovita ideja i u njoj nije bilo ničeg isforsiranog. Nasmijao sam se.

— Nema boljeg načina — nastavio je Harry — da se istisne neka vrsta. Kinezi su to shvatili prije mnogo vremena, jedan osvajač za drugim zauzimao je njihovu zemlju, i svakoga su prihvaćali pasivno, dopuštali mu da se oženi... i naposljetku bi ga apsorbirali. Samo što je ovaj slučaj obrnut. Dobar naziv za njega bio bi »osvajanje preko braka«. Rađanje osvajača, istiskivanje roba. Rađanje tuđe vrste, istiskivanje ljudske vrste.

Pažljivo sam kimnuo glavom.

— Zvuči logično.

A kako je sve to započelo? — nastavio ja Harry. — I kada? Kad bih

znao odgovore na to, razumio bih cijelu stvar. Jedino što imam jest teorija. Druga vrsta, žene, došla je na Zemlju kad je muškarac još živio u pećini, ili možda na početku povijesnog doba. Nagađam da su ih tu spustili njihovi muškarci. Ostavili. Odbacili. Zašto? Naravno zato da ih se oslobode.

— A što su njihovi muškarci učinili nakon toga? — morao sam postaviti to pitanje da bi Harry nastavio priču.

— Odakle da znam? — ljutnu se Harry. — Ne zaboravi da su oni bili izvanzemaljci. Možda su imali nekakvo rješenje, neki nadomjestak za žene, koji im je služio za održanje vrste. A možda su te žene koje su ostavili bile najgore među njihovim ženama, možda su oni zadržali one bolje. A možda je muškarcima bilo svejedno, pa su se radije odlučili na samoubojstvo nego na predaju.

Ljutito je odgurnuo stolić za kavu u stranu, mrmljajući nešto o tome kako žene sebi zamišljaju namještanje stana, a onda privukao stolac nešto bliže.

— Tako je, predaju. One nisu mogle istrijebiti muškarce, zar ne? Tko posjeduje oružje, vojnu tehnologiju? Osim toga, žene ne razmišljaju na taj način. Njihov mozak ne misli logično. One do svog cilja dolaze lukavstvom i prevarom. Zbog toga su se udajom uvukle u ljudsku vrstu.

Gledao sam ga s nerazumijevanjem, što je uvijek dobar način da ga čovjek ponuka da nastavi, priču.

— Gledaj — nastavio je ozbiljno, baš kao što sam očekivao — uzmi samo Amazonke! Jednom godišnje one bi posjećivale susjedno muško pleme; ubijale bi svu mušku djecu koja bi se rodila. Naravno, to nije moglo trajati dugo. Njihov cilj i njihova različitost od ljudske vrste bili su više nego očiti. A matrijarhati, koji su bili previše očiti, mogli su razotkriti cijelu zavjeru. Osim toga, muškarci su korisni za neke stvari za koje žene nisu. Muškarci su maštoviti, umjetnički nadareni, kreativni... a žene ih svojim zanovijetanjem ili laskanjem mogu navesti da učine ono što one žele.

Zapalio sam cigaretu i potražio pepeljaru. Harry mi je primaknuo neki smiješni mali predmet koji bi ugasio cigaretu čim bi je polegnuo na njega. Naravno, nije bilo nikakvih udubina.

— Eto, to žene kupuju kad kupuju same — Harry je s gađenjem pokazao na pepeljaru. — Svjetiljke za koje misle da su lijepe, a od kojih

čovjek oslijepi ili mu se ukoči šija kad uz njih pokušava čitati. Kad nađeš kuću koja je okrenuta k jugu, tako da ima mnogo svjetla, one na prozore objese teške zavjese, zato da namještaj ne bi izblijedio. I to nije sve, pa na namještaj stave presvlake koje se gužvaju. Iza njih ostaju ukosnice kao prhut, one vješaju čarape preko ručnika da se osuše, nikada čvrsto ne zalegnu zatvarač na boci, tako da se boca uvijek prevrne ili razbije kad je podigneš za grlo, one »dovode kuću u red« tako da sve strpaju u ladice, u kojima nikada ne možeš naći ono što tražiš.

Izvadio sam jedan neudoban jastuk iza leđa i bacio ga na drugu stolicu.

— Zar sve? — upitao sam ga. — Jesu li sve iste?

— Razmišljao sam o tome — namrgođeno je priznao Harry. — Mora da postoje neke žene koje pripadaju ljudskoj vrsti. Tu i tamo čovjek čuje za neki sretan brak, iako sve to može biti samo ženska propaganda. Možda su to one žene koje vole čitati i koje upotrebljavaju mozak. One koje nisu tako prokleto praktične da bi ustale sa samrtne postelje zato da bi ispravile koso obješenu sliku. Žene koje mogu shvatiti apstraktne ideje. Mislim da druga vrsta to ne može. — Podigao je pogled i lice mu se ozarilo. — To bi bila dobra provjera pripadnosti ljudskoj vrsti. To jest — dodao je ponovo se namrštivši — ako sam u pravu i ako zaista postoje žene koje pripadaju ljudskoj vrsti.

— A što je s onima — upao sam mu u riječ — koje više vole muškarce, a ne vole druge žene?

Harry je ozbiljno razmišljao o tom pitanju.

— Većinu drugih žena. Moguće je da one osjećaju bolje nego mi da druge pripadaju drugoj vrsti, pa ne žele s njima imati posla. Da, to bi bilo — ne, izvanzemaljci se vjerojatno drže zajedno, dakle takav način provjeravanja ne dolazi u obzir.

— Postoje žene koje se zadovoljavaju lagodnim životom —sugerirao sam. Žene koje ne tjeraju muževe da se osiguraju na tako velik iznos da mrtvi vrijede više nego živi i koje ih onda tjeraju da se ubiju od posla. To mi zvuči dosta čovječno.

Harry je nemoćno slegnuo ramenima.

— Vjerojatno, no nikada nećemo znati pravi odgovor. Ili, ako ga i saznamo, bit će prekasno.

— Prekasno?

— Pa da, naravno — rekao je Harry i potapšao me po koljenu. Na tom sam mjestu jako škakljiv, pa sam jedva suspregao smijeh. — Tek su u posljednjih nekoliko generatacija korak bliže ostvarenju svog cilja. Imaju pravo glasa, ravnopravne su, a da nisu izgubile nijednu od svojih povlastica. Žive duže nego muškarci, a muškarci su ti koji im produžuju životni vijek. Imaju pod kontrolom oko devedeset posto svega bogatstva. Osim toga, muškarci rade još nešto za njih. — Počeo je šaptati. — Radimo eksperimente s oplodnjom pomoću slane vode, električnog impulsa, i tome slično. Kad jedanput to usavršimo...

— Više im nećemo biti pitrebni — završio sam.

— Tako je — Harry je bio smrtno ozbiljan. — Više se neće htjeti udavati, koristit će se mogućnošću određivanja spola djeteta tako da će se rađati samo djevojčice, i onda će postojati samo jedan spol, ženski. To je ono što one žele.

— Zvuči uvjerljivo — odgovorio sam pokušavajući ugasiti cigaretu u onoj smiješnoj pepeljari.

Harry je kimnuo.

— Nemoj misliti da su ovo samo nejasne slutnje. A cijela je stvar prokleto komplicirana jer se u toku posljednjih pedeset godina izgubila svijest o ženskoj uroti. Više nema čak ni one podsvjesne sigurnosti zbog koje su muškarci bili na oprezu prijašnjih stoljeća, nema one tradicije i usmene predaje koja je neka vrst naslijeđene ljudske mudrosti. Naučili su nas da sve to preziremo kao praznovjerje. Jer. naravno, većina učitelja su žene.

— A zar su muškarci nekada znali? — potakao sam Harryja.

— O da — odgovorio je. — Homer, Ovidije, Swift; »Mrtva žena pod stolom najveće je bogatstvo u muškarčevoj kući«, rekao je Swift. Antifan, Menandar. Katon... taj je bio pametan! »Dopusti ženi da jednom bude ravnopravna s tobom, i od toga će ti trenutka zapovijedati.« Plaut, Klement Aleksandrijski, Tasso, Shakespeare, Dekker, Fletcher, Thomas Browne... popis je beskonačan. Biblija: »Kako može biti čist onaj koga je rodila žena?«; »Svaka je pokvarenost mala prema pokvarenosti žene«; »Ne dopuštam ženi da naučava, da preuzme vlast nad muškarcem, već da šuti...«

Harry je nastavio pričati petnaest minuta, osvrćući se na Grke, Rimljane. Renesansu, i još mu nije ponestalo inspiracije. Čak i za Harryja to je bio dugotrajan uvod za šalu. Ovo je Harryjev vrhunac, pomislio sam, pomalo osjećajući strahopoštovanje. Nikada neće izmisliti ništa bolje.

Onda se Harry počeo približavati modernom dobu.

— »Žene su sličnije jedna drugoj nego muškarci«, rekao je Lord Chesterfield. A Nietzsche: »Ideš k ženama? Ne zaboravi ponijeti bič!« A onda Strindberg, obuzet božanskim ludilom, koje mu je omogućilo da sagleda skrivene istine. Shaw je sakrio svoje sumnje smijehom, da ne bi bio razderan na komadiće.

— A Ibsen? — ubacio sam, smijuljeći se. To sam ime izvukao sjećajući se svojih školskih dana, i da je on na neki način imao veze s tom temom.

Harry je pljunuo kao da u ustima ima nešto ogavno.

— Ibsen! Izdajica! Ta slijepa budala! On je prvi dramatizirao pokvarenu propagandu koja je naposljetku dovela do takozvane emancipacije žene i olabavio lance koji su im sprečavali da divljaju.

— Divljaju! — gušio sam se od smijeha. — To je prava riječ, tako je — da divljaju.

— Ako želiš pravu istinu, sjeti se samo narodnih izreka —nastavio je Harry donekle smiren. — »Muškarac je sretan samo dvaput u životu«, vele Jugoslaveni, »kad se ženi i kad pokapa ženu.« Ili Rumunji: »Kad muškarac uzme ženu, prestane se bojati pakla.« Ili Španjolci: »Onaj tko ima ženu, ima i neprijatelja.« »Nikada ne vjeruj ženi, čak ni mrtvoj«, vele njemački seljaci. Kineska mudrost: »Nikada ne vjeruj ženi, čak ni ako ti je dala deset sinova.«

Zastao je, ne zato što je došao do kraja priče, već da počne glasno razmišljati.

— Jesi li ikada nešto tražio — upitao me — dugmad za manšete, na primjer, ili određeni par čarapa, i kad ih nisi mogao pronaći, zamolio si ženu da ti pomogne? Kako to da ona dođe i nađe tu stvar, koja ti je sve vrijeme bila ispred nosa?

— A o čemu drugom one moraju razmišljati?

— Nakon toga se počneš pitati — Harry je bio uporan — počneš se

pitati da li je ta stvar zaista bila na istom mjestu kad si je ti tražio.

Složio sam se s njim i pomislio: Čudno, to su male, neobične istine koje Harry može povezati u nešto strašno smiješno.

— One uopće nemaju osjećaja za logiku — nastavio je Harry. — Nikakvog poštovanja prema svetosti muškarčeva duha, prema onome na čemu se temelji njegov svijet. Raspravljaju onako kako im odgovara, odbacujući proturječnosti i nedosljednosti kao nebitne. Koliko nas muškaraca ima svoju Ksantipu, koja nas nastoji odvući od bavljenja božanskom istinom i uvući u razorni kaos svakodnevne borbe? To je da poludiš, da poludiš.

Nešto mi je palo na pamet. Do sada je Harry razvijao priču na nekoliko kolosijeka, od kojih je svaki bio vrlo zabavan, ali još nije došao do vrhunca koji bi sve njih povezao u neobuzdanom smijehu.

— A što bi učinile — upitao sam ga smješkajući se — kad bi otkrile da netko zna njihovu tajnu? Ne bi dopustile da se to sazna!

Harry se nasmiješio. Za trenutak sam pomislio da će odstupiti od svog običaja i nasmijati se prije nego što ispriča šalu.

— Sad si pogodio srž stvari! Ako su moja nagađanja točna, zašto to nitko drugi nije otkrio? A odgovor je da je netko to otkrio.

— Da je netko otkrio? — ponovio sam pomalo iznenađen.

— O, da — odgovorio je Harry kimajući glavom. — I u tome je objašnjenje. U tom bi slučaju žene morale ukloniti onog tko je otkrio. Ušutkati ga. A to bi se onda negdje moralo vidjeti, ako bismo samo znali gdje treba gledati.

— Da? — upitao sam bez daha.

— Recimo — Harry je upro prstom u mene — da li u ludnicama ima više muškaraca ili žena?

— Hoćeš reći da...?

Kimnuo je glavom.

Počeo sam se valjati od smijeha. Kad su žene malo poslije ušle u sobu sa zdjelama punim prženih krumpirića i čašama piva, jedva sam mogao

govoriti.

— Bok, izvanzemaljče! — dobacio sam Jane. Nastavio sam se smijati, a naročito kad sam pogledao Harryja i ugledao mu lice, prestrašeno, zgranuto, upalo — bolje, mnogo bolje nego što rade profesionalni glumci na televiziji.

Naposljetku sam se pribrao ugledavši izraz na licima žena — izraz dosade. Pokušao sam im ispričati šalu. Harry se također smijao, nekako slabašno, čemu sam se čudio zato što on uvijek gleda nekako bez razumijevanja i pomalo znatiželjno kad se nakon neke njegove šale svi počnu valjati od smijeha.

Dakle, počeo sam pričati i kad sam došao dopola, no, već znate kako to završava. Pogledao sam Harryja tražeći pomoć, ali on uopće nije imao nikakve namjere da mi pomogne, pa sam se polako smirio.

— Vjerojatno je to zbog načina na koji on priča — uzdahnuo sam. Nitko ne zna pričati viceve kao Harry.

Sada znate što mislim. Žene ne smatraju Harryja duhovitim. Pa ipak, ta je večer protekla dobro. Na kraju je bilo malo dosadno, kao što to obično biva.

Kad smo izlazili, čuo sam Lucille kako prilično oštro govori Harryju:

— Harry, nešto nije u redu s toplom vodom. Već mi danima obećavaš da ćeš to pogledati ali večeras stvarna moraš, jer sutra perem rublje. — Zatim sam čuo blag i pokoran Harryjev glas:

— Dobro, dušo.

Pomislio sam: Harry mora negdje dati sebi oduška. Očekivao sam da ću tu priču ponovo čuti u uredu.

A to samo pokazuje kako se čovjek može prevariti.

Drugog jutra Lucille je telefonirala u ured i rekla da Harryju nije dobro, da je imao srčani napad ili nešto slično i da ne može doći na posao. Otišao sam k njima nekoliko puta, no Lucille mi je rekla da se Harry osjeća tako loše da ne prima nikakve posjete. Znao sam da Harryju zaista nije dobro, zato što je Lucille pozvala doktoricu Clarke, a Harry je uvijek govorio da njoj ne bi dopustio da liječi ni bolesnog psa ako bi doista želio da pas ozdravi. Po tome sam znao da je Harryju isuviše zlo da bi o tome vodio

računa.

Nevjerojatno je kako čovjek može brzo umrijeti. Počeo sam razmišljati o tome kako je prava šteta što Harryjeva najbolja priča, vrhunac njegove duhovitosti, odlazi s njim, i kakva je šteta što će njegovo veliko umijeće pričanja nestati zauvijek bez traga.

Zato sam se pokušao sjetiti priče, ali se nisam mogao sjetiti svega, osim nekoliko njegovih citata, pa sam proveo malo istraživanje, tek toliko da mogu dati jedan isječak priče. Naišao sam na neke citate koje je Harry ispustio.

Jedan od njih je dobro poznat svima. Jedan citat iz Kiplinga koji počinje ovako: »Ženke te vrste...«. Drugi sarm izmislio, jednostavno tako što sam sebi postavio pitanje: Zašto ima više udovica nego udovaca?

Šteta za Hariyja! Tako dobar čovjek, duhovit, čovjek koji nikada nije imao priliku da svoj talent podijeli sa svijetom i, ako mene pitate, smješniji nego bilo tko drugi na radiju ili televiziji ili u kazalištu, bilo gdje — a sada se nalazi na samrti. Najmanje što mogu učiniti za njega jest to da rekonstruiram tu najsmješniju priču koju je ikada izmislio, da mu ona bude kao spomenik.

Evo, gotovo je. Sutra ujutro ispričat ću je dečkima u uredu. Umrijet će od smijeha. Nema smisla pričati je ženama, čak ni Jane. Kao što sam već rekao, žene nikada nisu smatrale Harryja naročito duhovitim.

Još je nešto izostavio, no vjerojatno samo zato što nije imao dovoljno vremena da razvije priču onako kako je obično činio. S kojeg su planeta došli izvanzemaljci? Mora da taj planet ima mnogo ugljičnog dioksida. Jeste li ikada opazili kako se žene uvijek žale kad otvorite prozor? Osim toga, mora da je to neki vruć planet; njima je stalno hladno, a osobito su im hladne noge, koje rado stavljaju na noge svome mužu, nakon čega jadnik praktički iskače iz kreveta. Ja sam stručnjak za to — Jane ima tako hladne nožne prste da bi se njima ohladio svaki viski. Pa ipak, njihov svijet ne može biti tako vruć, zato što žene mogu hodati naokolo po najvećoj hladnoći, a da ispod kaputa nemaju praktički ništa. A one cipele otvorenih prstiju?

Stvar uopće nije jasna. Mislim da bi Harry na to slegnuo ramenima kao na još jedan dokaz za to da one dolaze s nekog drugog planeta. On bi vjerojatno rekao da je ženama toplo samo vani, a hladno u kući.

Eto, to bi bilo to. Jane me zove da siđem u podrum i popravim peć. A peć uopće nije pokvarena. U stvari, znojan sam. No, ako ne odem dolje i ne počnem izigravati majmuna oko rešetke i dimnjaka, neće me prestati gnjaviti. A bolje je da odem i zato da spasim peć. Jane lupa po njoj žaračem i viče da će je ona popraviti sama ako neću ja.

Jane sa žaračem! Smiješno! Ona čak ne zna navinuti sat, a da pri tom ne slomi oprugu.

Objavijeno prema dogovoru s G.P.A. München

Krešimir Pušić:

Harmonija samoće

Mala šarena kola zaustavila su se na rubu šume. Jahač koji je jahao ispred kola, Čret King, pokaza rukom proplanak gdje bi se mogao postaviti šator. Bilo je hladno te večeri i svi su jedva čekali da se stisnu oko vatre. Ćelavi, jednooki kočijaš natjera konja na još jedan mali manevar i zaustavi kola na mjestu koje je Čret King odabrao za prenoćište. Iz šatora čulo se tiho prebiranje po žicama gitare, dok je nježni ženski glas pjevao zanosno i tiho. Kad su kola stala, dvoje male djece iskoče na livadu i umorno se zavale u travu. Za njima se spusti gitarist i žena dugačke plave kose što joj je visila ispod crvenog rupca. Dok je kočijaš isprezao konja i tiho psovao samoću koju je teško podnosio, Čret King je još neko vrijeme promatrao zalaz sunca, a onda se i sam pridružio umornoj družini što je već posjedala oko vatre. Neko su vrijeme šuteći promatrali plamen, zadubljeni svaki u svoje misli, a onda žena reče:

— Djeca su gladna...

Pri samoj pomisli na hranu, dva petogodišnja dječačića odjednom živnu i jednoglasno zavape, baš kao da su im misli spojene neraskidivim lancima:

— Zeca, ispecimo zeca...

Kočijaš ustane, uzme stari otrcani bič i nestane u tami šume. Za nekoliko dugih minuta iz daljine se začu pucanj biča i golemi smeđi zec bio je spreman da pošteno odradi svoju sudbinu. Dok je žena spremala večeru, da bi razbio tišinu što ih je uvijek pritiskala, Čret King uze flautu i fluidni potok pjeva zažubori kroz metalnu cijev što mu je jedva virila iz ruku. Sva njegova snaga i nezgrapna veličina nisu mu smetali da se soplo i iskreno zahvali prirodi što je njemu i njegovoj družini podarila još jedan sretno okončan dan.

Zvijezde su već potpuno prekrile nebo kad je žena pozvala na večeru. Zec je bio pečen, isječen na komade i glazba je načas prestala. Čret King uze komadić mesa i polako poče žvakati. S druge strane vatre, njegova dva sinčića, koji nikada neće saznati što je to obitelj, majka, ljubav, halapljivo su jela, podsmjehujući se i gurkajući.

Dobro je, pomisli Čret King, što im nisam dao nikakva imena. Kada poodrastu neka sami izaberu ime koje im se najviše sviđa.

Njima zdesna sjedila je žena. Dok ju je gledao kako žvače i rukom trga meso sjetio se one noći kada je u ljubavnom grču odlučio da je povede sa sobom. Bio je prokleto sam sa svojim blizancima i trebala mu je ženska ruka. Njezino ljepuškasto lice skrivalo je šupljinu u ustima, jer joj je neki peder jednim udarcem ruke razbio sve prednje zube samo zato što ga je pitala da li se želi maziti. Zbog toga je vjerojatno bila tiha i povučena i Čret King se ne sjeća da se ikada nasmijala otkako je s njim.

Gitarist, koji poslije svakog zalogaja pažljivo briše ruke, uletio je jedne noći u Kingov šator i zamolio ga da ga sakrije od policije — koja je za nekoliko minuta nezainteresirano produžila dalje, smatrajući da nije toliko naivan da se sakrije u ciganska kola. Uskoro, čuvši kako King svira, odlučio je da ostane i da svoje muzičko znanje spoji s »famoznom flautom«, kako je sam, u nastupu oduševljenja, nazvao Čreta Kinga.

Dok je pogledom tražio jedookog kočijaša, kojega je vrlo jeftino kupio zajedno s konjem na nekom sajmu dotrajale robe, u šumi King opazi slabašno svjetlo. Žustrim trzajem ruke odmah je dao do znanja da se zaustavi svaka kretnja, i u idućem trenutku do proplanka, koji je odjednom utonuo u tišinu, dopre melodija kakva još nikada nije dodirnula ljudske uši.

Iznenađenje je bilo to veće što iskusno uho Čreta Kinga nije moglo odgonetnuti na kojem se to instrumentu melodija svira. Zvuk se kretao između lepršavosti flaute i nježnosti violine, ali daleko od toga da ju je stvaralo ijedno od ta dva glazbala. Čret King, na veliko iznenađenje svoje družine, nervozno ustane razjaren znatiželjom da što prije vidi fantastičnog svirača te odlučno krene prema mjestu odakle je dopirala glazba i svjetlo. Probijao se kroz grmlje ne obzirući se na trnje što mu je grebalo ruke i lice.

Kad je stigao dovoljno blizu da može bez smetnje promotriti čistinu i suprotni rub šume, prizor koji je ugledao samo što ga nije oborio s nogu. Da u blizini nije bilo drveta za koje se u posljednji čas uhvatio, vjerojatno bi pao na koljena, baš kao da se klanja golemim okruglim kolima prekrivenim metalnim šatorom, što su lebdjela iznad tla u svoj svojoj veličini i sjaju tridesetak metara ispred njega. Nedaleko od njih tinjala je golema vatra bez plamenih jezika, vatra u obliku lopte što je zračila nježnom ljubičastom svjetlošću.

Čret King je mnogo toga vidio u svom životu, mnogo je toga doživio na

svojim putovanjima, ali ovakvo nešto još nije iskusio. Istina, često je slušao priče o nekim božanskim stvorenjima koja su dolazila ravno sa zvijezda, o njihovim tajanstvenim moćima i čudesima, susreo je dosta ljudi koji su mu se životom kleli da su vidjeli božje svjetlo ili demonsku vatru...

Smijao se Čret King tim pričama, odmahivao je rukom ili pak nezainteresirano slušao samo kimajući glavom.

Sada je došao u situaciju da se smije sam sebi, da se štipa za lice i trlja oči ne bi li otjerao priviđenje. Ali ništa nije nestalo! Golema kola su i dalje visila u zraku, ljubičasto svjetlo gušilo je sve osim glazbe i boli što se pojavila na Kingovu licu.

Oko svijetleće lopte sjedila su četiri omanja stvora koji su više nalikovali na patuljaste klaune iz nekog lošeg cirkusa nego na ljude. Međutim, nakon šoka, Čret King je potpuno zanemario njihov izgled, sav opijen glazbom što je izvirala iz njihovih ruku. Oni su glazbu cijedili, zaprepasti se King, istiskali su je iz nečega što je nalikovalo na spužvu, iz nekakve smeđe rastezljive smjese koja je prije mogla izazvati gađenje nego divljenje... Ali glazba što je dopirala do Kingovih ušiju bila je veličanstvena, uvlačila mu se u sve pore, u svu trulost života koju je uspio prevladati od ove prohladne večeri kad je odjednom shvatio da je nitko i ništa i da mu se život nepovratno topi.

Sav se oznojio dok je slušao glazbu koju je tražio cijeloga života, koju je naslućivao samo u trenucima kad je beznadno zurio u zvijezde i vapio za onom golemom samoćom što je zračila iz svemira. Odjednom ga u grudima probode snažna bol, a glavom mu prostruji misao, luda misao koja stvori grč na njegovu licu i s jecajem napusti umorno tijelo: »Svirači dolaze sa zvijezda!«

Koliko je samo bilo patnje u toj spoznaji, koliko bijesa i zavisti, koliko nemoći... Pa da, kroz suze zajeca Čret King, zato njihova glazba i djeluje tako impresivno, bas kao da je stvarana na bezbrojnim putovanjima od zvijezde do zvijezde, baš kao da želi izraziti svu onu tešku samoću koja se može osjetiti samo u tami svemira.

»Oh!« zavapi Kingovo srce, »zašto se nisam rodio u neko drugo vrijeme, u svjetlu nekog drugog sunca, zašto i ja ne mogu imati ovakva golema kola i živjeti u tmini gluhog beskraja?«

Padajući licem prema tlu, ponovo ugleda plamen koji je gutao njihovu

obiteljsku kuću, ponovo začu krik svoje žene što je umirala u vatri, i vidje sebe kako napušta zgarište i sa svoja dva nejaka sina odlazi putem samoće, da u ciganskim kolima i s glazbom hladi rane i nađe zaborav...

I još bi dugo slušao svirače sa zvijezda i zalijevao suzama svoju prošlost, da iza leđa ne začu slabašne korake i nečiji tihi šapat. Polako se okrene i u grmlju iza sebe spazi zaplašena lica svoje male družine. Najhrabrija je bila žena koja mu je polako prišla, plašljivo se osvrćući. Ruke koje su očajno drhtale pruže mu flautu, baš kao da žele reći: »Evo sviraj i ti, neka i oni čuju našu pjesmu!«

Ali Čret King kao da je slutio da od pjesme neće biti ništa. U ruke je uzeo blještavi komad cijevi, nasmijao se beznadno s pogledom uprtim u zvijezde, nasmijao se očajnički poput čovjeka kome će giljotina za nekoliko trenutaka odsjeći glavu. Zatim je spustio pogled, usmjerio ga kroz ženine oči i progovorio:

— A što će mi ova hladna cijev, ženo? Pa ona mi ne može izmijeniti sudbinu! Ona ne može učiniti ništa za moj život! Može mi samo produžiti patnje. Ali oni mogu...

Ne dovršivši rečenicu, King se okrene zvjezdanim sviračima i zakoračivši iz grma krene prema njima. Tek što je kretnjom ruke želio skrenuti pažnju na sebe, shvati da se vlada poput psa koji reži na svog čuvara. U idućem trenutku vatra je bljesnula takvom snagom da je svjetlost postala prejaka za oko, iznenadni vihor podigao je zemlju i razbacao stabla, krik svih vještica svijeta kao da se sabio na jedne mjesto i ljudskj svijest više nije bila dovoljno jaka da zaustavi prodiranje mštavila i mraka...

• • •

Kad je kočijaš uspio otvriti svoje desno, jedino oko, sunce je već dobro grijalo zemlju. Prvih nekoliko sekundi, dok mu do svijesti nije doprlo sjećanje na proteklu noć i dok još oči nisu osjećale svjetlost sunca, kočijaš je nemoćno zurio pred sebe. Kad je postao svjestan sebe i događaja koji su prošli, naglo je poskočio proboden snažnom boli u desnom ramenu. Ali još ga je više zaboljelo srce kad je oko sebe ugledao poprište gnjeva. Stabla su bila razbacana, zemlja razrovana, a na mjestu gdje je stajo golem metlni šator plameni jezici su i dalje nicali iz tla. Sa svoje desne strane, kroz dim i vonj zgarišta, kočijaš ugleda ženu i gitarista kako kleče pokraj nekog tijela. Prišavši bliže, ugleda nagoreno tijelo Čreta Kinga, ugleda lice koje unatoč proživljenim mukama i dalje udiše blaženstvo, ali ovaj put iz ralja smrti.

Žena je jecajući ustala, potražila djecu i unijela ih u kola. Dok je pokušala pričvrstiti poderano platno kako bi zatvorila stražnji dio kola, jedan od dječaka upita tihim, plačnim glasom:

— Hej, što je s ocem?

Žena je načas zastala i sama iznenađena pitanjem koje je zapravo očekivala, a ztim se blgo nasmiješila i rekla:

— Vaš otac otišao je na neko vrijeme. On sada svira među zvijezdama, s onim sviračima od noćas.

Dječaci lagano obore glave kao da su svjesni obmane što je zračila iz njezinih riječi. Poučeni upravo ocem da nikada ne pitaju previše jer ih od suvišnog znanja može samo zaboljeti glava, pokorno zašute i nastave slušati zvuk kopanja koji je dopirao izvana. Uskoro, kada su zamrli udarci lopata, kočijaš je uz psovke upregao konja, bijesno zarežao na gitarista da malo požuri ako ne želi nastaviti pješice i odmah natjerao konja u galop, hitro se udaljavajući od ukletog mjesta.

Iza njih je ostao proplanak u dimu, proplanak za koji nitko ne zna kako je zapaljen i zašto, ostao je humak sa zakopanim tijelom čovjeka i jedna stara flauta zaboravljena u nagorjeloj travi...

Isaac Asimov:

Spel My Name with an S

Preveo Damir Žugec

Izgovarajte moje ime sa S

Marshall Zebatinsky osjećao se glupavo. Imao je osjećaj da nekakve oči bulje kroz zamusano staklo i preko oštećenog drvenog paravana; oči koje gledaju njega. Nije imao povjerenja u staru odjeću koju je odnekud izvukao, ni u nisko spušteni obod šešira koji inače nikad nije nosio, ni u naočale koje je ostavio u navlaci.

Osjećao se glupavo, i to mu je produbilo bore na čelu i njegovo mladoliko lice postalo je malo blijedo.

Nikad ne bi bio u stanju ikome objasniti zašto bi nuklearni fizičar poput njega posjetio numerologa. (Nikad, pomislio je. Nikad.) K vragu, nije to mogao objasniti ni samom sebi, osim da ga je žena nagovorila na to.

Numerolog je sjedio iza starog pisaćeg stola koji mora da je bio već rabljen kad je kupljen. Nijedan pisaći stol nije se mogao toliko pohabati uz samo jednog vlasnika. O njegovoj odjeći moglo bi se reći gotovo isto. Bio je nizak i tamnoput i zirkao je u Zebatinskoga sitnim tamnim očima koje su bile jasne i živahne.

— Nikad prije — reče — nije mi došao neki fizičar kao mušterija, doktore Zebatinsky.

Zebatinsky je porumenio.

— Vi shvaćate da je ovo povjerljivo.

Numerolog se nasmiješio tako da su mu se umnožile sitne bore oko usta, a koža oko brade mu se napela.

— Svi su moji poslovi povjerljivi.

— Mislim — reče Zebatinsky — da bih vam trebao reći jednu stvar. Ne vjerujem u numerologiju, i ne vjerujem da ću ikad vjerovati u nju. Ako to ima kakve veze, recite odmah.

— Ali zašto ste onda ovdje?

— Moja žena misli da biste nešto mogli imati, što god to bilo. Obećao sam joj, i ovdje sam — slegnuo je ramenima, i osjećaj gluposti još je više porastao.

— A što to vi tražite? Novac? Sigurnost? Dug život? Što?

Zebatinsky je ostao mirno sjediti jedan dugi trenutak dok ga je numerolog hladnokrvno promatrao, ne poduzimajući ništa čime bi požurio svoga klijenta.

Zebatinsky je razmišljao: što da uopće velim? Da su mi trideset četiri godine, i da preda mnom ne leži nikakva budućnost?

— Želim uspjeh — rekao je. — Želim priznanja.

— Bolji posao?

— Drukčiji posao. Drukčiju vrst posla. U ovom sam trenutku dio ekipe, i izvršavam naređenja. Ekipe! To je sve na što se svode vladina istraživanja. Vi ste samo violinist izgubljen u simofnijskom orkestru.

— A vi želite biti solist.

— Želim izići iz ekipe i ući u... u sebe — Zebatinsky se osjetio zaneseno, gotovo ošamućeno, dok je to govorio nekome drugome osim svojoj ženi. Rekao je: — Prije dvadeset pet godina, s obzirom na moje obrazovanje i sposobnosti, dali bi mi da radim na prvim nuklearnim elektranama. Danas bih upravljao jednom od njih, ili bih vodio ekipu za čisto istraživanje na nekom sveučilištu. Ali, uz ovakav moj početak ovih dana, gdje ću biti za dvadeset pet godina? Nigdje. I dalje u ekipi. I dalje ću nositi svojih dva posto projekta. Davim se u anonimnoj gomili nuklearnih fizičara, a ono što želim je malo mjesta na čvrstom tlu, ako shvaćate što želim reći

Numerolog polako kimne.

— Vi razumijete, doktore Zebatinsky, da ja ne jamčim uspjeh

Zebatinsky, usprkos svom svojem nedostatku povjerenja, osjeti oštar ugriz razočaranja.

— Ne jamčite? A koga vraga onda jamčite?

— Poboljšanje vjerojatnosti. Moj je rad statističke prirode. Budući da se bavite atomima, mislim da razumijete statističke zakone.

— Razumijete li ih vi? — upita fizičar zlovoljno.

— Razumijem ih, da ne bude nedoumice. Ja sam matematičar, i radim matematički. Ne pričam vam ovo da bih povisio svoj honorar. On je uobičajen. Pedeset dolara. Ali kako ste vi znanstvenik, moći čete ocijeniti prirodu mog posla bolje od ostalih klijenata. Bit će mi čak zadovoljstvo da vam to izložim.

— Radije bih — reče Zebatinsky — da mi to ne izlažete naširoko, ako vam to ne smeta. Bit će nekorisno da mi govorite o numeričkim vrijednostima brojaka, njihovim mističnim značajkama i takvim stvarima. Ja to ne smatram matematikom. Prijeđimo na stvar...

— Onda — reče numerolog — želite da vam pomognem pod uvjetom da vas ne dovodim u neugodnost svojim pričama o šašavim, neznanstvenim osnovama načina na koji sam vam pomogao. Je li tako?

— U redu. Tako je.

— Ali vi se i dalje držite pretpostavke da sam ja numerolog, a ja to nisam. Nazivam se tako da me ne uznemirava policija i — mali se čovjek suho nasmije — da me ne uznemiravaju ni psihijatri. Ja sam matematičar, i to pošteni.

Zebatinsky se nasmiješi.

— Ja izrađujem kompjutere — reče numerolog. — Proučavam vjerojatne mogućnosti.

— Što?

— Zvuči li vam ovo gore nego numeroiogija? Zašto? Dajte dovoljno podataka, i kompjuter sposoban za dovoljan broj operacija u jedinici vremena, i budućnost je moguće proreci bar u okvirima vjerojatnosti. Kad izračunavate pokrete projektila da biste ispalili obrambeni proiektil ne proričete li time budućnost? Projektil i obrambeni projektil neće se sudariti ako je budućnost koju ste prorekli pogrešna. Ja radim istu stvar. Budući da radim s većim brojem varijabli, rezultati su mi manje precizni

— Hoćete li reći da mi možete proreći budućnost?

— Vrlo približno. Jednom kad to učinim, izmijenit ću podatke time što ću vam promijeniti ime i ni jedan drugi podatak o vama. Zatim pokušavam s drugim izmijenjenim imenima. Proučavam svaku izmijenjenu budućnost i pronalazim onu koja sadrži veći broj priznanja za vas nego budućnost koja je sad pred vama. Ili ne, da se drukčije izrazim. Pronaći ću vam budućnost u kojoj je vjerojatnost željenog priznanja viša nego u vašoj sadašnjoj budućnosti.

— Zašto biste mi mijenjali ime?

— To je jedina promjena koju činim iz više razloga. Kao prvo, to je jednostavna promjena. Napokon, ako bih izmijenio mnogo toga. bilo bi toliko novih varijabli da više ne bih mogao protumačiti rezultat. Moja je sprava još gruba. Kao drugo, to je razumna promjena. Ne mogu vam promijeniti visinu, je li, ili boju očiju, čak ni vašu narav. Kao treće, to je promjena koja ima nekog smisla. Imena mnogo znače ljudima. Na kraju, kao čevrto, to je uobičajena promjena koju svakodnevno obavljaju različiti ljudi.

— A što ako ne nađete bolju budućnost? — upita Zebatinsky.

— To je rizik koji morate prihvatiti. Neće vam biti gore nego sad, moj prijatelju.

Zebatinsky je uznemireno zurio u malog čovjeka.

— Ne vjerujem ništa od toga. Prije bih povjerovao u numerologiju.

Numerolog uzdahne.

— Mislio sam da će se netko poput vas ugodnije osjećati ako zna istinu. Ja vam želim pomoći, a ima još mnogo toga što možete uraditi. Da ste me smatrali numerologom, ne biste se do kraja držali mojih uputa. Mislio sam, ako vam velim istinu, da ćete mi dopustiti da vam pomognem.

— Ako možete vidjeti budućnost... — reče Zebatinsky.

— Zašto nisam najbogatiji čovjek na svijetu? Na to ste mislili? Ali, ja jesam bogat... u svemu što želim. Vi želite da vas priznaju, a ja želim da me puste na miru Radim svoj posao. Nitko me ne uznemirava. To me čini milijarderom. Treba mi nešto malo pravoga novca i dobivam ga od ljudi kao što ste vi. Pomagati ljudima je lijepo, a neki bi psihijatar vjerojatno rekao da mi to daje osjećai moći i da mi hrani ego. Sad, želite li vi da vam

pomognem?

— Koliko ste rekli da to stoji?

— Pedeset dolara. Trebat ću mnogo biografskih podataka o vama, ali priredio sam formular koji ćete ispuniti. Bojim se da je malo dugačak. Ipak, ako ga možete predati na poštu do kraja tjedna, imat ću odgovor za vas do... — isturio je donju usnu i namrštio se računajući u sebi — dvadesetog u sljedećem mjesecu.

— Pet tjedana? Tako dugo?

— Imam i drugih poslova, moj prijatelju, i druge klijente. Da sam varalica, mogao bih to učiniti mnogo brže. Onda, dogovoreno?

Zebatinsky ustane.

— Pa, dogovoreno. Sve je to, znate, u povjerenju.

— Savršeno. Dobit ćete sve svoje podatke natrag kad vam velim što da izmijenite, i dajem vam riječ da ih nikad neću iskoristiti nizašto drugo.

Nuklearni fizičar zastade kod vrata.

— Ne bojite li se da bih mogao nekome reći da niste numerolog?

Numerolog odmahne glavom.

— Tko bi vam povjerovao, moj prijatelju? Čak i kad bismo pretpostavili da biste priznali bilo kome da ste bili ovdje.

• • •

Dvadesetoga, Marshall Zebatinsky našao se kod vrata s kojih se ljuštila boja, gledajući postrance u izlog s malom kartom uz staklo, na kojoj je pisalo »Numerologija«, najasno i jedva čitljivo kroz prašinu. Zavirio je unutra, gotovo s nadom da će netko drugi već biti tamo, tako da bi imao ispriku da se otrese valovite namjere u svome umu i ode kući.

Nekoliko je puta pokušao zaboraviti cijelu stvar. Nikad nije mogao duže vrijeme ispunjavati potrebne podatke. Bilo mu je neugodno da to radi. Osjećao se nevjerojatno šašavo dok je upisivan imena svojih prijatelja, cijenu svoje kuće, je li mu žena imala koji spontani pobačaj. Ako jest, kada. Dizao je ruke od toga.

Ali, također, nije mogao potpuno prestati. Vraćao se tome svake večeri.

Na to je valjda utjecala pomisao na kompjuter; pomisao na nezamislivu drskost malog čovjeka koji se pravio da ima kompjuter. Iskušenje da se pričini nevješt, da vidi što će se dogoditi, pokazalo se ipak kao neodoljivo.

Konačno je poslao podatke običnom poštom, nalijepivši marke u vrijednosti od devet centi, bez vaganja pisma. Ako se vrati, pomislio je, mogu sve otpisati.

Nije se vratilo.

Pogledao je sad u lokal koji je bio prazan. Zebatinsky nije imao drugog izbora nego da uđe. Zazvonilo je zvonce. Stari numerolog promolio se kroz zavjesu na vratima.

— Da? Ah, doktore Zebatinsky.

— Sjećate me se? — Zebatinsky se pokušao nasmiješiti.

— Oh, svakako.

— Kakva je presuda?

Numerolog je pomaknuo jednu zgrbljenu šaku preko druge.

— Prije toga postoji jedna mala...

— Mala okolnost oko honorara?

— Već sam obavio posao! Zaslužio sam novac.

Zebatinsky nije prigovorio. Bio je spreman platiti. Ako je već došao tako daleko, bilo bi blesavo da okrene leđa svemu samo zbog novca.

Izbrojio je pet novčanica po deset dolara i gurnuo ih preko kase.

— Dakle?

Numerolog je polako prebrojio novčanice, te ih ugurao u ladicu u pisaćem stolu.

— Vaš je slučaj vrlo zanimljiv — reče. — Savjetovao bih vam da promijenite svoje ime u Sebatinsky.

— Seba... Kako se to piše?

— S-E-B-A-T-I-N-S-K-Y.

Zebatinsky je ogorčeno gledao.

— Mislite da promijenim inicijal? Da promijenim Z u S? To je sve?

— To je dovoljno. Sve dok promjena pomaže, mala promjena je sigurnija od veće.

— Ali kako se takvom promjenom može išta postići?

— Kako? — upita blago numerolog. — Ja to ne znam. Mogla bi, na neki način, i to je sve što vam mogu reći. Sjetite se, ja ne jamčim rezultate. Naravno, ako ne želite promjenu, ostavite stvari takve kakve su sad. Ali, ja vam ne mogu vratiti novac.

— Što da uradim? — upita Zebatinsky. — Da samo velim svima neka pišu moje ime sa S?

— Ako želite moj savjet, konzultirajte se s nekim pravnikom. Promijenite ime službeno. On vas može posavjetovati u vezi sa sitnicama.

— Koliko vremena treba proći? Mislim da se stvari za mene poboljšaju?

— Otkud ja to znam? Možda nikad. Možda sutra.

— Ali vi vidite budućnost. Vi tvrdite da je vidite.

— Ne kao u kristalnoj kugli. Ne, ne, doktore Zebatinsky. Sve što dobijem iz svog kompjutera samo je niz šifriranih brojeva. Mogu vam recitirati vjerojatnosti, ali nisam vidio nikakve slike.

Zebatinsky se okrenuo i brzo udaljio s tog mjesta. Pedeset dolara za promjenu jednog slova! Pedeset dolara za Sebatinsky! Gospode, kakvo ime! Gore nego Zebatinsky.

• • •

Prošao je još jedan mjesec prije nego se uspio prisiliti da posjeti pravnika, a zatim je ipak otišao.

Uvjeravao je samog sebe da uvijek može uzeti staro prezime.

Vrijedi pokušati, govorio je sebi. K vragu, nema zakona protiv toga.

• • •

Henry Brand pregledao je dosje stranicu po stranicu izvježbanim okom čovjeka koji četrnaest godina radi u Službi sigurnosti. Nije trebao pročitati svaku riječ. Svaka neobičnost skočila bi s papira i odalamila ga po oku.

— Meni taj čovjek izgleda čist — rekao je.

I Henry Brand doimao se čisto; s mekim, zaobljenim trbuhom i ružičastim, svježe izribanim tenom, činilo se da ga je neprekidni dodir sa svim vrstama ljudskih pogrešaka, od eventualnoga nemara do moguće izdaje, prisilio da se često pere.

Poručnik Albert Quincy, koji mu je donio dosje, bio je mlad i ispunjen odgovornošću zato što je bio službenik za sigurnost u Stanici Hanford.

— Ali, zašto baš Sebatinsky? — htio je znati.

— Zašto ne?

— Zato što je to besmisleno. Zebatinsky je strano ime, i ja bih ga promijenio da ga sam imam, ali promijenio bih ga u nešto anglosaksonsko. Da je Zebatinsky to uradio, to bi imalo smisla i ja ne bih dva put razmislio o tome. Ali zašto promijeniti Z u S? Mislim da moramo otkriti kakve je razloge imao.

— Je li ga itko izravno upitao?

— Naravno. U običnom razgovoru, dakako. Bio sam dovoljno oprezan da to uredim. Sve što želi reći jest da ga već umara to što je posljednji po abecedi.

— To bi moglo biti, zar ne, poručniče?

— Moglo bi, ali zašto ne promijeni ime u Sands i Smith, ako Već želi S? Ili, ako je već tako umoran od slova Z, zašto ne ode na drugi kraj abecede i promijeni ime u ... hm... Aarons?

— Nije dovoljno anglosaksonsko — promrmlja Brand.

— Ali ne možemo ništa prikačiti tom čovjeku. Bez obzira na to koliko ta promjena prezimena može biti čudna, sama se po sebi ne može iskoristiti ni protiv koga.

Poručnik Quincy izgledao je vidljivo nesretan.

— Kažite mi, poručnice — reče Brand — tu mora da je nešto posebno što vam ne da mira. Nešto u vama; nekakva teorija; nekakav štos. Što je to?

Poručnik se namrgodi. Svijetle obrve su mu se skupile, a usne stisnule.

— Čujte, boga mu taj je čovjek Rus.

— Ma, nije — reče Brand. — On je Amerikanac treće generacije.

— Hoću reći, ime mu je rusko.

Brandovo lice izgubilo je nešto od svoje varljive blagosti.

— Ne, poručniče, opet krivo. Poljsko.

Poručnik nestrpljivo isturi ruke s dlanovima nagore.

— Ista stvar.

Brand, čija je majka imala djevojačko prezime Wiszewski, prasne:

— Nemojte to govoriti Poljaku, poručniče — zatim, malo promišljenije: — a ni Rusu, pretpostavljam.

— Ono što pokušavam reći — reče poručnik crveneći — jest to da su i Poljaci i Rusi s druge strane željezne zavjese.

— Svi mi to znamo.

— A Zebatinsky, ili Sebatinsky, kako ga god želite zvati, mogao bi tamo imati rođake.

— On je treća generacija. Mogao bi tamo imati bratiće iz trećeg koljena, čini mi se. Pa što?

— Ništa samo po sebi. Mnogi ljudi mogu ondje imati daleke rođake. Ali Zebatinsky je promijenio ime.

— Nastavite.

— Možda pokušava skrenuti pažnju. Možda neki bratić postaje ondje previše poznat, i naš se Zebatinsky boji da bi mu to srodstvo moglo pokvariti šanse za vlastito napredovanje.

— Promjena prezimena ne bi mu nimalo koristila. I dalje bi bio bratić.

— Ma da, ali ne bi se osjećao kao da nam gura to srodstvo u lice.

— Jeste li vi ikad čuli za nekog Zebatinskog s druge strane?

— Nisam.

— Onda ne može biti pretjerano poznat. Kako bi naš Zebatinsky dočuo za njega?

— Možda se još dopisuje sa svojim rođacima. To bi bilo sumnjivo pod takvim okolnostima jer je nuklearni fizičar.

Brand još jednom metodično pregleda dosje.

— Ovo je strašno tanko, poručnice. Dovoljno je tanko da bude potpuno nevidljivo.

— Možete li vi nekako drukčije objasniti zašto bi on promijenio prezime baš na ovakav način?

— Ne, ne mogu. To priznajem.

— Onda mislim da bismo trebali povesti istragu. Trebali bismo na drugoj strani potražiti sve ljude s imenom Zebatinsky i vidjeti možemo li pronaći vezu. — Poručnikov glas malo se podigao kad mu je na um pala nova misao. — Moglo bi biti da mijenja svoje ime kako bi skrenuo pažnju s njih; mislim, da ih zaštiti.

— Čini mi.se da postiže upravo suprotno.

— On to možda ne shvaća, ali mogao bi biti motiviran time da ih zaštiti.

Brand uzdahne.

— U redu, prihvatit ćemo se Zebatinskoga. Ali ako iz toga ne ispadne ništa, sve ćemo lijepo zaboraviti. Ostavite dosje meni.

• • •

Kad su obavještenja konačno stigla Brandu, već je sasvim bio zaboravio na poručnika i njegove teorije. Čim je primio podatke među kojima se nalazio i popis od sedamnaest biografija ruskih i poljskih građana, svih

imenom Zebatinsky, prvo je pomislio: koji je sad ovo vrag?

Zatim se sjetio, blago opsovao i počeo čitati.

Počelo je na američkoj strani. Marshall Zebatinsky (otisci prstiju), rođen je u Buffalu, država New York (datum, bolnički podaci). Otac mu je isto tako rođen u Buffalu, a majka u Oswegu, država New York. Djed i baka po očevoj strani rođeni su u Bialystoku, Poljska (datum ulaska u Sjedinjene Države, datumi stjecanja prava građanstva, fotografije).

Svih sedamnaestero ruskih i poljskih građana s prezimenom Zebatinsky, potjecali su od ljudi koji su prije oko pola stoljeća živjeli u Bialystoku ili u njegovoj okolici. Vjerojatno bi mogli biti rođaci, ali to nije bilo izričito ustanovljeno ni u jednom zasebnom slučaju. (Statistike od vitalnog značenja slabo su se, (ako uopće), vodile u istočnoj Evropi nakon završetka prvog svjetskog rata.)

Brand je pregledao pojedinačne životopise trenutno postojećih Zebatinskih, muškaraca i žena (zapanjujuće je kako su temeljito obavještajci obavili svoj posao; ruski su bili po svoj prilici isto tako temeljiti). Zastao je kod jednog, i na njegovom glatkom čelu niknule su bore dok su mu se obrve naglo podigle. Stavio ga je na stranu i nastavio. Konačno, složio je na hrpu sve osim tog jednog, i vratio ih u fascikl.

Zureći u taj jedan, lupio je dobro njegovanim noktom po stolu.

S izvjesnom dozom protivljenja odlučio je pozvati doktora Paula Kristowa iz Komisije za atomsku energiju.

Doktor Kristow saslušao je slučaj s okamenjenim izrazom. Povremeno bi podigao mali prst da bi protrljao njime kvrgavi nos i izbrisao neku nepostojeću mrlju. Kosa mu je bila željezno siva, prorijeđena i kratko podšišana. Mogao je isto tako biti i ćelav.

— Ne — rekao je — nikad nisam čuo ni za kakvog ruskog Zebatinskoga. Ali opet, nikad nisam čuo ni za jednog Amerikanca s tim imenom.

— Pa sad — Brand počeše rub kose iznad sljepoočice i polako nastavi: — Ne bih rekao da tu ičega ima, ali ne želim sve prerano odbaciti. Imam za repom jednog mladog poručnika, a znate kakvi su oni. Ne želim uraditi ništa što će ga uputiti Kongresnoj komisiji. Osim toga, činjenica je da je jedan od ruskih Zebatinskih, Mihail Andrejevič Zebatinski, stvarno

nuklearni fizičar. Jeste li sigurni da nikad ništa čuli za njega?

— Mihail Andrejevič Zebatinsky? Ne... Ne, nikad nisam čuo. Ne može se, opet, reći da to nešto dokazuje.

— Mogao bih to smatrati koincidencijom, ali znate da bi to značilo popeti se malo previsoko. Jedan Zebatinsky ovdje i jedan Zebatinsky ondje, obojica nuklearni fizičari, a ovaj koji je ovdje odjednom mijenja svoje ime u Sebatinsky, i zdušno inzistira na tome. Ne dopušta pogrešno izgovaranje. Uvijek upozorava: ***Izgovarajte moje prezime sa S***. Sve se te tako lijepo uklapa da moj savjesni poručnik počinje gledati budnim okom. A još je jedna neobičnost to da je ruski Zebatinsky nestao iz vida prije otprilike godinu dana.

— Pogubljen? — reče dr Kristow ravnodušno.

— Moglo bi biti. U normalnoj bi situaciji čak i ja pretpostavio da je tako, premda Rusi nisu ništa gluplji od nas, i ne ubijaju ni jednog nuklearnog fizičara ako to ne moraju. Stvar je u tome da postoji još jedan razlog zašto bi nuklearni fizičar, od svih mogućih ljudi, mogao iznenada nestati. Ne trebam vam ga reći.

— Ubrzano istraživanje; vrhunska tajna. Rekao bih da na to mislite. Vjerujete li da je o tome riječ?

— Stavite to pokraj svega ostalog, pribrojite poručnikovu intuiciju, i počinjem se pitati.

— Dajte mi tu biografiju. — Dr Kristow posegne za listom papira, i dvaput ga pročita od početka do kraja. Odmahne glavom, a zatim reče:

— Provjerit ću ovo u »Nuklearnom pregledu«.

• • •

»Nuklearni pregled« protezao se duž jednog zida radne sobe dra Kristowa u malim, urednim kutijama, od kojih je svaka bila ispunjena prikladnim četvorinama mikrofilma.

Službenik Komisije za atomsku energiju upravljao je vlastitim projektorom prema kazalu, dok je Brand promatrao sa svom strpljivošću koju je mogao skupiti.

— Mihail Zebatinsky — promrmlja dr Kristovi — bio je autor ili

koautor pet-šest članaka u sovjetskim Časopisima u posljednjih pet-šest godina. Pogledat ćemo izvatke, i možda uspijemo iz svega toga nešto izvući. Ja u to sumnjam.

Birač izbaci prikladne četvorine. Dr Kristow ih skupi na gomilu, propusti kroz projektor, i postupno mu se na licu ukaže izraz neobične usredotočenosti.

— Čudna stvar — reče

— Što je čudno? — upita Brand.

Dr Kristow se zavali u stolici.

— Radije još ništa ne bih rekao. Možete u mi nabaviti popis ostaiih nuklearnih fizičara koji su posljednju godinu u Sovjetskom Savezu nestali iz javnosti?

— Hoćete reći da ste otkrili nešto?

— Ne odista. Ne kad bih gledao samo jedan od ovih članaka. Ali kad ih vidim sve odjednom i znam da bi taj čovjek mogao biti u timu za ubrzano istraživanje i, osim svega, kad ste mi vi ubacili te sumnje u glavu...

— Rado bih da mi velite što vam je na pameti — reče Brand iskreno. — Isto tako možemo zajednički biti glupi kad je riječ o tom pitanju.

— Ako tako mislite... Tek, moglo bi biti da je ovaj čovjek napredovao prema refleksiji gama-zraka.

— A to znači?

— Ako se može načiniti odbojni štit protiv gama-zraka, mogla bi se sagraditi pojedinačna skloništa koja bi štitila od popratnih efekata atomske eksplozije. Popratni efekti predstavljaju, znate, pravu opasnost. Hidrogenska bomba mogla bi uništiti grad, ali popratni efekti ubili bi sporom smrću stanovništvo, uzduž pojasa dugačkog tisuće milja, i širokog stotine.

— Radimo li mi na tome? — upita Brand brzo.

— Ne radimo.

— A ako oni to postignu, a mi ne, mogli bi uništiti cjelokupne Sjedinjene Države uz cijenu od, recimo, desetak gradova, pošto dovrše svoj

program skloništa.

— To je daleko u budućnosti. I zbog čega se uopće uzbuđujemo? Sve je ovo izgrađeno na tome što je jedan čovjek promijenio jedno slovo u svome prezimenu.

— U redu, lud sam — reče Brand. — Ali neću napustiti stvar na ovom stupnju. Ne na ovom stupnju. Dobavit ću vam popis nestalih nuklearnih fizičara baš kad bih morao otići i u Moskvu po njega.

• • •

Nabavio je popis. Proučili su sve članke o istraživanjima, koje su potpisali svi znanstvenici s popisa. Sazvali su puni sastanak Komisije, zatim najvećih nuklearnih mozgova u zemlji. Dr Kristow konačno je izašao poslije završetka sastanka što je trajao cijelu noć, i kojem je neko vrijeme prisustvovao i sam Predsjednik.

Brand mu priđe. Obojica su izgledali oronulo i neispavano.

— Dakle? — upita Brand. Kristow kimne.

— Većina se slaže: Neki još sumnjaju, ali većina prihvaća.

— A vi? Jeste li vi sigurni?

— Daleko sam od toga da bih bio siguran, ali da postavim to ovako: lakše je povjerovati da Sovjeti rade na štitu od gama-zraka, nego da među svim tim podacima koje smo otkrili nema nikakve povezanosti.

— Je li odlučeno da se i mi počnemo istraživati oko tog štita?

— Da — Kristow prođe rukom kroz kratku, čekinjastu kosu proizvodeći suh, šuškav zvuk. — Svim ćemo se snagama baciti na taj posao. Budući da su nam poznati članci koje su napisali nestali ljudi, možemo ih pratiti u stopu. Mogli bismo ih čak i prestići. Naravno, oni će otkriti da radimo na tome.

— Neka otkriju — reče Brand. — Neka otkriju. To će ih spriječiti da nas napadnu. Ne bih rekao da će nam biti od koristi ako prodamo deset naših gradova samo zato da dobijemo deset njihovih ... ako smo i jedni i drugi zaštićeni, a oni preglupi da to ustanove.

— Ali ne prebrzo. Ne želimo da to otkriju previše brzo. A što da

uradimo s onim našim američkim Zebatinskim-Sebatinskim?

Brand je ukočeno pogledao i odmahnuo glavom.

— Još mu ne možemo prikačiti ništa od ovoga. K vragu, provjerili smo. Slažem se s vama, naravno. Sad je na osjetljivom mjestu, i ne možemo sebi dopustiti da ga ondje ostavimo, čak i ako je čist.

— Ne možemo ga, ipak, ni nogirati tek tako, jer bi to Rusima moglo biti sumnjivo.

— Imate li kakav prijedlog?

Hodali su niz dugačak hodnik prema udaljenom liftu, u pustoši četiri sata izjutra.

— Pregledao sam njegov posao — reče dr Kristow. — On je dobar čovjek, bolji od većine, a nije ni zadovoljan svojim poslom. Nema sklonosti za timski rad.

— Onda?

— Ali je pravi tip čovjeka za akademski posao. Kad bismo mogli srediti da mu neko veliko sveučilište ponudi katedru iz fizike, mislim da bi je glatko prihvatio. Imao bi dovoljno netankoćutnih područja s kojima bi se zaokupio; mogli bismo ga držati na oku; a također, bilo bi to normalno napredovanje. Što vi mislite?

— Dobra ideja. Čak i zvuči dobro. Dostavit ću je šefu.

Ušli su u lift i Brand je sebi dopustio malo divljenja nad svim tkn. Kakav rasplet onoga što je počelo s jednim slovom jednog prezimena.

• • •

Marshall Sebatinsky jedva je mogao govoriti.

— Kunem se — rekao je svojoj ženi — da ne shvaćam kako se to dogodilo. Mislio sam da me ne bi raspoznali od mezonskog detektora. Sophie, izvanredni profesor fizike na Princetonu! Zamisli to!

— Misliš li — reče Sophie — da se to zbilo zbog tvog govora na sastanku Udruženja atomskih fizičara?

— Ne znam kako bi to mogao biti razlog. Bilo je to sasvim bezidejno

predavanje. — Pucnuo je prstima. — Mora da je to Princeton vodio istragu o meni. To je to. Sjećaš se svih onih formulara koje sam ispunjavao u posljednjih šest mjeseci; svih onih razgovora koje mi nisu htjeli objasniti. Časna riječ već sam počeo misliti da sam osumnjičen kao diverzant. To je Princeton istraživao sve o meni. Oni su savjesni

— Možda se to dogodilo zbog tvoga prezimena — reče Sophie. — Mislim na promjenu.

— Slušaj što ću ti reći. Moj profesionalni život konačno će biti moj vlastiti. Ostavit ću svoj trag, čim dobijem priliku da nešto uradim bez... — zastao je i zagledao se u svoju ženu. — Moje prezime! Misliš na s!

— Nisi dobio ponudu sve dok nisi promijenio prezime, zar ne?

— Dosta dugo nakon toga. Ali ne, to je tek koincidencija. Već sam ti rekao, Sophie, da sam onda bacio onih pedeset dolara samo zato da tebi udovoljim. Bože, kako sam se samo blesavo osjećao svih tih mjeseci dok sam inzistirao na tom glupom slovu S.

Sophie se odmah počela braniti.

— Nisam te ja natjerala na to, Marshalle. Predložila sam, ali ti nisam zanovijetala zbog toga. Nemoj mi reći da jesam. Osim toga, sve je ispalo dobro. Sigurna sam da je baš zbog te promjene došlo do ovoga.

Sebatinsky se zadovoljno nasmiješio.

— To je već praznovjerje.

— Baš me briga što o tome misliš, ali nećeš valjda ponovo uzeti staro prezime?

— No, to vjerojatno neću. Toliko sam se izmučio tjerajući ih da izgovaraju moje ime sa S, da ne bih mogao podpodnijeti ni pomisao da sad postupnim obratno. Možda bi trebalo da promijenim ime u Jones, ha? — nasmijao se gotovo histerično.

Ali Sophie se nije smijala.

— Ostavi ti to kako jest.

— No, dobro, samo se šalim. Znaš što, jednoga od ovih dana odšetat ću se do onog starog momka i reći mu da je sve uspjelo, te mu dati još jednu

desetaču. Hoćeš li onda biti zadovoljna?

Imao je dovoljno stila da to i uradi već slijedećeg tjedna. Ovaj put se nije zamaskirao. Nosio je svoje naočale i svakodnevno odijelo, i nije imao šešir.

Čak je i pjevušio približavajući se izlogu, dok je stao u stranu da bi propustio umornu ženu kiselog lica da se provuče kraj njega s dvostrukim dječjim kolicima.

Stavio je ruku na kvaku i palcem pritisnuo dugme. Dugme nije popustilo na potisak palca. Vrata su bila zaključana.

Prašnjavog, izblijedjelog natpisa »Numerolog« nije više bilo na vratima. Na drugom natpisu, odštampanom i već pomalo požutjelom i svinutom od sunca, pisalo je: »Iznajmljuje se«.

Sebatinsky slegne. Što je, tu je. Pokušao je učiniti ispravnu stvar.

• • •

Haround, sretno oslobođen tjelesnosti, radosno se prevrnuo i njegova energetska plazma zasjala je prigušenim grimizom preko golemog hiperprostora.

— Jesam li dobio? Jesam li dobio — upitao je.

Mestack je bio utučen, dok mu se plazma svela gotovo na kuglu svjetlosti u hipersvemiru.

— Nisam još izračunao.

— Onda samo naprijed. Rezultati se neće promijeniti budeš li odugovlačio. Huj, pravo je olakšanje vratiti se u oblik čiste energije. Prošao je cijeli mikrokrug vremena dok sam bio u materijalnom tijelu; i to gotovo istrošenom. Ali vrijedilo je truda da ti pokažem.

— U redu — reče Mestack — priznajem da si zaustavio atomski rat na onom planetu.

— Je li to efekt Klase A, ili nije?

— To je efekt Klase A. Naravno da jest.

— U redu. Sad provjeri nisam li postigao efekt Klase A uz poticaj klase

F. Promijenio sam jedno slovo u jednom imenu.

— Što?

— Uostalom, nije važno. Sve je to tu. Sve sam ti priredio.

— Predajem se — reče Mestack nevoljko. — Poticaj Klase F.

— Onda sam dobio. Priznaj.

— Ni jedan od nas neće pobijediti kad Pozornik to opazi.

Haround, koji je na Zemlji bio postariji numerolog, još pomalo nesređen od olakšanja zbog toga što to nije više bio, reče:

— To te nije brinulo kad si se okladio.

— Nisam mislio da ćeš biti dovoljno blesav da ideš s tim do kraja.

— Traćenje topline! Osim toga, zašto bismo se brinuli? Pozornik nikad neće opaziti poticaj Klase F.

— Možda neće, ali opazit će efekt Klase A. Ona će tijela još postojati nakon desetak mikrokrugova. Pozornik će to opaziti.

— Nevolja je s tobom. Mestack što ne želiš platiti. Izvrdavaš stvari.

— Platit ću. Ali pričekaj da Pozornik otkrije da smo radili na neprijavljenom problemu i izveli nedopuštenu promjenu. Naravno, kad bismo...

Zastao je.

— U redu — reče Haround. — Vratit ćemo sve kako je i bilo. Nikad neće saznati.

Mestackova blistava energetska mreža podmuklo je zasjala.

— Trebat ćeš opet izvesti poticaj Klase F ako želiš da ne opazi.

Haround je oklijevao.

— Mogu ja to.

— Sumnjam.

— Mogu.

— Jesi li se voljan kladiti i u to? — u Mestackovo zračenje ušuljala se slavodobitnost.

— Pa sigurno — reče Haround izazvano. — Vratit ću ona tijela gdje su i bila, i Pozornik nikad neće opaziti razliku.

Mestack je svoju zamku priveo kraju.

— Onda povucimo prvu okladu. Trostruki ulozi na drugoj.

— U redu, ja sam za. Trostruki ulozi.

— Znači, vrijedi?

— Vrijedi.

Objavljeno prema dogovoru s G.P.A. München

Živko Prodanović:

Stogodišnjak

Joe Harab, oficir, zapovjednik specijalne jedinice komandosa i član posade ratne krstarice »Viktorija« nije trebao otvoriti oči. Bio je tako vješto i čvrsto zavezan da je i bez onog što bi ugledao, znao da je zarobljen. Glava ga je silno boljela, ruke jedva da je i osjećao, noge nije mogao pomaknuti, a niti se rebra nisu osjećala baš najugodnije u gustim vezovima tanke žice. Ležao je kao oboreni trupac, a kroz mozak tutnjile su zbrkane misli.

Ipak je bio previše dobro uvježban da bi to stanje trajalo predugo. Više nije bio u nesvijesti. Osluškivao je šumove i glasove oko sebe i pripremao se za dalje djelovanje. Nitko nije obraćao pažnju na njega. Zacijelo misle da je još u nesvijesti. To je dobro. Ono što ti znaš, a neprijatelj ne zna, velika je prednost, naročito ako si u lošijem položaju. Zato je odlučio da mirno leži još neko vrijeme. Neka samo misle da je u nesvijesti, već će ih on iznenaditi.

Pokušao je malo pokrenuti sputane ruke da ustanovi kvalitetu veza, ali su sitne, do tada jedva zamjetne bodlje po cijeloj dužini žice odmah pokazale koliko su takve samooslobodilačke akcije neizvedive i bolne. Kao da je tisuću igala i trnova zaparalo kožu. Osim toga, prokleta je žica zviždala. Da, kvarna je žica izdajnički zviždala, upozoravajući na njegove kretnje. Pokuša još jednom, jedva primjetno pokrenu nogu, a opet tihi, pa sve oštriji zvuk pokaza mu da ta podla žica vrlo dobro obavlja svoj tamničarski posao i da neće moći ništa učiniti neopazice.

Otvorio je oči jer je svako pretvaranje i skrivanje iza zatvorenih kapaka bilo besmisleno. Oni koji su ga zarobili i vezan u tu žicu zacijelo neće tako lako pasti na tu sitnu prevaru.

Za sada je bila uzaludna sva ona specijalna obuka najboljih vojnih stručnjaka koji su ga podučavali vještini bježanja, oslobađanja od uza i još cijelom nizu spasonosnih aktivnosti, potrebnih kad se nađeš u neprijateljskim rukama vezan užetom, žicom, lisicama ili lancima. Uostalom, ovo mu je prvo zarobljavanje u vojničkoj karijeri. Ipak, takvom neugodnom položaju nije se mogao nadati, jer ovakvu žicu nitko nije poznavao i zato je bio potpuno nepripremljen. A u takvim situacijama bolje

je ostati miran i čekati razvoj događaja.

Kako su mu sada bili smiješni oni instruktivni i pustolovni filmovi kojih se nagledao bezbroj za višegodišnjeg školovanja u Imperijalnoj akademiji za oficire-komandose. No, ovo nije bila obuka, a još manje film. Položaj na koji jedan imperijalni oficir nije navikao; on je bio statist, a drugi su režirali tok događaja i određivali mu sudbinu.

Prilično sramotan položaj, ali izvući će se on već nekako. A tada...

• • •

Imperija ih je poslala da traže nove svjetove. Pripremao se 14. intergalaktički rat i trebalo je obići sve, pa i najudaljenije svjetove, ne bi li se pronašla prikladna mjesta za vojne baze, pripremile opskrbne stanice, istražili sirovinski izvori za prilično osiromašene imperijalne resurse, a uz to je valjalo milom ili silom pronaći i eventualne radnike za rudnike i pogone vojne industrije. Trebalo je zaposjeti čak i one planete koji nisu nudili neku očitu korist. Tako ne bi mogli postati član Konfederacije, tog neprijateljskog izdajničkog soja koji se odmetnuo od Imperije trabunjajući gluposti o nekom pravu na vlastiti samostalni razvoj.

Joe Harab bio je pravi izdanak imperijalnih odgojnih napora da svaki stanovnik svemira mora tražiti svoju sreću u okrilju Imperije. Za njega je najveća čast bila kada je postao vojnik koji će slavu i vlast Imperije prenositi u sve krajeve svemira. Što drugi misle o tome nije ga zanimalo.

Konfederacija, samostalne bivše kolonije, nezavisni sustavi drugih vrsta, razni galaktički savezi i udruženja, tajne grupe u samoj Imperiji, izvangalaktičke zajednice i udaljena carstva nisu se slagali s tom jednostavnom činjenicom da Imperija želi biti jedini gospodar svemira, i to je bio glavni uzrok mnogih ratova.

Ovaj planet, vrlo udaljen od svih trgovačkih putova i pravaca vojnih operacija, u kartama zaveden kao granično područje prema nenaseljenim prostorima čija se dubina prostirala kroz jedanaest galaksija, pokazao se kao pravo iznenađenje. Jedva da su i našli put prema njemu, jer još niti jedan vojnik Imperije nije zakoračio na nj. I mnogi su smatrali da se cijela ekspedicija neće isplatiti, ali se poduhvat isplatio. Planet je bio opskrbljen mnogim rudama i mineralima, uvjeti života za ljude bili su vrlo povoljni, jedina je bila dvojba da li bi njegovi stanovnici, metar visoki humanoidi, izdržali rad u rudnicima. Bilo ih je malo, raštrkani na golemim prostorima

pokrivenim gustim šumama, pa su na njih obratili ozbiljniju pažnju tek nakon ispitivanja prirodnih bogatstava. I baš kada su htjeli odgovoriti na to pitanje, domoroci su ih napali.

Kako su to izveli nije mu bilo jasno. Ta njegova jedinica bila je sastavljena od iskusnih ratnika, prokušanih u mnogim okršajima. Oni stariji sudjelovali su u 13. galaktičkom ratu, a mlađi su svoje iskustvo stekli u gušenju sve brojnijih pobuna, sigurnih predznaka da se bliži novi rat. Netko bi kazao da su nesmiljeni ubojice, pravi eksperti za uništavanje tih ljudima sličnih žohara, koje treba uništiti ako pokažu i najmanji nedostatak volje da se uključe u planove Imperije.

I oficiri koji su ih vodili bili su ljudi izuzetnih sposobnosti, a osim toga oružjem i tehnikom nadmašivali su domoroce za najmanje tri civilizacijska stupnja.

Ili je to bila velika zabluda, očiti primjer samozavaravanja, čest ako se previše pobjeda stekne s premalo napora. Ali ne, sve zaštitne mjere bile su organizirane krajnje oprezno osmišljeno i na najvišoj razini.

Pa ipak o samom napadu znao je vrlo malo, gotovo ništa, što je prilično žalosno za školovanog i provjerenog oficira. Što je to bilo? Neki čudni šum, dva-tri histerična urlika, skok iz kreveta. Ništa više. Odjednom ga je nešto udarilo u glavu. Kako su samo prošli kroz zaštitni energetski pojas oko logora?

— Čestitam, lupežu.

Okrenuo se prema glasu. Tko bi rekao da oni upotrebljavaju mtergalaktički jezik? Glas je dolazio odozgo. Kada ležiš zavezan na zemlji, i metar visoki stvor je mnogo viši od tebe. Bio je strahovito ljut zbog tog ponižavajućeg položaja.

— Bravo, takvu tvrdu glavu kao što je tvoja zaista nema nitko.

— Ne znam da li bih trebao kazati hvala na ovu idiotsku pohvalu, ali ako me odmah ne odvežete, vi patuljasti kreteni, moji će vas vojnici pretvoriti u prah i pepeo. Sve će vas pobiti.

— O, zar su takvi?

— Da, takvi su i još gori kad se naljute.

— Odvezati te ipak nećemo.

— Tada će se moji ljudi potruditi da i patite. Znate li što ste učinili? Udarili ste jednog oficira Imperije. Učinili ste strašan zločin. Jedina šansa da se izvučete od strašnog gnjeva jest da me odmah, bez pogovora, odvežete. Ako to učinite, možda ću biti milostiv prema vama. Ali samo ako budete jako, jako brzi.

— Gluposti pričaš, imperijalni oficiru. Nismo te vezali da bismo se igrali odvezivanja.

— Tada ćete sve posljedice snositi sami. A jamčim vam da ondje gdje udari nemilosrdna čelična pesnica imperijalnih vojnika...

— Kojih? Zar ovih?

U glasu neznanca bilo je toliko iskrene podrugljivosti da je Joe Harab s nekom pritajenom zebnjom okrenuo glavu u pravcu ispružene ruke. Ništa nije vidio. Tada su mu dvojica pomogla da sjedne na jedan sanduk. Pogleda opet u pokazanom pravcu i protrne, a niz hrptenicu mu projure trnci. Ugledao je niz uredno položenih mrtvaca. Nije ih pažljivo prebrojavao, ali je već na prvi pogled opazio da su tu svi članovi posade i vojnih jedinica svemirske krstarice »Viktorija«. Mrtvi i položeni na crna platna.

Kao na prozivci bili su položeni točno po jedinicama i službama, naprijed oficiri, straga podoficiri i vojnici, računarci, osoblje pogona, sanitet, ekonomat i tako dalje, sve do posljednjeg. Kao na nekoj jezivoj paradi. Samo je jedno crno platno bilo prazno, bez mrtvaca. Točno pred mrtvim tijelima njegohvih vojnika, pripadnika udarne grupe komandosa. Čekalo je njega!

Mrtvog, razumije se.

— Imaš pravo, Joe Harab, reče jedan čovječuljak, obučen u kožnu odoru s nekim svijetlećim metalnim trokutima na prsima koji su vjerojatno označavali čin ili zvanje u toj šutljivoj vojsci minijaturnih prilika o kojima nitko ne bi rekao da su sposobni nadvladati i uništiti cjelokupnu posadu jedne svemirske krstarice Imperije. — Točno pogađaš, to mjesto rezervirano je za tebe.

Savladavši nekako nesvjesticu, Joe Harab promuklo upita:

— Mora li biti tako?

— Mora. Vi ste došli pokoriti naš svijet, nas, mirne stanovnike

pretvoriti u robove, a naš planet u vojnu bazu za vaš glupi intergalaktički rat. Niste uspjeli, pravila igre su valjda jasna i poznata. Naročito jednom imperijalnom oficiru.

Namrštena lica oko njega pokazivala su toliko mržnje i gađenja da nije bilo sumnje kako će izgovoreno uskoro postati stvarnost. Crno platno je čekalo, a njegove šanse da se izvuče bile su minimalne.

— Postoji li nešto što bi moglo promijeniti vašu odluku? Otkup? Zamjena? Bilo što?

— Ne, nas baš ništa ne zanima što bi mogli dobiti od tvoje prljave, pokvarene, tiranske Imperije, kojoj je cilj da zavlada svima nama. Mi samo želimo sačuvati svoj svijet od baraba kao što si ti i tvoji drugovi.

— Zašto me niste odmah dokrajčili dok sam još ležao u nesvijesti? Nije li vaš postupak barbarski?

— Mi ne ubijamo zarobljenike dok su u nesvijesti. Običaj, stari običaj.

— A kad se osvijeste, tada ih ubijate.

— Svakako. Osim toga želimo doznati još neke nedovoljno razumljive pojedinosti vezane uz vaš dolazak na naš planet. Zanimaju nas i vaši globalni strategijski planovi, struktura organizacije imperijalne vojske, njena opremljenost, a trebaju nam odgovori i na druga brojna pitanja.

— Varate se ako mislite da ću vam išta kazati. Ja sam vojnik, možda okrutan po vašim mjerilima, i vi ćete me ubiti jer sam takav i što pripadam Imperiji, ali ja nisam izdajica.

— U to i ne sumnjamo. Ipak, svidjelo se to tebi ili ne, mi želimo čuti ono što nas zanima i tako će biti Nezavisno od tvoje volje.

— Od mene nećete izvući niti riječ. Makar me sjekli na komade i pekli na tihoj vatri. A na droge sam imun. Od mene nećete ćuti niti jednu riječ. Možete me ubiti.

— To smo i predvidjeli.

— Što onda čekate?

— Informacije.

— Nikada.

— Već smo čuli da su imperijalni vojnici prilično čvrsti momci. Svaka čast. Ipak, imamo i mi svoje metode. Dosta dobre i djelotvorne.

Lagano se gegajući približavao im se neki debeljuškasti stvor, obučen u bijelo, sa žutim cvijetom u rukama. Kada je prišao dovoljno blizu zavezanom Harabu, žestoko ga je udario cvijetom po nosu. Stabiljka se prelomila, a nekoliko sitnih kapi kanu mu na lice. Malo su ga zapekle, ne previie jako da se ne bi nasmijao.

— I vi, jadne budale, mislite da ću zbog toga postati izdajica, da ću surađivati s vama koji ste pobili moje drugove. Možete me baciti u cisternu sumporne kiseline, ali, ja... ja... neću... ništa... kazati... kazati...

Minutu kasnije Joe Haraba ispričao je sve što je znao. Sa zaprepaštenjem je ustanovio da iznosi čak i one detalje za koje bi se zakleo da ih je odavno zaboravio.

Znao je da ne smije odavati tajne, da mora šutjeti, držati jezik za zubima, ali on je sam pleo svoju priču, brzo, točno i nezaustavljivo. Sa svim pojedinostima, ne preskačući ništa, osobito kada su stizala pitanja o vojnoj strukturi Imperije, o njenim najstrože čuvanim tajnama. Ako možda i nije znao točan odgovor, trudio se da im objasni kako bi mogli i od koga saznati točan odgovor.

Gadio se sam sebi, prezirao se, iz sve snage, očajnički je pokušavao prekinuti taj slap izdajničkih rečenica, ali omamljujuće kapi žutog cvijeta nisu imale samilosti prema njegovu jadnom psihičkom stanju.

Bio je sretan da mnogo toga ne zna, da mu mnoge tajne nisu bile dostupne, ali tko može znati što je neprijatelju sve potrebno, u kojem će detalju pronaći slabosti. Pokušao je i zavaravati se da je sve to što priča općepoznato, samo po sebi razumljivo i manje-više svima dostupno, i da sve to što iznosi neće nauditi Imperiji, ali nije uspijevao povjerovati u vlastite samoobmane, čak i da je sve bilo poznato, on je bio taj koji neprijatelju potvrđuje ono što se zna. Kako bilo da bilo, voljno ili nevoljno, on sada surađuje s neprijateljima, svojima na štetu.

Nakon nekoliko sati, dugih, predugih, ispitivanje je bilo završeno.

Možda će ga sada pustiti.

Sve znaju i više im nije potreban, a niti opasan. Zašto ga ne bi poštedjeli? Što će im mrtav? Kakvu korist imaju od toga što će ga ubiti?

Nikakvu. S gorkim okusom u grlu, pun prezira prema samom sebi, pomisli: »Pa sve sam im rekao.«

— Dobro, to smo dovršili — reče onaj kojeg se moglo smatrati zapovjednikom. Okruživalo ih je još desetak patuljastih vojnika, ostali su bili otišli svojim poslom.

— Kako želiš umrijeti?

— Molim?

— Kakvu smrt želiš?

— Nikakvu.

— To ti vjerujem. Na žalost, naš običaj je da ne ubijamo zarobljenike drukčije nego kako oni sami odaberu.

— Ja ne želim ništa odabirati. Naročito ne svoju smrt. Ako već želite da me usmrtite, učinite to, ali nemojte očekivati da ću ja u tome surađivati s vama. Monstruozno.

— To je vaše gledište, jer niste odavde. Međutim, to je naš stari običaj, a tu smo vrlo strogi i nepopustljivi. Običaji su velika svetinja i najviši zakon. Mi ih se striktno pridržavamo. Najteže kazne čekaju one koji ne štuju stare običaje. Prema tome, ti si neprijatelj, zarobljen si, moraš umrijeti i zato imaš pravo sam izabrati svoju smrt, onako kako misliš da ti je najugodnije napustiti život.

— Što tu može biti ugodno?

— Spoznaja da si...

— Ja neću ništa.

Joe Harab munjevito je mozgao. Mora postajati nekakav izlaz. Nije sve gotovo. Nadmudrit će on te blesave patuljke. Kakvi su to monstruozni običaji. Ako ih se tako slijepo pridržavaju, tada će učiniti sve da ih i ostvare, prema tome ako pronađe neku logičku grešku, neki sofizam, morat će popustiti. Ipak jedan imperijalni oficir nešto vrijedi. Na testiranju za akademiju od 15 tisuća prijavljenih kandidata zauzeo je devetnaesto mjesto. Sada mu je tek dvadeset i osam godina, a već je oficir kojemu se povjeravaju i najsloženiji zadaci. A to nije zanemarivo.

— Odluči se. Ako sam ne doncseš odluku, morat ću zapisati sedam strašnih smaknuća i ždrijeb će odlučiti kako da te usmrtimo.

Na sve su ti prokletnici misliti. Upravo je htio kazati da se ne može odlučiti, neka pričekaju, pa bi čekanje potrajalo godinama, a on ne bi nikako donosio odluku. I tako bi odugovlačio sve dok ga njegovi ne bi oslobodili.

Ipak postoji izlaz! Nije li već davno zapisana priča o uhvaćenom razbojniku kojemu je bila obećana smrt po vlastitom izboru, a on je, lukavac, zaželio umrijeti od starosti. Morali su ga pustiti, jer tko bi to dočekao!

— Dakle, želim da umrem od starosti!

— Što?

— Čuli ste me dobro. Želim umrijeti od starosti. Ili se ne kanite držati vaših običaja?

— Mi ih nikada nismo prekršili.

— Onda, nemamo više o čemu razgovarati.

— U redu, tvoj izbor, tvoja volja, što se tu može. Ali ti si tako mlad... ti možeš doživjeti i stotu...

— Ako se vi budete držali svojih običaja, nadam se da će tako i biti. Zdrav sam, nikada nisam bio bolestan, uvijek sam živio kao sportaš, ništa mi ne nedostaje. Moj organizam može mnogo toga izdržati. I dugo.

— To je ono što nas začuđuje. Tako mlad, tako zdrav, a izabrana je tako strašna smrt. U stotoj godini! Uostalom, što ja tu imam govoriti, to je tvoj izbor i moje je samo da ga ispunim. Ipak, čudno. Znali smo da ste vi Zemljani čvrsti, ali tako nešto... ja, mi ti se jednostavno divimo. Časno si izabrao strašnu smrt.

Odveli su ga u svoj podzemni grad. Gotovo da više i nije osjećao prijašnju mržnju prema sebi. Pažljivo su postupali s njime, što je slutilo bolje dane. Skinuli su mu žicu i dobro ga nahranili. Velika grupa koja se stalno mijenjala oko njega, pokazivala mu je da je pobudio izuzetno zanimanje. Gledali su ga nekako čudno, možda i sa saučešćem koje se pokazuje prema zločincu kojeg čeka smrtna kazna. Ali on se izvukao, zar ne?

Uveli su ga u prostranu sobu. Smijao se u sebi, zebnja koju je do tada osjećao nestala je, sve će biti dobro. Znao je da će biti dosadno, ubitačno dosadno čekati oslobođenje, ali stvorio si je dobru priliku i sve će izdržati. Možda će proći godine prije nego što ga njegovi oslobode, ali izdržali su ljudi i gadnija zatočenja. Živjeli su u kavezima, vlažnim rupama, ledenim ćelijama, mračnim jamama, kamenim samicama, bili su vezani teškim lancima, poniženi, mučeni, pa ipak su preživjeli. I on će!

Baš su naivni ti sićušni primitivci. Dobro im je podvalio.

Vrata iza njega netko je dvaput zaključao. Ha, ha. Neću bježati, budite bez brige, to me sada ne zanima. I kamo bi mogao pobjeći? Nikamo. Sam sam među neprijateljima, na neprijateljskom planetu. Treba čekati dolazak broda koji će pokušati istražiti nestanak svemirske krstarice »Viktorija«. Da je riječ o nekom manjem brodu, možda bi još prošlo bez potrage. Krstarice su ipak nešto drugo. Kada jedna nestane, to se istražuje. Temeljito. Imperija si ne smije dopustiti da joj krstarice samo tako iščezavaju. A pošto je nestala, posada će biti na oprezu. Njih neće uhvatiti na spavanju.

A tada neka im se nebo smiluje!

Udarac Imperije bit će strašan.

Već će se on pobrinuti za to.

• • •

Izdajstvo nije bilo pravo izdajstvo. Bio je potpuno nemoćan da bilo što učini. Oprostit će mu, jer će njegov iskaz biti vrlo važan. Baš tako. On je, unatoč imunitetu prema drogama koje navode ljude da govore istinu, sve odao neprijatelju. Već će znanstvenici znati što treba učiniti. Njegov iskaz, iako će priznati što se dogodilo, bit će pravo otkriće. A i njima samima dobro će doći ta biljka sa žutim cvijetom. Uh, kako će ih udarati po njihovim gadnim nosovima. Osvetit će se on za sva poniženja, za sve udarce.

Treba se odmoriti. Srediti utiske. Vremena ima koliko hoće.

Nije ga čak ni zainteresiralo što to rade četvorica u tamnoplave uniforme obučena čovječuljka koji su ušli u njegovu prostoriju i na zid montirali sat.

— Momci, meni to ne treba. Hvala na pažnji, ali ja mogu i bez sata.

— Mi samo izvršavamo naređenje.

— U redu, samo vi radite. Uostalom, kakvo će vrijeme pokazivati taj vaš sat. Vaše ili moje, zemaljsko.

— Vrijeme tvojeg umiranja.

— Budite bez brige. Prije će se sat pokvariti nego što ću ja biti mrtav.

— Nismo sigurni. Sat je napravljen od najboljeg materijala.

— Nisam niti ja od piljevine. A što se tiče tog vremena mojeg umiranja, dugo će potrajati.

— Pa i neće biti baš tako, kao što ti to misliš, imperijalni oficiru. Naime, kad prođe jedan sat, bit ćeš tri godine stariji.

— Što?

Četvorica su bila već kod vrata.

— Ovo što si čuo sam si izabrao. Tri godine tvojeg života proteći će za sat vremena. Umrijeti ćeš od starosti, istina, ali vrlo brzo.

• • •

Ostao je sam u sobi. Sam sa sobom i sa svojom kaznom. Ruke su mu malo drhtale. Kakve su to gluposti? O čemu trabunjaju ti mali smiješni stvorovi? Jedan sat — tri godine života. Gluposti, same gluposti koje bi ga trebale izludjeti. Neću upasti u njihove zamke. Oni žele da ja poludim. A što ako ima istine u njihovim riječima. Na ovom odurnom svijetu sve je moguće. Sam se uvjerio u to. Ono crno platno bilo je pripremljeno za njega. Svi drugi bili su mrtvi. Jedna svemirska krstarica, najmoćni vojni objekt, pravi pakleni arsenal imperijalnog oružja savladana je bez većih napora. Pobili su ih kao piliće. Gdje su bila sva ona čuda od tehnike? Da li ih je zaštitio energetski štit? Nije. Što onda da štiti njega samog u neprijateljskoj jazbini? Ništa. Prepušten im je na milost i nemilost.

Kazaljka je pokazivala pomak od dvadesetak minuta. Sada bih trebao biti godinu dana stariji. Bez veze. Ne, to ne može biti, to je neka podla igra da mi naruše psihičku stabilnost, osveta zato što sam nadmudrio njihove običaje. Vjerojatno im je mnogo stalo do tih običaja. Baš ga briga. Neka idu k vragu oni i njihovi običaji. On neće zbog toga patiti. Zašto bi im priuštio zadovoljstvo i umro ako može živjeti.

— I neću poludjeti!

Viknuo je to iz sveg grla. Neka čuju. Neka znaju da mu ne mogu ništa. Ili mogu? Moćni su, dokazali su to. I nemilosrdni. Sve su pobili i ostavili ležati na crnim platnima. Nikoga nisu poštedjeli.

Prošao je rukom kroz kosu. Desetak vlasi među prstima pokazivalo mu je da polagano gubi kosu. Pa što onda? I njegov otac i djed bili su ćelavi. I ništa im nije smetalo. On se još dobro drži. Gubi kosu polagano, to je točno, pa ipak, dvadeset i osam mu je i ne mora se stidjeti svojeg izgleda.

Istina, još nikada nije toliko vlasi izgubio odjednom, ali to je zacijelo od uzbuđenja. Mnogo je toga proživio u malo vremena. Zna i da su neki preko noći posijedjeli.

Zašto da se onda uzbuđuje? On je imperijalni oficir, bio ćelav ili ne, njegove sposobnosti mu nitko ne može umanjiti.

Legao je na krevet. Zaista je umoran i malaksao. Treba malo i odspavati.

Četiri sata dubokog sna bila su mu potrebna da naknadi izgubljeni mir. Kad se probudio, osjećao se nekako tromo, otuđeno. Ne pospano, bio je potpuno budan, ali mišići kao da su izgubili elastičnost.

A onda krikne. Skoči iz kreveta. Strahota; duža od metra, crna. odurna, zastrašujuća brada pokrivala mu je grudi. Krevet je bio pun otpale kose, a uzak trak oko lubanje samo je još više isticao strašnu promjenu. Buljio je u ogledalo.

To nije bio on, a opet, to je on. Ta dlakava, ćelava nakaza je on, Joe Harab. Imali su pravo! Ubojice!

Opet luđački krikne. Za četiri sata spavanja ostario je više od decenije.

Udarao je na vrata, ali se nitko nije odazvao. Bio je sam, on, sat, ogledalo, vrijeme. I to promijenjeno lice obraslo u dugu bradu.

Kazaljke su udarale kao stravično bubnjanje marša smrti. Ne. pomicale su se nečujno. Panika je to tukla na vrata uma.

Kasnije je pronašao škare i odsjekao bradu. To je morao često činiti jer je sve išlo nezaustavljivim tokom. Sat za satom promatrao je propadanje svojeg tijela, nemoćan da bilo što učini. Snažno tijelo oficira imperijalne armije postajalo je sve starije, godine su hitale, grabile, jedna drugu

sustizale i sve zapisivale na njegovu licu. Bore su se množile, podočnaci postajali sve tamniji, snaga je kopnjela, misli ludjele.

Ruke su mu već drhtale. Vrijeme je prolazilo i on s njim. A najstrašnije od svega jest to što je znao vrijeme svoje smrti. Kad velika kazaljka dostigne malu i... ne, ne smije ništa računati, zašto da izračuna svoju smrt, ta ona svakako stiže. Već čuje njeno grebanje po ostarjelim kostima. Gdje mu je ona snaga, sav se trese, hriplje, sav je kostobolan i jadan, da, starac je on.

Starac u dvadeset i osmoj godini. Ili bi možda trebao kazati starac od osamdeset godina!

Grozničavo je pretvarao svaku sekundu u godine života, brkao račune, zaboravljajući dobivene veličine i tonući sve dublje u apatiju.

— Otvorite vrata, vi idioti, želim, želim... što ja želim, što ja ... neka idu k vragu...

• • •

Drhtavi, slinavi starac, bolnih uspomena na uzaludni život, plakao je i preklinjao nevidljive tamničare uzalud, kao što je i sve bilo uzaludno. I ono što se dogodilo i ono što se moglo dogoditi u budućnosti.

• • •

Umro je jadno, zguren u kutu sobe, jecajući bez prestanka, zazivajući neka davna imena, nemoćan da išta kaže glasno. Glas mu je drhtao i bio slabašan i gubio se u isprekidanom i teškom disanju samrtnika.

Umro je kao stogodišnjak u dvadeset i osmoj godini života, drugi dan nakon uništenja posade svemirske krstarice »Viktorija«, umirući dvadeset i četiri sata.

• • •

A Imperija se pripremala za rat.

I pobjedu.

Vincent Ronovsky:

Comme une page d'historie

Preveo Božidar Stančić

Stranica povijesti

Kad se probudio, Yv je ustanovio da je televizor opet narastao dok je on spavao. Već ga je više puta uništio, ali čini se da ništa nije moglo spriječiti bujanje uhoda.

Mehaničkom, toliko puta ponavljanom kretnjom, Yv dohvati sjekiru iznad svoga kreveta, ustane i razbije ekran. Kao i obično, prijemnik je bio prazan. Samo kutija s ekranom od mutnog stakla. Uništivši je, Yv je spriječio razvoj unutrašnjih dijelova i odgodio nicanje špijunskih predmeta. Znao je da se već priprema drugi prijemnik negdje na nepristupačnom mjestu, jer Kuća nije gubila vrijeme. No, znao je da će ih otkriti prije nego što sazru i da će ih uništiti kao i dosad.

Nije se obukao već je u pidžami ušao u kuhinju i bacio u kantu za smeće cijeli zajutrak koji mu je pripravila Kuća. Zatim je uzeo limenku narančina soka i počeo je otvarati. Poslužio se za to nazubljenim nožem, ne želeći upotrijebiti automatski otvarač iznad slivnika na zidu.

Nije dobro baratao nožem, sječivo se iskliznulo i zasjeklo ga duboko u dlan. Yv je ukočio ruku iznenađen kad je potekla krv i purpurne kapljice su se razbijale u slivniku.

Kuća je zadrhtala i vrisnula jer je bol bila tako žestoka pri pogledu na njezino ranjeno dijete. Yv se nasmiješio. Volio se suprotstavljati Kući, prestrašiti je i nanijeti joj zlo. Bila je to njegova omiljela zabava.

Omotao je bijelu krpu oko ozlijeđene ruke da zaustavi krv. Otvorila su se vrata zidnog ormara nasuprot njemu i iz skrivenih zvučnika začuo se blagi glas Kuće, koja je molila Yva da dopusti da ga ona njeguje.

— Ne uznemiravaj se, ja ću se pobrinuti za sve. Stavi ruku na crveni kvadrat i boli će nestati.

Yv nije odgovorio, zadubljen u promatranje crvene pločice što je

treptala u ormariću za lijekove.

Kako je to jednostavno, mislio je. Dovoljno je da stavim ruku na tu pločicu i sve će biti dobro. Ali akcija ove posrane Kuće neće se zaustaviti na liječenju moje rane. Ona neće propustiti priliku da me prisili na poslušnost. Obdarit će me jednom od svojih injekcija i onda — zbogom problemi, zbogom srećo i zadovoljstvo!

Načekat će se ona! Volio je trpjeti kako bi pokazao Kući da je on čovjek koji misli i djeluje po svojoj volji. Imao je sva prava na vlastiti život, pa i pravo da trpi.

Zgrabio je sjekiru i rascijepao ormar. Kuća mu je to zamjerila:

— Kako se mogu baviti tobom budeš li uništavao sve što učinim? Ja ti želim dobro, Yv. Zašto me mučiš?

Yv se ogledavao posvuda ne bi li otkrio zvučnike koji su mu zagorčavali život. Uzalud. Kuća je dobro čuvala svoju tajnu.

— Zašto ne prihvaćaš moju pomoć, Yv? Život bi nam mogao biti tako lijep kad bi prihvatio... — govorila je Kuća. A Yv je opsovao i izišao iz kuhinje zalupivši vratima.

• • •

Počeo je akciju skupljanja. Još u pidžami Yv je uzeo veliku platnenu vreću i sjekiru i pošao u kupaonicu da počne odande. Iznenadio se kako je kupaonica čista. I unatoč mržnji krema Kući, divio se njezinoj pažnji. Ona je godinama izvršavala iste dužnosti i nastavit će tako zacijelo i dalje.

Yv je zapazio sapun koji dotad nije vidio na rubu kade. Donji je dio još bio srastao s podlogom. Uskoro će se zreli sapun odvojiti od podloge i špijunirati u korist Kuće. Yv je izvadio svoj nožić i počeo odvajati sapun od podloge, a zatim ga je bacio u vreću i prešao u salon. Prije nego što će otvoriti vrata, dugo ih je gledao. Prelazio je kažiprstom preko obojene površine tražeći neku izbočinu. Našao ju je u visini očiju: sitno ispupčenje, jedva vidljivo, zamjetljivo samo na dodir. Nije bilo sumnje: uhoda je upravo nicao. Zasad je bio samo zametak, ali bi on rastao i postao okvir ili neki ukras, koji bi bio gotovo nezapažen, živio bi i slao obavijesti Kući ili mračnoj sili kojoj služi. Yv je podigao sjekiru i rascijepao vrata. U jednom je trenutku imao dojam da su vrata vrisnula.

• • •

U salonu je Yv počeo tražiti predmete čija mu se prisutnost činila neobičnom. Tako je pronašao pola TV prijemnika, stalak za časopise gotovo zreo i još nekoliko predmeta koje je odvojio pomoću nožića ili sjekire, prema stupnju zrelosti, i bacio ih u vreću. Polit će to benzinom i zapaliti.

Izišao je iz salona i pošao u zahod, u ostale sobe, u podrum... predmeti koje je ondje našao bili su dio zida ili pokućstva, kao da ih je ondje stavio neki šašavi umjetnik. Banane su visile sa stropnih svjetiljaka, tranzistor je rastao iz noge od stola, protiv svake logike. Kuća nije željela da pušta uhode na uobičajena mjesta, da ih ne bi lako našao.

Kad je završio sakupljanje, Yv je sve uhode stavio na gomilu i zapalio ih: 32 špijuna. Prvi put da se to dogodilo. Yv je shvatio da mora još mnogo naučiti o tim špijunima koje postavlja Kuća, no zasad je osjetio samo jednu želju: spavati i naći zaborav u snu.

• • •

Uspinjući se stubama u svoju sobu, Yv se pitao hoće li jednoga dana prestati njegove muke. Pokušao se sjetiti nekih prizora iz proteklog života, ali ih je vidio kao neke privide i prikaze, ni zbiljske, ni smislene. Kao da je neko mutno staklo stajalo između njega i te prošlosti koja ga je tako progonila, staklo što mu je omogućavalo da vidi samo glavne crte.

Na svaki način, on će igrati tu igru. Uništit će sve špijune, redovno i sustavno. Možda se Kuća prva umori i prestane, odajući mu svoju tajnu.

Došavši u sobu, Yv se baci na krevet. Bio je iscrpljen, tijelo je tražilo odmor, ali ga nije nalazilo. Smeten i otečenih, očiju Yv ustane i stane kraj prozora od nelomljiva stakla, koji se nije dao otvoriti. Promatrao je park oko kuće, gredice cvjetnjaka i aleje koje nisu vodile nikamo... Dokle mu je sezao pogled, nigdje ljudskog stvorenja. Na nekom mjestu je prestajala trava i počeo glatki teren, a zatim više ništa... Yv se sjećao dana kad je pokušao pobjeći. Razbio je vrata sjekirom i počeo bježati kao lud. Možda desetak ili petnaestak metara, a tada je propalo tlo pod njegovim nogama.

Probudio se u svom krevetu, u pidžami, ne znajući da li je to bila zbilja ili san. Otad nije više pokušavao.

Pogledao je na sat: 11 sati, 22. listopada. Razmišljao je: prošli put je to bilo... 20. rujna. Ona je zacijelo već zrela! Yvov se pogled ukruti i opaki osmijeh zaigra mu na stisnutim usnama.

Već odavna mu Kuća želi ponuditi družicu. Jednoga je dana u ormaru koji rijetko otvara pronašao živo tijelo neke žene, gotovo zrele. Nije ju dirao, već ju je odmah uništio, izmasakrirao. No, od toga dana Kuća nije prestala rekonstruirati tijelo te žene, nadajući se da će je on napokon prihvatiti.

Prošlo je više od mjesec dana otkako ju je uništio. Za Yva je to bila igra: pustio je Kuću da rekonstruira tijelo, a onda bi ga okrutno ubio prije nego što dozre.

Izišao je iz sobe i pošao u hodnik gdje je stajao ormar poput insekta naslonjen na zid, kao tumor u tkivu Kuće. Polako je otvorio vrata.

Bila je ondje, gola. Noge su joj srasle s podom, što znači da još nije potpuno zrela. Yv je promotri. Bila je izvanredno lijepa. Koža joj je mrtvački bijela, ali ona će već pocrvenjeti bude li joj Yv dao vremena. Lice joj je uokvireno bujnom kosom, što u zlaćanom mlazu pada preko ramena i grudi, čije su se bradavice isticale između svilenastih uvojaka pozivajući na ljubavnu igru. Trbuh joj je ravan i gladak i izaziva toplinu u Yvu. Donji dio trbuha ukrašen je tamnim trokutom, što odudara od bljedila njezine puti.

Yv ju je ludo poželio, premda je znao da to nije ljudsko biće već plod stvaralačke mašte Kuće. Stisnuo ju je, pomilovao dlanom desne ruke svilenastu kožu leđa i bedra. Nije reagirala. Malo-pomalo ruka je klizila prema mliječnoj puti otvorenih bokova i milujući mekanu kožu.

Nije se branila, gledala ga je iskosa šuteći, pasivno. Yv ju je poljubio. Zadrhtao je pri dodiru toga neobičnoga, vlažnog i toplog jezika. Zapljusnuo ga je val užitka i slatka toplina. Djevojčino se lice zarumenjelo i grudi su joj se nadimale od ubrzanog disanja. Počela je sudjelovati u ljubavnoj igri.

Yv klekne, stavi joj ruke oko bokova i zagnjuri lice među njezine noge, u tajnovitu i vlažnu sjenu mlaka i omamljujućeg mirisa ženskosti. U tom trenutku mu misli obuzme i zatruje dugo suzdržavani pritajeni otrov.

(»Ona nije ljudsko biće, Yv. Što ti je?«

»Ali ona mi je potrebna, zbilja potrebna...«

»Budi razuman, Yv, ti i ja znamo da smo ljudi, ali ona to nije...«

»Ali zar je to važno?«

»Nije ljudsko biće...«)

Neviđenom grubošću odgurne je i u njezinu grlu zapne sladostrasno stenjanje. Iz površine njezine sjajne kože curio je mlaz krvi. Teško dišući, Yv je promatrao što je uradio. Bijesno je nogom udario vrata da ne gleda tijelo, ali je vani ostala bijela ruka. Rukama je pokrio oči i koračao besciljno duž zida. Kad je sjeo na pod kraj ormara, briznuo je u plač.

• • •

Ideja je niknula u njegovoj glavi nakon nekoliko dana: samoubojstvo. Ono će mu omogućiti da napokon nađe mir i osloboditi ga pažnje kojom ga obasipa Kuća. Dva dobra razloga. I Yv nije oklijevao.

Toga je dana ustao rano i otišao u kupaonicu, gdje se brižljivo uredio, zatim se obukao i sišao škripavim stubama u kuhinju zviždajući neku pjesmicu. Kad je ušao u kuhinju, veselo je pozdravio:

— Dobar dan, Kućo. Ja sam... vrlo sam sretan što te vidim. Žao mi je zbog onog prizora prije nekoliko dana. Mnogo sam otad razmišljao...

Kuća nije odmah odgovorila, pa je Yv nastavio:

— Nadam se da nisam načinio previše štete.

— Dobro je, Yv, sve je u redu. Ne spominjimo to više. Sretna sam da si se predomislio...

— I ja — Yv će oduševljeno — nisam znao što gubim odbijajući te i izbjegavajući.

Otvorio je ormar i dohvatio golemu bocu alkohola. Otčepio ju je i poprskao se tekućinom.

— Što to radiš, Yv? — zapitala je Kuća.

— Ma ništa, prolio sam alkohol po sebi, ali osušit ću se. I Yv upali šibicu.

• • •

Mrtav, da, Yv je bio »mrtav«. Činilo mu se da je saliven, omotan nekom toplom tvari što mu je obujmila tijelo i imao je dojam da on i tijelo više nisu jedno.

Svjestan svoga stanja, ipak nije mogao ustanoviti u kojoj je prostoriji.

Svjestan? Prostorija?

Yv je odmah znao da nije mrtav. Mislio je, dakle je postojao. Glupo i matematički točno. Istinito: živio je. Pokušao je ustanoviti u kojoj je prostoriji. Plavi strop, svjetiljka... u salonu! Odmah je nestalo osjećaja tuposti i Yv je mogao jasno analizirati svoje stanje. Vidio je salon kako ga nikad dosad nije vidio: s poda.

Na podu se nalazila neka okrugla stvar, no, ta je kugla imala oči, nos i usta, dakle, bila je to glava. I ta je glava pripadala Yvu. Yvova je glava rasla s poda usred salona.

Dakle, Kuća je nastavljala svoju akciju nicanja špijuna, ona ga je rekonstruirala, opet stvorila... Ali to je nemoguće, nedopustivo. Yv je čovjek a ne igračka Kuće. Čovjek sa svojom ličnošću, željama, prošlošću...

U njemu je rasla srdžba, nezadovoljstvo i očaj i on zaurla. I tada se dogodi nešto nezamislivo. Neki odsječni glas mu naredi:

— Šutite!

Yv zaprepašten podigne glavu i ugleda pred sobom, izobličena zbog perspektive iz koje je gledao, čovjeka što je sjedio na nečemu što je nalikovalo na invalidska kolica, čovjek je bio visok, obučen u odijelo klasičnoga kroja. Usne mu se nisu ni micale kad je rekao:

— Jeste li zadovoljni sami sobom, Yv?

Yv je šutio, a čovjek je nastavio jednoličnim glasom neprepoznatljiva naglaska:

— Htjeli ste sve znati, zar ne? I saznat ćete.

— Tko ste vi? Sanjam ja ili ste vi zbilja? Jeste li doista čovjek?

— Ja sam čovjek kao i vi, premda različan.

— Različan? Što to znači: različan? Što ja ovdje radim? To je ludo...! — Prasnuo je u očajnički smijeh. Čovjek se nije pomaknuo, ostao je miran.

— Žalim vas, Yv, i zavidim vam — rekao je. — Ne znam točno kako ćete prihvatiti... tu situaciju.

— Recite mi sve, doktore — zamoli Yv radosno. — Oprostite što vam ne mogu stisnuti ruku.

— Sjećate li se svoje prošlost, Yv? Jeste li imali ženu, djecu? Sjećate li se prošlog života među svojima, svoje obitelji, prijatelja?

— Kakvo je to pitanje? Dakako da se sjećam.

— Ne sjećate se! — grubo će čovjek. — Nikad niste imali ni žene ni djece, ničega. Niste poznavali ni svoje sunarodnjake, nikad niste vidjeli ženu. Je li točno?

— Ja... da, točno je, Sve je to istina — odgovori Yv bezbojnim glasom. Osjećao je da je pao u klopku. Malo izgubljeno dijete koje je upravo otkrilo neku ozbiljnu stvat

— Vi se ničega ne sjećate jer niste nikad upoznali dvadeseto stoljeće — nastavio je čovjek — ne sjećate se jer i niste čovjek, jer sam vas ja stvorio.

— Vi...stvorili?

— Jest, Yv. A nosite i moje ime. Ja sarn vas stvorio na zahtjev Svjetskoga znanstvenog kluba. Vi ste muzejski primjerak, a ova je kuća muzej. Ovdje vas promatraju oni koji vas žele vidjeti zahvaljujući stotinama kamera posakrivenim posvuda u kući. To su oni takozvani špijuni koje ste vi uništavali s tolikim zadovoljstvom.

— Ali zašto? Gdje sam ja? Otkad sam...? — zapitao jo Yv kad se prvi stres pretvorio u bojažljivu znatiželju.

— Vi ste jednostavno... na Zemlji... u 9641. godini.

— Oh! — tihim će glasom Yv. — U 97. stoljeću! To je...

— Pustite me da vam objasnim: vidite, čovjek se mnogo promijenio i fizički i intelektualno. Kad biste me vidjeli kakav sam bez ovoga prerušavanja, vjerojatno ne biste u meni prepoznali čovjeka. A ipak sam čovjek. No, bojim se da bi vas moj izgled šokirao. Sad dolazim na ono što je za vas važno: ja sam ono što su u vaše vrijeme zvali učenjak, inženjer, genetičar. Dodat ću i da sam jedan od rijetkih koji se još zna izražavati glasovno. Očaralo me dvadeseto stoljeće pa sam odlučio da ga

rekonstruiram pomoću čovjeka u okviru epohe — pomoću vas, u tadašnjoj okolini: u kući, sagrađenoj za vaše zadovoljstvo. Ona je vjerna i uslužna, a vi neprestano odbijate njezine usluge. Rekonstrukcija je vjerna utoliko koliko su nam to omogućili dokumenti sačuvani poslije rata. Vi ste u mojim očima i u očima mojih suvremenika stranica povijesti koju smo malo prenaglo okrenuli jer je srasla s Knjigom evolucije. I sad je ne možemo ponovo pročitati osim pomoću vas... Nadam se da ćete prihvatiti priliku i sreću da živite vječno, oslobođeni teškoća i briga. Kad biste vidjeli kakav je pakao postala Zemlja, bili biste vrlo zadovoljni ovom svojom sudbinom. I mnogi moji sunarodnjaci vam zavide. Ako se namjeravate opirati tvrdoglavo, znajte da su uništeni svi predmeti koji bi vam mogli naškoditi. Pa kad sazrete, nećete više moći ni pokušavati da se uništite. Ja sam u vašu ličnost unio neznatne promjene, koje će vas u tome onemogućiti. Zbogom, Yv. Dovoljno sam vam rekao. Više se nećemo vidjeti.

Naslonjač se okrene kad je čovjek pritisnuo dugme, a zatim čovjeka nestane.

— Čekajte! — viknuo je Yv. — Ne možete... ostanite!

Sve se zamagli i Yv se onesvijesti.

• • •

Probudio se s izvanrednim osjećajem ugode. Protegnuo se, zjevnuo i ustao. Ušao je u kuhinju i ustanovio da je stol prostrt za doručak i da su na stolu slasni sendviči i šalica vruće kave.

— Dobar dan, Kućo! Lijep je dan, ha?

— Jest, Yv, vrlo je lijep dan.

Trgnuo se. Glas koji mu je odgovorio nije bio isti. Bio je ženstveniji, topliji, zbiljskiji. I tada je osjetio kako mu neka ruka miluje kosu i okrenuo se iznenađen.

Žena koja ga je gledala blistavih očiju bila je lijepa da ti stane dah. Yv je imao dojam da ju je već vidio, no, odbacio je tu misao.

— Nešto nije u redu? — zapitala je žena.

— Ne... ne... sve je u redu. Nikad se nisam tako lijepo osjećao!

Bilo je to tačno.

Ustao je i zagrlio ženu. Grlili su se strasno pri toplom svjetlu sunca, pod prijateljskim i nježnim pogledima tostera, stolica, stola, zidova... cijele kuće.

Požutjela SF-godina 1939.

John Taine:

The Ultimate Catalyst

Preveo Momir Lukšić

Konačni katalizator

Diktator je hirovito odgurnuo tanjur od čistog zlata. Sve posuđe na ovom službenom banketu bilo je od čistog zlata i nosilo je, u bareljefu, diktatorov monogram K. I. — Kadir Imperator, car Kadir — a uz rubove motiv sa strojnicama. Kadirov tanjur, kao i tanjuri svih uzvanika za dugim stolom, bio je prepun svježeg šarenog voća.

Bio je to desert. Gosti su upravo bili dovršili glavno jelo — golemi pladanj kuhanog kosanog povrća. Kao aperitiv kušali su ledene miješane voćne sokove.

Osim voćnog soka, kuhanog povrća i svježeg voća na ovoj gozbi nije bilo drugih jela. Takav bi jelovnik zadovoljio kakvog učenog vegetarijanca, ali za vojnike vladajuće kaste značilo je to koliko i vrč hladne vode.

— Povrće i voće — brudao je Kadir. — Uvijek povrće i voće. Zar ne bismo za promjenu jednom mogli dobiti biftek na krvavo? Povrće mi se gadi. Voće mrzim. Krv i željezo, to je ono što nama treba.

Gosti su prestali jesti i tjeskobno su zurili u diktatora. Prepoznavali su prve simptome carskog bijesa. Uvijek, prije nego što eksplodira, prije nego što mu se razulari zla ćud, Kadira je obuzimala potištenost. Redovito zbog neke sitnice.

Sjedili su šuteći i čekali da se prolomi oluja. Nisu se usuđivali jesti dok Vođa apstinira.

Napokon jedan sredovječan čovjek — sjedio je na sredini stola Kadiru zdesna — smireno odabere bananu, oguli je i zagrize. Kadira je zapanjila takva drskost. Bez riječi promatrao je drznika. Trenutak prije nego što je posljednji zalogaj banane bio progutan, diktator je uspio progovoriti:

— Amerikano! — riknuo je kao razjareni bik. — Gospodine Beetle!

— Doktor Beetle, ako nemate ništa protiv, gospodine Kadir — ispravio ga drznik. — Tako dugo dok ostali bijelci u Amazoniji budu tražili da ih se oslovljava po tituli, zahtijevat ću da se i mene oslovljava po mojoj. Uostalom, to je pravedno i ne smije se zaboravljati.

— Beetle! — zaroktao je diktator ponovo.

No Beetle ga mirno presiječe:

— Doktor Beetle, molim. Ja to zahtijevam.

Sav zajapuren, Kadir je popustio. Zaboravio je što je htio reći. Beetle uzme sočnu papaju, a svojoj kćerci koja mu je sjedila slijeva odabere veliku zelenkastu šljivu. Ignorirajući Kadirov nemoćni bijes, obrati mu se kao da nije bilo nikakva sukoba. U cijelom društvu jedino je Beetle imao hrabrosti nositi se s diktatorom na ravnoj nozi:

— Vi rekoste da nam treba krvi i željeza. Mislite li to doslovno? — pitao je znanstvenik smireno.

— A kako bi drukčije trebalo misliti? — razmetao se Kadir gledajući mrko Beetlea. — Uvijek kazujem ono što mislim. Ja nisam teoretičar. Ja sam čovjek djela, ne riječi.

— U redu, u redu — smirivao ga je Beetle. — No pomislio sam, možda je vaše »krv i željezo« isto što i »krv i sablje« starog Bismarcka. Budući da mislite na pravu krv, na običnu krv u sirovom bifteku, i na željezo neiskovano u sablje, mislim da nam Amazonija može podmiriti sve potrebe i zadovoljiti sve želje.

— Ali govedina, krvava govedina... — dokazivao je Kadir.

— Trenutak samo, i na to će doći red. — Beetle se okrenuo svojoj kćerci. — Consuelo, kako ti se sviđa taj zeleni biftek?

— Što je to? — zapitala je Consuelo iskreno zbunjena.

Kao asistent u očevu laboratoriju naučila je da od njega očekuje samo neočekivano. Ipak, svaku njegovu novu kreaciju dočekivala je dječji veselo i začuđeno. Svakoj novoj biološkoj kreaciji trebalo je novo znanstveno ime. Međutim, umjesto da nova imena tvori iz latinskih i grčkih riječi, kako to radi većina uglednih biologa, Beetle se koristio engleskim uz povremene

izlete u portugalski, najrasprostranjeniji jezik u Amazoniji. Pokušao je čak svojoj kćerci dati ime Buglette — Kukčić, kao najispravniji tehnički izraz za nezrelo žensko potomstvo jednog Beetlea — Kukca. Međutim, usprotivila se supruga, portugalska dama iz poznate obitelji, pa je dobila ime Consuelo.

— Pitao sam kako ti se sviđa zeleni biftek — ponovio je Beetle. — Ovaj zeleni plod bez koštica koji si upravo pojela.

— Ah, ti to tako nazivaš! — Consuelo je kao pravi znanstvenik ozbiljno promislila prije nego što je izrekla sud. — Iskreno rečeno, baš mi se i ne sviđa. Vonja na nedokuhanu svinjetinu. Izrazita aroma sirove krvi. Osim svega okus sluzi, ako shvaćaš što mislim.

— Potpuno te shvaćam — uzviknu Beetle. — Briljantan opis. — Obratio se Kadiru: — Eto! Vidite, to smo već postigli.

— Što ste postigli? — zapita Kadir sumnjičavo.

— Kušajte zeleni biftek pa ćete vidjeti.

Dosta neodlučno Kadir je odabrao zelenkastu šljivu sa zlatnog pladnja ispred sebe i polako je pojeo. Pristojnost je zahtijevala da gosti slijede Vođin primjer.

Beetle im je promatrao lica dok su jeli zeleni biftek. Ženama se pikantno meso šljiva činilo bljutavim. Ipak, ustrajno su jele, neke čak i dodatno.

Muškarci su jeli halapljivo. Kadir je sam pojeo četiri zelena bifteka i lakomo tražio nove. Njegovi susjedi s obje strane, iako nerado, ponudili su mu svoje. Bez riječi zahvale Kadir je proždirao ponuđeno.

Beetle je jedva susprezao izraz prezira i gađenja promatrajući njihovu proždrljivost. Ti su ljudi zaista čeznuli za mesom. Možda su zato više nalikovali na izgladnjele životinje nego na predstavnike osvajača, čim su nakon dvije godine zagrizli nešto s okusom mesa i krvi.

Cijeloga života, sve dok ih poraz nije doveo u Amazoniju gdje su živjeli u blokadi, ti su ljudi bili proždrljivi izjelice svih vrsta mesa od peradi do svinjetine. Ovdje nisu imali ništa od toga.

Guste šume i prašume Amazonije bile su utočište samo mnoštvu insekata, otrovnim gmizavcima, šarenim pticama, leopardima i povremeno kolonijama malih majmuna. Leopardi i majmuni izbjegavali su zamke, pa

su Kadirovi vatreni sljedbenici nakon nekoliko malodušnih pokušaja prepustili prašume zmijama i otrovnim insektima.

Muljevite vode čokoladne boje u rijekama na sjeveru vrvjele su ribama koje nisu bile jestive. Čak ni domoroci nisu mogli prevariti kašasto meso riba naduvenih od mulja. Imale su isti okus kao i vode tih rijeka, koje su bile gusta juha od natrula bilja i drveća. Kadiru i njegovim junačkim sljedbenicima nije preostalo drugo nego da jedu tropsko voće i povrće.

Na sreću osvajača, bijeli doseljenici iz Sjedinjenih Država raskrčili su dovoljno prašume i razvili intenzivnu poljoprivredu. Svi su ti doseljenici, osim Beetlea i njegove kćeri, pobjegli kad je stigao Kadir. Beetle je ostao dijelom svojom voljom, a i zato što je Kadir zahtijevao da ostane i da se »nosi« sa zmijama. Ostali su s Kadirom trampili rudnike zlata za svoje živote.

Nestalo je slasnih zelenih bifteka. Beetle je s naporom suzdržavao smiješak promatrajući zajapurena i sretna lica gostiju. Sjećao se oproštaja s posljednjom skupinom rudarskih inženjera, i njihovih riječi:

— Do viđenja, Beetle. Ti si hrabar čovjek. Možda ti uspije srediti Kadira. Uspiješ li, evo nas natrag. Pamet u glavu i namagarči tog divljaka. Ne zaboravi, računamo na tebe. — Beetle je obećao da svoje prijatelje neće zaboraviti, — Dajte mi tri godine. Ako me poslije toga ne vidite, pustite suzu i zaboravite me.

— Senjorita Beetle! — riknuo je ponovo Kadir. Obilje zelenih bifteka oživjelo je njegovu razmetljivost.

— Molim? — odazvala se Consuelo uglađeno.

— Znam zašto su vam obrazi uvijek tako rumeni — vikao je Kadir.

U prvi mah ni Consuelo ni njezin otac nisu shvatili na što se odnosi Kadirova optužba. Bilo je potrebno da to objasni sam Kadir.

— Vi i vaš izdajnički otac jedete, dok mi skapavamo.

Beetle je ostao hladnokrvan. Njegova je savjest, što se tiče zelenih bifteka, bila čista, pa je mirne duše mogao ustvrditi da oni nisu tajna ni Consuelinih rumenih obraza ni njegova krepkog zdravlja. Požurio je, i odgovorom pretekao kćer:

— Voćno meso, kako ga vi nazivate, nije uzrok Consuelina tena. Težak

posao moga asistenta održava njezino zdravlje. A što se tiče zelenih bifteka, vi ste ih kušali prvi nakon mene. Vidjeli ste kako je reagirala moja kći. Takvo bi gađenje mogla oponašati samo velika glumica. Moja kći nije glumica nego biokemičar.

Kadir je i dalje bio sumnjičav:

— A zašto onda niste to voćno meso prije podijelili s nama?

— Razlog je jednostavan. Stvorio sam ga križanjem prije nepunu godinu dana. Prvi plodovi s mojih pedeset eksperimentalnih stabala dozreli su tek ovoga tjedna. Pobrao sam ljetinu i spremio je za ovaj pir. Mislio sam: bit će to dobrodošao užitak nakon dvije godine povrća i voća. I — Beetle je nastavio hvaliti svoj pronalazak — smatrao sam bit će to vrlo pogodan način proslave druge godišnjice Nove Slobode u Amazoniji.

Znanstvenikov sarkastični odnos prema »novoj slobodi« nije bio dostupan Kadiru koji nije zapazio ni skrivenu gorčinu u očima Beetlea. Kakvo je inferiorno ljudsko biće taj diktator, pomislio je znanstvenik. Koliko gluposti, koliko grubosti! Sve dok i jedan takav postoji — a Kadir je bio posljednji — Zemlja neće biti čista.

— Imate li još toga? — tražio je Kadir.

— Žalim. To je za sada sve. Otprilike za mjesec dana bit će ih na tone. Vidite — objašnjavao je — koristim se hidroponicima da povećam urod i ubrzam sazrijevanje.

Kadir je bio zbunjen, ali zainteresiran. Priznajući da je običan vojnik, nevješt nauci, milostivo se udostojio da zatraži pojedinosti. Beetle se nije dao moliti.

— Sve je to počelo prije godinu dana. Sjećate li se kako ste me, kad ste zauzeli ovu zemlju, zamolili da ostanem i nastavim raditi u svom laboratoriju za protuotrove? Eto, ostao sam. Ali što da radim s tolikim zmijskim otrovom? Da ga plasiramo u inozemstvo, to nije moguće, jer su nas ostale zemlje ovoga kontinenta blokirale. Ne možemo ga slati ni rijekom, našim jedinim putem u civilizaciju...

— Dobro, dobro — prekinuo ga je Kadir nestrpljivo. — Nikoga ovdje ne morate podsjećati na to da su prašume i planine najjači saveznici naših neprijatelja. Kakve to ima veze s voćnim mesom?

— I te kakve! Kako nisam mogao izvoziti otrov, upustio sam se u biokemijska istraživanja. Vidio sam koliko ljudi čezne za mesom i odlučio sam da im pomognem... Mjesec dana nakon vašega dolaska poklali ste i pojeli sve konje iz laboratorija za protuotrove. Ovo nije nikada bila, niti će ikada biti stočarska zemlja. Nije mi preostalo drugo nego da pokušam s kemijom. Imao sam staklenike koje su ostavili inženjeri. Prije nego što ste vi došli, uzgajali su u njima rajčice i krastavce.

— Znači, vi ste to voćno meso stvorili kemijski?

Beetle je prikrio podsmijeh diktatorovoj neukosti.

— Ne sasvim. Ali pojednostavljeno, gotovo tako. U mojoj zamisli nije bilo ništa iznenađujući novo. Da biste shvatili koliko je stvar jednostavna, zapitajte se koja je glavna razlika između viših oblika biljnoga života i nižih oblika životinjskoga. Sve su to živa bića. Biljke se, međutim, ne moga kretati, ne mogu mijenjati mjesto po volji, dok životinje mogu. Biljka je urasla u tlo. Dakako, postoje i nedvojbeni izuzeci, kao što su vodeni hijacinti, kvasne spore, i drugo što se prenosi vodom ili zrakom. No ni to se ne kreće kao životinje, koje imaju posebnu »dimenziju« slobode kakvu biljke nemaju.

— Ali govedina...

— Samo trenutak. Spomenuo sam razlike između slobode biljaka i životinja. Držim da će to biti od odlučujuće važnosti za pokuse što ih sada obavljam. Međutim, ta sloboda nije bila, kako ste zaključili, važna za zelene bifteke. Na pomisao o »voćnome mesu« navela me jedna manje važna razlika, ona između životinja i biljaka.

Kadir je, čini se, sumnjao da u tom upadljivom spominjanju slobode u zemlji, koja je bila prepuštena »Novoj Slobodi« Kadirove diktature, ima skrivenoga neprijateljskog »masla i prizvuka«. No bio je nemoćan da bilo što uradi. Kimao je glavom potvrdno, kao da sve razumije.

— I biljke i životinje — nastavio je Beetle — imaju svojevrsnu »krv«. Najvažniji sastojci te krvi razlikuju se u prvom redu po kemijskoj kombinaciji metala. »Krv« biljaka sadrži klorofil, krv životinja hemoglobin. Kemijski, klorofil i hemoglobin su začuđujući slični. Metal je u klorofilu magnezij, u hemoglobinu željezo. Zato su kemičari razmišljali ovako: kad bi se magnezij mogao kemijski »zamijeniti« željezom, klorofil bi se pretvorio u hemoglobin! I obratno: zamijenite željezo u hemoglobinu

magnezijem, i dobit ćete klorofil! Naravno, nije to ni jednostavno ni lako. Lakše je reći nego uraditi. Između hemoglobina i klorofila postoji dugi lanac međuspojeva. Mnogi od njih moraju se proizvesti u laboratoriju i to su one ključne veze u lancu od biljne do životinjske krvi.

— Shvaćam — uzviknuo je Kadir, a lice mu je zasjalo od oduševljenja pri pomisli na mogućnost dobivanja neograničenih količina govedine iz povrća. Nagnuo se preko stola i zapitao Beetlea: — Krv je ono što mesu daje onaj tako privlačan okus i veliku hranjivost. Uspjeli ste zamijeniti biljnu krv životinjskom?

Beetle mu nije proturječio; zapravo, izbjegavao je odgovor.

— Nadam se — izjavio je. — Za mjesec dana imat ću tone zelenih bifteka i trajno ću zadovoljavati potrebe kakve budete imali. Tehnika hidroponičkih kultura omogućit će nam uzgajanje stotina tona na površini manjoj od stola u ovoj dvorani.

A ta »dvorana« bila je obična ruševna blagovaonica, rudarska menza prije Kadirova dolaska. Međutim, ako je tako odgovaralo diktatorovim ambicijama, tim se imenom moglo nazvati bilo što.

— Na sreću — nastavio je Beetle — Amazonija obiluje kemikalijama potrebnim za uzgoj hidroponičkih kultura. Moja domorodačka ekipa izlučila ih je u velikim količinama za protekla četiri mjeseca pa ćemo zadovoljiti sve potrebe.

— Zašto ne uzgajate zelene bifteke na otvorenom? — zapitao je jedan od Kadirovih oficira sumnjičavo.

— Nedovoljno efikasno. Hraneći biljke izravno, samo nužnim kemikalijama, možemo povećati proizvodnju za nekoliko stotina puta i skratiti vrijeme između uzastopnih žetvi na svega nekoliko tjedana. Pravilnim proređivanjem biljaka možemo osigurati trajnu opskrbu. Godišnja doba nemaju značenja.

Činilo se da su zadovoljni. Oživjela je rasprava o slavnoj budućnosti koja očekuje Amazoniju. Uskoro su Beetle i Consuelo zatražili diktatorovo dopuštenje da se povuku jer imaju posla u laboratoriju.

— Hidroponici? — pitao je Kadir. Beetle potvrdi i oni se povukoše iz svečane dvorane.

Consuelo je napala oca tek kad su bili sasvim sigurni da ili nitko ne može prisluškivati:

— Kadir je običan klipan — počela je — ali to nije opravdanje. Zašto ga kljukaš tom gomilom nemogućih besmislica?

— Nisu to besmislice, niti su nemoguće — pobuni se Beetle. — I sama znaš...

— Naravno da znam ono što si govorio o klorofilu i hemoglobinu. No one odurne zelene šljive nemaju okus sirove svinjetine zato što si biljni klorofil zamijenio nekakvim hemoglobinom. Kako si to izveo?

— Slušaj, Kukčiću. Smučit će ti se ako ti kažem. Ne zaboravi, ti si pojela jednu.

— Volim znati, pa makar mi se i smučilo. Prema tome, govori!

— Dobro. Duga je to priča ali skratit ću. Amazonija je posljednje utočište posljednjeg značajnijeg diktatora na Zemlji. Kada se prije nešto više od dvije godine Kadirov narod osvijestio i zbacio ga, on i njegova vrhuška došli su sa ženama ovamo i donijeli svoju »novu slobodu«. Međutim, narod ovog kontinenta nije želio Kadirovu vrst slobode. Istina, nekoliko tisuća psihopata po većim gradovima pozdravljali su Kadira i njegovu bandu kao »oslobodioce«. No prvi put u historiji, narodne su mase znale što ne žele. Ujedinile su se, te Kadira i njegove pajdaše natjerale ovamo. Ja osobito nikada neću shvatiti zašto nisu Kadira i njegovo društvo jednostavno istrijebili, kako bi to učinili sa svakom gamadi. Predsjednici Ujedinjenih Republika zaključili su da bi zapravo slijedili diktatorovu praksu ako bi to učinili. Pustili su tako Kadira i njegovu bandu da žive više-manje u okruženju, u strogoj blokadi. Vrijedi, govorili su oni, spašavanje svijeta od diktature platiti privremenim gubitkom nekoliko bogatih rudnika zlata. I tako smo ovdje postali zatočenici posljednjeg žarišta kuge civilizacije. A tu je i Kadir. Diktaturu može provoditi koliko mu drago, ah novi rat ne može početi. Nemoćan je kao Napoleon na svom otoku. Dakle, kad je odlazila posljednja skupina naših momaka, obećao sam da ih neću zaboraviti. Čula si kad sam im obećao da ću pridonijeti uništenju Kadira. Ja ću svoje obećanje ispuniti, makar me to stajalo moje posljednje zmije.

Stigli su u laboratorij. Juan, njegovatelj gmizavaca u noćnoj smjeni, bio je na obilasku.

— Sve u redu, Juane? — pitao je Beetle srdačno.

Volio je tog hladnokrvnog Portugalca koji je uvijek obavljao svoj posao s malo riječi. Consuelo pak, nije nikako podnosila toga čovjeka. Nije mu vjerovala i odavno je već sumnjala da je Kadirov provokator.

— Da, doktore Beetle. Laku noć.

— Laku noć, Juane.

Kada je Juan otišao, Consuelo je nastavila razgovor:

— Nisi mi rekao kako si postigao da one šljive dobiju okus sirove svinjetine.

Prišao je posudi kraj prozora na sjevernoj strani gdje je jedan zeleni biftek, nalik na lozu bujno razrasle rajčice, dosegnuo strop. Na njemu je visilo dvanaestak i više zelenkastih »šljiva«.

Consuelo je ubrala jednu i zamišljeno ocjenjivala okus.

— Ova je sasvim dobra — rekla je. — Što si uradio s onima?

— Pa reći ću ti kad si navalila. Iglom za injekcije napunio sam ih zmijskom krvlju. Konstriktor izvuče plazme koliko je potrebno, a da ne ugrozi eksperimentalnu životinju.

Consuelo je bacila napol pojedenu voćku ocu u glavu, ali je promašila. Stajala je i otirala usne rukom.

— Znači, klorofil biljaka ne možeš pretvoriti ni u kakav hemoglobin? A ja umalo povjerovala da možeš.

— Uopće to nisam rekao. Nikada. Nitko to ne može, koliko ja znam. Ali bilo je zgodno tu priču ispričati Kadiru.

— Zašto?

— Ako ti se bude dalo, u dokolici, analiziraj jedan od ovih zelenih bifteka. Otkrit ćeš da sadrže mnogo magnezija. Da to nije slučajno, pokazat će ti analiza kemikalija u posudi. Bit ću zadovoljan omogućim li Kadiru i njegovim prijateljima da se prežderu zelenih bifteka u sljedećoj žetvi. Onda, jesam li ili nisam prevario Kadira s tim jelovnikom zelenih bifteka? Vidjela si kako su svi nasjeli. A nasjedat će tako dugo dok budem imao zmijske krvi.

— Bar zmijama ova divna zemlja ne oskudijeva — dobacila je

Consuelo. — Samo da se oslobodim tog okusa, pa ćeš mi reći što treba da uradim s tom kulturom.

Tako su otac i kći živjeli pod posljednjom diktaturom. Beetle je objavio da će sljedećeg tjedna dozreti obilje zelenih bifteka. Sljedeći četvrtak Kadir je proglasio »Svečanim četvrtkom«, praznikom uvođenja »vladavine obilja« u Amazoniji.

Beetle je zatražio od Kadira da svima strogo zabrani bilo kakvo upletanje u njegov posao.

Kadir je to zdušno prihvatio, i Beetle je, tri tjedna radeći i po dvadeset sati dnevno, osobno pripremao banket.

— Ti se u ovo ne miješaj — naredio je Consueli. — Prljave poslove prepusti meni. Tvoj je posao da redovito zapošljavaš cijelu ekipu i da paziš da nitko ne ukrade ni jedan jedini plod. Svima sam strogo zabranio da do sljedećeg četvrtka kušaju zelene bifteke, a Kadir je to potvrdio posebnom proklamacijom. Uhvatiš li bilo koga u krađi, odmah mi javi.

Domorodačka ekipa bila je zadužena za hvatanje zmija. Radnici su obavljali posao ne videći nikakva smisla jer se otrov nije mogao izvoziti. Štoviše, ekscentrični doktor Beetle naredio je da mu donose sve gmizavce koje pronađu, otrovne i neotrovne, i stalno ih je i nemilosrdno gonio da mu ih donose sve više.

Još je čudnija bila njegova naredba da ulov od prošlog dana svakoga jutra bacaju natrag u rijeku. Odbačene zmije, zapazili su, izgledale su polumrtve, čak ni one najpodmuklije nisu pružale nikakav otpor dok su ih vadili iz kaveza.

Svakodnevno između deset i jedanaest sati prije podne Beetle je odlazio iz laboratorija i zabranio bilo kome da ga prati. Kad ga je Consuela zapitala što nosi u maloj crnoj torbi na te svoje misteriozne odlaske, odgovorio je kratko:

— Zmiju. Oslobodit ću jadnu životinju.

A jednom da bi joj dokazao, otvorio je torbu i pokazao obamrlu zmiju.

— Moram obaviti neke pokuse, i to nasamo — objasnio je. — Inače bih doživio slom živaca. Molim te, prestani me gnjaviti.

Nije ga više uznemiravala, ali nije ni povjerovala u njegovo objašnjenje.

Ostajući tako sama cijeli sat, svakodnevno je temeljito pregledavala biljke sve dok se otac ne bi vratio. Tada bi ručali, a on se vraćao svome samotnjačkom poslu.

Jednom, tjedan dana prije »Svečanog četvrtka«, Consuelo nije vidjela oca na odlasku jer je već počela pregled. Otkrila je tragove izdaje. Lišće na jednoj lozi bilo je pomaknuto, a nekoliko gotovo dozrelih plodova pažljivo otkinuto. Nedostajalo je ukupno tri tuceta plodova. Sa svake stabljike ukradena su najviše dva ploda.

Sumnjajući na Juana, kome nije nikada vjerovala, požurila je u očev laboratorij da ga dočeka i obavijesti. Ondje ju je čekalo neugodno iznenađenje.

Otvorila je vrata i našla Kadira kako bijesan i pun sumnji sjedi na očevu stolu.

— Gdje je vaš otac?

— Ne znam.

— Hajde, hajde. Znam ja žene natjerati da progovore kako god da su tvrdoglave. Gdje ti je otac?

— Kažem vam da ne znam. U ovo doba uvijek odlazi sam i eksperimentira. Osim toga — planula je — što se to vas tiče?

— Nema toga u Amazoniji — odgovori on nehajno — što se mene ne tiče.

— Moj otac i ja nismo ni građani ni podanici Amazonije.

— Točno, niste. Ali vaša je zemlja daleko nekoliko tisuća milja. Na drska pitanja uvijek mogu, sa žaljenjem, dakako, odgovoriti da ste vas oboje umrli od nesretnoga slučaja uobičajenog u Amazoniji. Od ugriza zmije, na primjer.

— Shvaćam. Ali kakav je razlog vašem iznenadnom gnjevu?

— Tako, znači, odlučili ste progovoriti. Vi ćete to obaviti možda i bolje od svoga oca. — Pogled mu je skiznuo na jedan od željeznih kaveza. U njemu je bilo dvadesetak zmija.

— Što će vam ovo? Više ne izvozite otrov!

— Ništa posebno. Recimo, ljubimci.

— Ljubimci? Zbilja vrlo neobična vrsta ljubimaca, rekao bih. — Lice mu se najednom izobličilo od straha i bijesa.

— Zašto tvoj otac uštrvaca zmijsku krv u nedozrelo voćno meso? — urlao je.

Consuelo je sačuvala prisebnost:

— Tko vam je rekao tu besmislicu?

— Odgovori! — bio je uporan.

— Kako da odgovorim? Tko može odgovoriti na besmisleno pitanje?

— Znači, odbijaš! Progovorit ćeš ti. Imam ja načina. Otključaj taj kavez!

— Nemam ključ. Moj otac nikome ne vjeruje i uvijek drži ključeve kaveza kod sebe.

— Nemaš? Dobro, može i ovako. — Dohvatio je masivno ravnalo i u trenu razvalio bravu. — A sada odgovaraj na moja pitanja, ili ću ti gurnuti ruku u taj kavez. Kad se tvoj otac vrati reću ću mu da je netko razvalio bravu, a tebe je ugrizlo očito kada si je pokušala popraviti. Morat će mi vjerovati. Jer ti ćeš moći govoriti još samo tri minute pošto te ugrize jedna od ovih crvenih ljepotica. Ponavljam, zašto tvoj otac uštrcava zmijsku krv u zeleno voćno meso?

— A ja vam ponovo odgovaram da postavljate besmislena pitanja. Vi se nećete usuditi ...

Ali on se usudio. Strgnuo je rukav s njezine kute i svojom joj ručetinom ščepao ruku. Počeo je potezati Consuelu prema kavezu. Njezin grčeviti otpor bio je preslab za brutalnu silu. Instinktivno, pribjegla je jedinoj obrani koja joj je bila preostala. Kriknula je tako da joj se krik morao čuti na pola milje daleko

Kadir je zbujen, i nehotice zastao, ali samo na trenutak. Ona je ponovno kriknula

Kadir se više nije osvrtao. Kad su se vrata otvorila njezina je ruka već bila u kavezu. Beetle se uvijek vraćao točno u jedanaest sati da nastavi

svakodnevni posao

Crna torba ispala mu je iz ruke.

— Do đavola... — Rečenicu je završila dobro naciljana laboratorijska stolica. Pogodila je diktatora ravno u lice. Pali su oboje, i on i Consuelo ali se ona brzo oslobodila i ustala drščući — Budalo — siktao je Beetle na čovjeka na podu — Zar ne znaš da su to najotrovnije zmije na svijetu?

Kadir je. ne odgevorivši ustao i svalio se na Beetleov stol.

— Hajde govori. Što si htio od moje kćeri?

— Natjerati je da progovori — mucao je Kadir. — Nije htjela.

— Ah tako. Nije htjela govoriti. Shvaćam. Consuelo! Ti se u ovo ne miješaj Pobrinut ću se za nešeg prijatelja! Onda, Kadire o čemu si htio da ona progovori?

Ošamućen, Kadir je izbrbljao istinu:

— Zašto uštrcavaš zmijsku krv u nezrelo voćno meso?

Beetle ga je promatrao začuđeno. Nakon dugog razmišljanja stavio je stolicu pred diktatora i sjeo.

— Da budemo otvoreni. Pitaš zašto uštrcavam zmijsku krv u zelene bifteke! A tko ti kaže da uštrcavam?

— Juan. Donio mi je šest nedozrelih voćaka, da mi pokaže.

— Što da ti pokaže? — zapitao je hladno Beetle. — Zar glupom Juanu da padne na pamet tražiti tragove uboda igle?

— Da mi pokaže kako truješ voće.

— Pa je li ti pokazao?

— Otkud ja da znam? Kad sam došao ovamo, još je bio živ. Prisilio sam ga da pojede svih šest zelenih bifteka.

— Morao si to učiniti?

— Pa naravno. Juan je tvrdio da će se otrovati od zmijske krvi.

— E, upravo to pokazuje koliko je Juan glup. — Beetle je odahnuo. —

Zmijska je krv otrovna koliko i kravlje mlijeko.

— Zašto je uštrcavaš...

— A ti si povjerovao u ono što ti neuka budala govori! Mora da se opet napio, te mu se privida. Upozorio sam ga. Ovaj put odlazi. To jest, ako se nije osvijestio na vrijeme. I otišao svojevoljno.

— Otišao? Ali kamo bi on mogao otići?

— U prašumu — odgovori indiferentno Beetle. — Možda je od natrulih stabala sklepao splav i otisnuo se niz rijeku da spasi svoju bezvrijednu kožu. Sada, budući da je od sebe načinio takvu budalu, mora nestati. Kladim se u što želiš da Juana nećemo više vidjeti dok je sunca i vijeka.

— Ne mislim tako — odgovori Kadir smješkajući se izazovno. — Siguran sam da ćemo ga ugledati za nekoliko minuta. — Pogledao je na sat. Bilo je jedanaest sati i deset minuta. Ja sam ovdje nešto više od pola sata. Juan mi je obećao da ćemo se naći ovdje. Bilo mu je teško hodati pošto je ono pojeo. Kada stigne, potanko ćemo se pozabaviti tim tvojim injekcijama.

Trenutak je Beetle izgledao zbunjen, ali se brzo oporavio.

— Pretpostavljam da je Juan trom, kako kažeš, jer je progutao šest nedozrelih zelenih bifteka. Zapravo se i ne bih čudio ako se sada osjeća vrlo loše.

— Znači li da u voću ima otrova? — izlanu Kadir.

— Otrova? Glupost! Hajde reci kako bi se ti, ili bilo tko osjećao da požderе šest golemih zelenih jabuka, a da ne govorimo o nedozrelim zelenim biftecima? Kladim se, moj ugled za tvoj, da se Juan skriva u šumi i da upravo sada pati od mučnine. Kladim se u što hoćeš da ga nikada i nitko neće više vidjeti. Kad smo već kod toga, znaš li kojim je putem krenuo za tobom? Onim preko čistine ili prečicom kroz šumu?

— Rekao sam mu da krene prečicom da bi prije stigao ovamo.

— Pa lijepo. Pođimo mu u susret... samo, nećemo ga naći. A što se tiče onoga što sam ugledao kad sam ušao ovamo, ako ste voljni, zaboravimo to. Svi smo mi ovdje u Amazoniji u blokadi i nema smisla pothranjivati neprijateljstva. Moramo živjeti zajedno.

Zadovoljan što može spasiti obraz, Kadir je odgovorio velikodušnim obećanjem:

— Ne nađemo li Juana, priznat ću da je sve u redu i da je bio pijan.

— Ništa poštenije. Krenimo.

Put do diktatorove »palače« — nekadašnje rezidencije direktora rudnika zlata — vodio je kroz tropsku prašumu.

Cesta je mjestimično već bila na velikim površinama obrasla gustim spletom povijuša koje su tražile put do drveća sa strane, da uspinjući se uz debla konačno isišu život iz njih. Kadirovi sljedbenici, vojnici, bili su svi nevješti tropima i puštali su prirodi da čini svoje. U sljedeće dvije godine mukotrpan rad američkih inženjera progutat će gusta prašuma.

Često su njih troje bili prisiljeni napuštati cestu i ići stazama kroz šumu da bi se ponovo na nju vratili. Blještave mrlje žućkastoga sunca povremeno su ih zasljepljivale dok su prelazili ogoljela mjesta, koja kao lepra napadaju sve tropske prašume. Kadir, koji je većinom predvodio, izišavši na jedno od ovakvih zasljepljulućih mjesta, sočno je opsovao i zaustavio se kao da je pogođen.

— Što se dogodilo? — zapita bez daha Consuelo žureći da ga dostigne. Zaslijepljena, nije mogla vidjeti što je zaustavilo diktatora.

— Nagazio sam na ovo — reče Kadir gadljivo, sav zastrašen

— Na što ste to nagazili? — pitao je Beetle. — Ne vidim od tog paklenskog svjetla. Je li to zmija?

— Ne znam — progovori Kadir tjeskobno. — Miče mi se pod nogama. Uh! Sad vidim. Gledajte!

Zurili su na mjesto koje je Kadir pokazao, ali ništa nisu vidjeli. Tek kad su im se oči navikle na blještavilo, ugledali su to na što je nagazio Kadir.

Neka odurna gljiva, debela kao ruka i više od metra dugačka, ispriječila se pred Kadirom.

— Nekakav mjehur pun krvi i gnjila mesa — mucao je Kadir i tresao se od strave i gađenja. — Ja sam ga nagazio.

— Glupost! — doviknuo je Beetle prezirno, ali bilo je zlobe u njegovu

pogledu i neke zluradosti. — Saberite se, čovječe! Pa to je najobičnija gljiva. Ako tu ima i kapi krvi, ja ću tu stvar pojesti.

— Ali to se miče — tvrdio je Kadir.

— Besmislica. Nagazili ste je i ona se, naravno, pomakla pod vašom težinom. Idemo. Ovako nikada nećete naći Juana.

Ali Kadir se nije htio ni pomaknuti. Opčinjen tom odurnom, gadljivom stvari pred svojim nogama, diktator je stajao obuzet gađenjem i strabom.

A tada, kao da hoće dokazati njegovu tvrdnju, ta se stvar doista pomakla kao ranjena jegulja. Zapravo, ne kao jegulja. Nije se pokrenula u pravcu svoje dužine. Počela se polako kotrljati.

Beetle je čučnuo da bi bolje vidio to čudnovato kretanje. Ako to nije bilo prvi put, doista prvi put da promatra ovakav hir prirode, onda je izvrsno odglumio znanstvenika koji promatra novi i potpuno neočekivani fenomen. Consuelo se pridružila ocu. Kadir je stajao.

— Sasvim će se okrenuti? — pitala je Consuelo očito zainteresirana.

— Mislim da neće — nagađao je Beetle. — Dapače, kladim se tri prema jedan da će se samo napol okrenuti Evo, što sam ti rekao. Pogledaite. Kadire, vaša je gljiva ukorijenjena u tlo, kao i svaka biljka.

Kadir se nevoljno zagledao. Kad se gljiva obrnula za polovinu svoje debljine, zadrhtala je cijelom svojom dužinom, i činilo se kao da se hoće otrgnuti od gnjile vegetacije. No podrhtavanje i trzanje ostalo je bezuspješno. Debeli snop mesnatog korijenja, nalik na grube zelene dlake, čvrsto ju je vezao za tlo. Taj prizor uzaludne borbe, kao nekakvog potpuno svjesnog napora da se pokrene, teško je djelovao na Kadirove živce.

— Ja ću to ubiti — mumljao je i podigao nogu.

— Kako? — pitao je Beetle, ne bez prezira. — Koliko ja znam, jedino je vatra sposobna da takvu kašu izbavi iz bijede, ako je u bijedu zapala. Jer koliko znam, to može biti vrlo žilavo. Ne možete to ubiti udarcem ni sjeckanjem na komade. Postići ćete obratno. Svaki će komadić začeti novu gljivu, i umjesto jedne bubuljice bespomoćno ukorijenjene u tlo dobit ćete cijelu koloniju. Najbolje će biti, Kadire, da to prepustite sudbini. Zašto ljudi poput vas moraju uvijek nešto ubijati?

— Ogavno je i...

— I vi ga se bojite? Kako bi bilo da netko s vama postupa kao što biste vi htjeli postupati s tom nemoćnom gljivom?

— Kada bih to bio ja — planuo je Kadir — želio bih da me netko potpali.

— A što ako nitko ne zna da to želite? Ili ako taj neće? U svom životu vi ste mnogim ljudima učinili prilično gadosti, uvjeren sam.

— Ali nikada takvo nešto!

— Razumljivo. Jer nitko još takvo nešto nije nikome uradio. Dakle, niste znali kako. A što ste prije jedan sat pokušali uraditi mojoj kćerci?

— Sporazumjeli smo se da to zaboravimo — Consuelo je oštro upozorila oca.

— Oprostite. Ispričavam se, Kadire. S gledišta znanosti ova gljiva i nije sasvim nepoznata.

— Ovakvu još nikada nisam vidjela — primijetila je Consuelo.

— Zato što ne zalaziš u šumu kao ja — podsjetio je Beetle kćer. — Kao dokaz, obavezujem se da ću pronaći bar dvije takve kotrljajuće gljive u krugu od sto metara. Sto kažete?

Prije nego što su uspjeli protestirati, on ih je nagnao sa zasljepljujućeg svjetla u mračni tunel prašume. Činilo se kao da Beetle dobro zna kamo ide, jer i on je morao biti zaslijepljen.

— Čim vam se oči priviknu, gledajte pažljivo — reče. — Ja idem naprijed. Pazite. Tražite zmije. Ah, evo prve ljepotice! Plava i grimizno ljubičasta, nije crvena kao Kadirov prijatelj. Neka vas ne zavede oblik. Boja, to je sve što ima ta jadnica.

Bezoblična masa svjetlucave gljive, koja im se našla na putu, bila je još odurnija od one što je zaustavila Kadira. Ova je bila golema, debela cijeli metar i dugačka više od metra i pol. Ležala je preko natrulog oborenog debla nalik na lignju.

Ipak, kako je to isticao Beetle, boja joj je neprirodno lijepa. Ali ni Kadir ni Consuelo nisu mogli savladati mučninu. Bezglavo su pobjegli natrag, na sunce. Mesnati grimizno ljubičasti korijeni nemoćno su posezali u trulo drvo koje ih je hranilo i bili su dojmljiv izraz bespomoćnosti patnje radi

opstanka. Beetle je polako pošao za njima smješkajući se sam sebi. Uživao je, a to je izazvalo oštar prosvjed Consuele.

— Kako možeš uživati? Pa one se muče.

— A mi se ne mučimo? — odvrati on veselo i Consuelo je prvi put posumnjala u dobro srce svog oca.

Juanu nije bilo ni traga. Kada su stigli do diktatorove palače, Kadir je bio spreman pristati na sve. Bio je izrazito uplašen čovjek.

— Imali ste pravo — priznao je Beetleu. — Juan je pobjegao. Lagao je i strugnuo. Ja se ispričavam.

— Nemate se zašto ispričavati — uvjeravao ga je Beetle usrdno. — Znao sam ja da Juan laže.

— Molim vas učinite mi čast i ostanite na objedu — molio je Kadir. — Ne možete? Onda idem prileći.

Ostavili su ga da se oporavi, da smiri živce. Vratili su se u laboratorij dužim putem, ne kroz prašumu. Dugo nisu progovorili ni riječ. Kada je Beetle prekinuo tu dugu šetnju, progovorio je ozbiljnije nego ikada.

— Jesi li bar shvatila — počeo je — kolike su kukavice okrutni ljudi? — Nije odgovorila, a on je nastavio: — Uzmi, na primjer, tog Kadira. On i njegova banda mučili su i ubili tisuće ljudi. A vidjela si koliko ga je uplašila jedna bezazlena gljiva. Umalo da umre bez razloga.

— Siguran si da je bez razloga?

Nekako je čudno pogledao svoju kćer, a ona se požurila naprijed.

— Čekaj — pozvao je gubeći dah. Potrčao je i stigao je. — Moram ti nešto reći i želim da to dobro upamtiš. Ako se meni ikada bilo što desi, a stalno radim s tim otrovnicama, moraš odmah pronaći Felipea.

Felipe je bio Portugalac, predradnik domorodaca.

— Pronaći ćeš ga i reći mu da si pripravna. On će shvatiti. Sve sam pripremio prije dvije godine kad je ovamo stigao Kadir. Inženjeri su prije nego su otišli, izgradili upravljivu splav. Felipe zna gdje je skrivena. Potpuno je opskrbljena zalihama. Posada od šest domorodaca spremna je da splav porine u rijeku čim dobije naredbu. Oni će biti pod komandom

Felipea. Plovidba niz rijeku bit će duga i opasna, ali s takvom posadom vi ćete uspjeti. U svakom slučaju neće vas vratiti kad dospijete u civilizaciju. Imat ćeš zastavu, znak raspoznavanja. Podigni je i neće vas potopiti. To je sve.

— Zašto mi to upravo sada govoriš?

— Jer diktatori ne uzimaju ni lijek dok ga na nekom drugom ne provjere.

— Kako to misliš? — pitala je najednom uspaničena.

— Lijepo. Sumnjam da će mi Kadir dati dozu vlastitoga lijeka kad mu više ne budem potreban. Čim on i njegova banda otkriju kako se uzgajaju zeleni bifteci, mene bi mogla ugristi, recimo, zmija. Nešto slično je pokušao s tobom, zar ne?

Pogledala ga je dugim, sumnjičavim pogledom:

— Moguće je — priznala je. Bila je uvjerena da joj nije rekao sve.

Ušli su u laboratorij i prihvatili se bez riječi svojih poslova. Da bi naknadila izgubljeno vrijeme, Consuelo je radila dulje nego obično. Njezin je zadatak bio pripremanje rastvora, prema Beetleovoj formuli, u kome su uzgajani zeleni bifteci.

Upravo je posljednjoj skupini dodala malu količinu klorida zlata kada je bezrazložno uznemiri plaho kucanje. Bila je zabrinuta za oca.

— Naprijed — reče.

Ušao je Felipe. Njegovo ozbiljno lice djelovalo je na nju kao težak šok. Što se dogodilo? Felipe je donio poznatu crnu torbu koju je Beetle uvijek nosio na svoje usamljeničke šetnje u šumu.

— Što je? — promuca ona.

Umjesto odgovora, Felipe otvori slobodnu šaku i pokaže joj neki jeftini sat. Bio je oblijepljen nečim zelenkasto-plavim što je nalikovalo na sasušene gljive.

— Juanov sat — reče on. — Juan se danas poslije podne nije javio na posao pa sam ga pošao tražiti.

— A našli ste njegov sat! Gdje?

— Na prečici kroz šumu.

— Ništa drugo niste našli?

— Ništa od onoga što je pripadalo Juanu.

— Ali nešto ste ipak pronašli?

— Jesam. Nikada tako nešto nisam vidio. — Položio je torbu na stol i otvorio je. — Pogledajte. Desetak ovakvih. Svih mogućih boja. Doktor Beetle zaboravio je jutros u šumi, isprazniti torbu.

Bez riječi, zgranuta, zurila je u sklupčanu nakazu koja je ispunjavala torbu. Ta stvar bila je nalik na onu na koju je bio nagazio Kadir, osim što nije bila crvena nego plava i ljubičasta. Sijevne joj misao, jednostavno objašnjenje, no borila se protiv te istine.

— Pogriješili ste — reče mirno. — Doktor Beetle je, kao i svakog dana, odbacio zmiju, a donio ovaj uzorak radi proučavanja.

Felipe je odmahnuo glavom.

— Nije. I danas sam kao uvijek kad se doktor vratio sa šetnje, sve pripremio za sutra. Danas u dvanaest sati u torbi je bila zmija. On se vratio točno na vrijeme. Imao sam posla, pa u njegov laboratorij nisam zalazio sve do podneva. Torba je bila ostavljena kraj vrata. Otvorio sam je da vidim da li sve u redu. Tada je u njoj još bila zmija. Cijeli donji dio zmije bio se pretvorio u krutu hladetinu plave boje. Gornji dio bio joj je još zmijski crn, prekriven krljušti. Glava je bila pozelenjela, ali je to još bila zmijska glava. Odnio sam torbu u svoju sobu i promatrao zmiju sve dok nisam pošao tražiti Juana. I evo u što se zmija pretvorila. Mislio sam da vam moram to reći.

— Hvala, Felipe. Sve je u redu. Jedan od znanstvenih eksperimenata moga oca. Jasno mi je. Laku noć i još jednom hvala što ste mi to rekli. Molim vas nikome o tome ne govorite. Tu stvar bacite, a torbu stavite na uobičajeno mjesto.

Ostavši sama, Consuelo je pokušala pobiti zdrav razum i dokaze svojih čula. Nepovezanim očevim opaskama u posljednje dvije godine pridružila se i ona današnja o diktatorima koji nikada ni vlastiti lijek ne uzimaju prvi, ušuljala se u njenu svijest i žestoko je uznemirila.

Kakav je smisao njegovih novih tehnika? Zašto dodavati blagi rastvor

klorida zlata? Poletno je govorio o jednom organskom sastojku alata, onom katalizatoru koji već mjesecima traži da bi ubrzao kemijske promjene u plodovima u doba dozrijevanja. »Proces koji je na stari način trajao mjesecima«, uskliknuo je, »sada se može ostvariti za nekolika sati. Napokon ga imam!«

Što on to, zapravo, ima? To ni njoj nije povjerio. Njezin je zadatak bio da dodaje rastvoru točno određenu količinu klorida zlata, kako je on propisao. I ništa više. Sve čega sa mogla sjetiti sada se oblikovalo u nešto sudbinski mračno.

»To se mora zaustaviti«, pomisli.

Da, to bi se moralo zaustaviti. Ali kako?

• • •

Sutradan je priređen banket.

»Svečani četvrtak«.

Kako su sjene puzale preko svečanih stolova — grubih neoblanjanih dasaka na nogarima — pod otvorenim nebom, tako je i svečani četvrtak odlazio u prošlost. Proždrljivci koji su na jedan zaostali kontinent donijeli »Novu slobodu«, u jednom satu uživanja nažderali su se hranom koja je izgledala kao zeleno voće, a imala okus sirove svinjetine. Prežderani, bili su, zatim, malo omamljeni.

Neki su kradomice otirali znoj sa čela, ali uskoro se na licima javilo bolesno bljedilo tipično za izjelice koji precijene mogućnosti svojih želudaca. Neki su čudno kolutali očima Činilo se kao da su gosti malo pripiti.

Kadirov govor, u kome je kovao u zvijezde Beetlea i njegov rad, ispao je neočekivano kratak. Diktatora je, čini se, napustio njegov čuveni govornički dar. Sjeo je, sasvim neočekivano, kao da mu je pozlilo. Beetle je ustao da uzvrati

— Senjor Kadir! Pozdravljam vas, gosti, uzvanici, donosioci Nove slobode u Amazoniju! U ime slobode koju vi nikada niste spoznali, pozdravljam vas, kao što su gladijatori drevnog Rima pozdravljali svoje tirane stupajući u arenu da tu budu, njima na zabavu, raskomadani.

Njihove oči napol zatvorenih kapaka pokušaje su ga pogledati. Što on to govori? Sve to zvuči kao početak nekog sna.

— Ovu gozbu priskrbio sam vam vlastitim rukama i osobno vam postavio stol pun mesnatoga voća. Vi ste ga pojeli. Same jedno jedino ljudsko biće ovdje nije jelo voće koje sam ja pripravio, nego kako ga je priroda dala. Moja kći nije jela ono što ste vi pojeli. Njoj bi se smučiio od hladnog, ljigavog okusa zmijske krvi. Držali ste da je to okus svinjskog mesa. Uživali ste. Njoj sam na ovom banketu dao nezatrovano voće!

Kadir i Consuelo ustali su istovremeno. Kadir je nesuvislo psovao, Consuelo je stajala nijema od straha. Kakvo je to bezumlje uradio njezin otac? Da li je i on pojeo... Ali, morao je, drukčije Kadir ne bi ni dotaknuo voće!

Beetleov glas nadjačao je diktatorov i ušutkao ga.

— Da, imali ste pravo kada ste me optužili da uštrcavam zmijsku krv u to voće. Juan vam nije lagao. Ah nije zmijska krv ono zbog čega se počinjete osjećati kao biljke. Uštrcao sam zmijsku krv u ovo voće samo zato da bih vas, glupane, obmanuo, da biste ga smatrali mesom. Mjesecima sam se pripremao da od vas načinim ono što se od vas moralo načiniti. Prije mjesec dana pouzdao sam se u polagane prirodne procese koji će vas uz moju pomoć uništiti. Svjetlo koje upravlja kemizmom rasta biljka, a u manjoj mjeri i kemizmom životinja, samo je to svjetlo moglo uraditi ono što se mora uraditi da bi se Amazonija i svijet oslobodili vaše nove slobode, a vi da ispaštate svoja zlodjela. Ali da bi se u vašoj krvi željezo zamijenilo magnezijem, svjetlu su potrebni mjeseci Bila bi to spora transformacija. Zapravo, bolje bi bilo reći, dugotrajno umiranje. Hraneći vas zelenom govedinom uspijevao sam u vašim tijelima stalno održavati potrebne količine magnezija u kemijski pogodnom obliku da zamijeni i posljednji atom željeza u vašoj krvi! Zahvaljujući sporom djelovanju fotosinteze, kemijske promjene izazvane izlaganjem svjetlu, vi biste patili od kronične bolesti. Ne biste umrli. Ne! Živjeli biste, živjeli, ali ne kao životinje. Možda čak ni kao degenerirano bilje, nego kao neki novi oblik života između biljaka i životinja. Zadržali biste čak i pamćenje. Međutim, ja sam vas toga poštedio, bar koliko mogu predvidjeti. Živjet ćete, ali nećete pamtiti, bar ne mnogo. Umjesto da hodate uspravno kao ljudska bića, kotrljat ćeta se. Jedino ćete to znati i pamtiti. Prije tri tjedna otkrio sam organski katalizator koji ubrzava zamjenu željeza u vašim tijelima magnezijem. To znači da se vaša životinjska krv pretvara u biljnu krv, u

klorofil. Katalizator je običan kemijski sastojak koji ubrzava kemijske reakcije, ali se sam pri tom ne mijenja. Unoseći sićušne količine klorida zlata u voće, ja, i živa biljka, proizveli smo taj prijeko potrebni katalizator. Nisam ga dospio analizirati i točno utvrditi njegovu građu. Svjestan sam da to neću nikada ni dospjeti. Jer bio sam prisiljen uzeti isti lijek koji sam vama propisao! Istina, manja od vas, ali ipak dovoljno. Ako to i nije fer, to je jedina prednost koju sam sebi priuštio. Samo malo duže od vas ostat ću misleća životinja. Prije nego što zađe sunce, svi ćemo prestati biti ljudska bića. Štoviše, nećemo više biti ni životinje.

Consuelo ga je, sva izbezumljena, potezala za ruku ali on je odgurne. Govorio je sada njoj, užurbano, isprekidano kao da se utrkuje s vremenom.

— Nisam lagao kada sam ti rekao da ne mogu pretvoriti klorofil u živoj biljci u hemoglobin. To nitko ne može. Ali zar sam ikada ustvrdio da ne mogu hemoglobin životinja pretvoriti u klorofil? Ako i nisam to uspio, postigao sam nešto sasvim blizu tome. Pogledaj Kadira, a vidi sebe... Pusti moju ruku, ja sam gotov!

Istrgnuo se i počeo vikati da iskoristi vrijeme.

— Kadire! Pozdravljam te! Podigni desnu ruku i otpozdravi!

Kadirova desna ruka počivala je na golim daskama stola. Da je razumio Beetlea, ne bi mu otpozdravio. Ali, najvjerojatnije, više nije ni mogao poimati. Krv je, činilo se, nestajala iz pomodrela mesa, a grube su dlake na donjem dijelu ruke vidljivo rasle još dok je Beetle pozivao da mu otpozdravi.

— Urast ćeš u tlo, Kadire! Evo, već puštaš korijenje. I vi ostali. Svi! Pokušajte samo ustati, uspraviti se kao ljudska bića! Kadire! Čuješ li me? Uvjeren sam da je ono bio tvoj prijatelj Juan. Sjećaš li se one plave gljive koju smo vidjeli u šumi? Uvjeren sam da je to bio tvoj prijatelj Juan. Još nepun sat, pa ćemo i mi, ja i sve ove budale postati što i on. Samo, neki će od nas biti plavi, drugi zeleni, a treći crveni — baš kao ona stvar na koju si bio nagazio. Kotrljala se. Sjećaš li se, Kadire? Ona crvena gadost bila je jedna od mojih pokusnih zmija pretvorenih u gljive, krcata magnezijevih soli i katalizatora koji sam izlučio iz voćaka. Trijumf znanosti. Ja sam najveći biolog koga je svijet vidio! Ali ni ja se neću otkotrljati dalje nego vi. Zajedno ćemo se kotrljati, zapravo, pokušavat ćemo. Kotrljajmo se veselo... Već vidim ti ćeš biti plava i plavoljubičasta kaša, poput tvog prijatelja Juana.

Beetle se jezovito smijao. Zasukao je rukav na desnoj ruci.

— Ja ću biti crven, kao ona stvar na koju si ti nagazio, Kadire. Ali ja sam nagazio sve vas.

Pao je preko stola i nije se više digao. Nijedno zdravo ljudsko biće ne bi tu moglo stajati i čekati kraj. Gotovo poludjela, Consuelo je pobjegla od tih živih mrtvaca.

— Felipe, Felipe! Drva, daske... donesi suhog drveta, brzo, brzo! Razbij vrata i prozore! Sve porazbijaj! Pozovi ljude, sve ljude! Zapalite stolove!

Nakon četiri sata ona je s Felipeom i njegovom posadom jurila kroz noć, nizvodno rijekom. Samo jednom se osvrnula. Plamen lomače koju je sama zapalila vijorio je mračnim nebom.

Neven Jovanović:

Buđenje

Marajan je išao Trećim Plavim Zidom u nadi da će nešto uloviti, kad je ugledao četverokut. Godina je bila loša: pleme Plavog Zida triput je izgubilo vatru. Rogati medvjed ubio je pet najboljih plemenskih ratnika. Period kiša bio je kraći, te je kišnica opet imala bljutav okus. Malo je životinja bilo u blizini logora; svi Putnici plemena gladovali su i trbusi su im bili poput praznih vreća. Zato je Marajan danas izišao na Treći Plavi Zid, u zabranjeno područje, u namjeri da ulovi bilo što za jelo.

I sad je gladni lovac stajao pred bijelim četverokutom i čudio se. Odjednom hladni plamičak zasvjetluca iznad četverokuta. Marajan vrisnu od straha i sakri glavu dlakavim rukama. Kad je nakon nekog vremena bojažljivo zaškiljio, umjesto bijelog četverokuta u velikoj stijeni stajao je mračan otvor. Marajan zadrhta.

Iz otvora izađe Bog.

Marajan urliknu i pade licem u blato.

No, ništa se ne dogodi. Munja koja će ga spaliti zato što je ugledao božje glatko, svjetlucavo, polukuglasto lice nije dolazila.

Marajan odbaci koplje i brzo pužući na koljenima, lica još zarivena u blato, krenu natrag.

Bog progovori:

— Stani, gospodaru! Dobro došao!

— Ja ne Gospodar, ja ništa takvo ne učiniti, ja ponizni Putnik, ja ne kriv, Marajan ne kriv. Bog ne čini zlo Marajanu! — derao se preplašeni lovac stalno se klanjajući.

Bog se predstavi:

— Samostalni robot-sluga R-Y83, serijski broj 97754628 L1303. Nadimak »Kanta«. Što mogu za vas učiniti?

Govorio je čudno, upotrebljavajući neobične riječi, drukčije od lovca, ali

Marajan ga je ipak razumio.

Munja još nije dolazila i Marajan bojažljivo zirnu prema Bogu.

— To Bog. Ti ne ubio Marajan. Ti dobar Bog.

— Nikakav Bog. Samostalni robot R-Y83 »Kanta«, serijski broj 97754628L1303, proizveden 19.03.2986. pušten u rad 21.03.2986. Potpuno poštujem Tri Zakona Robotike. Aktiviram se kad čovjek zastane ispred mog odjeljka. Imam samostalan izvor energije. Namjena: robot-sluga-pomoćnik. Univerzalan. Molim čovjeka da se digne iz razmočene zemlje. Nisam bog. Samo sluga.

Sa čuđenjem Marajan ustade, nepovjerljivo promatrajući Boga.

— Ti dobar bog. Tvoje ime Sluga? Ja slušati Slugu.

Pažljivo podigne koplje i nakloni se bogu.

»Bog« je bio sastavljen od dvije polukugle spojene kockom. Gornja polukugla bila je prozirna, nazirao se »mozak« robota, i polako se okretala. Iz kocke izlazile su tri hvataljke promjenjivih dužina, dvije sprijeda, jedna odostrag. Na donjoj polukugli bila su tri kotača i priključak za energetske punjenje. Cijeli robot bio je malo niži od Marajana.

Lovac je bio visok metar i sedmadeset, gol, istetoviran, s pojasom na kojem je visila kamena sjekira, dlakav, bos, guste crne kose i brade, s kopljem u ruci, crnoput, kratka nosa, tankih usana.

— Žedni ste? Piće? Kokakolu, šljivovicu, viski, votku!

Od svih tih božjih riječi Marajan je razumio samo »žedni ste« i brzo je potvrdio glavom.

— Uđite, gospodaru.

Marajan oprezno zakorači u tamu i najednom sve zapliva u svjetlosti. Prestrašeno se okrene i vidje kako se četverokut škripeći zatvara, ali se pribere i krene za bogom. Prošli su kroz zapušteni uski hodnik prepun skeleta, kostiju, opreme, sanduka i zarđalih robota, koji su Marajana začudili. Zar i bogovi umiru? Možda, onda, to ipak nisu bogovi!

Uđoše u veliku prostoriju i »bog« krene prema jednom priključku rekavši Marajanu da sjedne na nešto što je nazvao »foteljom«. Marajan

sjedne, osjeti divnu mekoću i sve mu se zavrti pred očima...

• • •

Sve je saznao. Svijet su načinili Putnici — pravo ime za njih bilo je »ljudi« — I nazvali ga »Ikar I«. To je bio divovski svemirski brod stvoren da šesnaesto pokoljenje putnika dovede do dijela svemira nazvanog M 13. »Ikar« se sastojao od četiri dijela: sićušne upravljačke jedinice, »svijeta u malom«, odjela sa zalihama i pogonske jedinice. U »svijetu« su bila četiri dijela: Plavi zid, Zeleni zid, Crveni zid, Žuti zid — savana, prašuma, obala, šume. Hektari zemlje, šuma, livada. Za sve su se pojedinosti brinuli kompjuteri: za zaštitu od meteora, za navigaciju, održavanje broda, regulaciju razmnožavanja životinja... Sve je išla u najboljem redu. A godine 4082. »Ikar« je upao u svemirsku oluju u blizini neke usamljene zvijezde. Posljedice su bile strašne. Uništeni su pogonski motori. Snažno zračenje zvijezde ubilo je većinu putnika. Kompjuter je na pola onesposobljen. Brod je skrenuo s kursa i sada kao olupina plovi svemirom. Da bi spasio 289 preživjelih putnika, kompjuter je izolirao »svijet« od ostatka broda.

Tako i sada, dvadeset devet tisuća godina kasnije, stoje stvari. Samo što putnici žive kao u kamenom dobu i što su energetske zalihe kompjutera, koji je kako-tako održavao »svijet«, sada na izmaku. A kad taj kompjuter otkaže, ova olupina će se raspasti...

Marajan se prene i zaprepašteno pomisli: »Kakve heretičke ideje! Znači da su običaji mog plemena ostaci kulture davnih generacija!«

Robotova silueta odvoji se od prašnog kompjuterskog terminala.

— Gospodaru je koristilo što je upotrijebio Učitelja? I ja sam se morao obavijestiti o sadašnjem stanju stvari. Prošlo je dosta vremena od kada sam posljednji put bio aktiviran.

— Daj piti! — prekine ga Marajan.

Robot mu pruži okruglu čašu punu kokakole. Zbunjeno je okrećući u ruci, Maraian progovori:

— Ako će se brod zbilja raspasti kad ovaj... no, kompjur...

— Kompjuter — uskoči robot.

— Da, kompjuter, prestane raditi, onda bi to trebalo spriječiti!

— Postoji način... Ali prvo pojedite nešto, gospodaru.

Dugo su išli polumračnim hodnicima kroz kaos i ostatke drevne panike, dižući oblake tisućljetne prašine, dok su im rijetki izgladnjeli štakori pretrčavali preko puta. Goli čovjek zapita robota:

— Za što se upotrebljava onaj »Učitelj«?

— Utiskivao je djeci pod hipnozom znanje... Ali, stigli smo!

Čovjek i robot zastali su pred šesterokutnim vratima. Čovjek, otresajući prašinu sa skafandra, koji odavno visi kraj vrata, govori:

— ... ponoviti: idemo po brodu izvana, ulazimo u upravljačku jedinicu kroz izlaz za opasnost, spuštamo se... ovim, manevarskim, motorima, na najbliži pogodni planet. Ovaj »Učitelj« zbilja koristi! Sve mi je jasnije ...

Zrak izlazi, vrata se otvaraju, oni su već vani. Čovjek u nekad žutom skafandru, robot naravno bez zaštitnog odijela. Koračaju, sitni i slabi, ispod tmine svemira posute zvijezdama, po rastrganoj oplati broda, izrovanoj meteoritima. Magneti ih drže uz trp broda; oni šutke idu, zvijezde se ogledaju u staklu skafandra.

— Robote... Bojim se. Tu je sve tako čudno... strano ... hladno ... Svemir, čini se, ne voli život.

Prolaze kraj napuštenog uzletišta sa dva razlupana mala svemirska broda i stižu do ruba — gravitacije nema — i idu dalje, pod kutom od devedeset stupnjeva, obilazeći ostatke senzora, uništene robote, izbočine, udubine i ležišta nekadašnjih aparata. Pred njima je malen, djelomično pokidani mostić koji vodi iznad cijevi što poput dugačke i široke srebrnaste pupčane vrpce povezuie »svijet« i upravljačku jedinicu.

Klize po mostiću. Ledene šape straha stežu čovjekovo grlo, usne su mu suhe, ali korača mirno kao pravi lovac. Najednom se čovjeku oklizne noga. oslonca nestane, robotov radio-aparat hvata očajnički krik. Marajan propada kroz ralic svemira, bacaka se, kovitla, vrišti, zvijezde se komešaju oko njega. Košmar prekida miran glas:

— Smiri se! Dobacit ću ti uže!

Mala prilika svjetluca daleko na mostiću. Plavičasti bljesak — robot je

izbacio uže — bijela se munja približava Marajanu, on je pokašava uhvatiti. Promaši, napokon mu se prsti zatvore oko čvrste, glatke, bijele zmije.

— Dobro je. Sada polako. Oprezno se privuci.

Metar po metar. Sve bliže i bliže mostiću. Nespretni kukac puže po užetu, uže plovi prazninom, čovjek se hvata za mostić, nagli trzaj uzetom, otpora nestaje. Marajan umorno sjede, živci su mu još drhtali, mozak mu je još vrištao. A tada mu u slušalicama skafandra odjekne staložen glas.

— Prenaglo si povukao uže i bacio me s mostića. Znaš koordinate planeta i postupak spuštanja. Zbogom i sjeti se ponekad robota R-Y83 »Kante«, proizvedenog 19.03.2986, serijski broj 977... 5 ... 4...

Dugoljasta točkica izgubi se među zvijezdama. Marajan očajan ustade.

— Robote! Prijatelju! — zaurla u hladni beskraj, a onda zašuti. Dvije mu suze kliznu niz lice i on posrćući nastavi put polusrušenim mostićem.

Ulubljena trokutasta vrata se otvore i čovjek uskoči u zračnu ustavu. Ustava se napuni zrakom i čovjek skine kacigu. Otrči u glavnu upravljačku kabinu, otrvši lice rukavom. Kad je otkrio lice opet je bio onaj otvrdnuli Marajan. Uđe u kabinu, dotakne kostur za glavnom komandnom tablom, kostur se pretvori u prah, Marajan sjede na njegovo mjesto, te nakon kraćeg razmišljanja otkuca potrebne koordinate i pritisne crveni taster.

Velika izmrcvarena olupina »Ikara« strese se poput mačke koja se upravo probudila i polako počne bauljati prema obližnjem sistemu.

Probuđena.

James Tiptree Jr.:

Beyond the Dead Reef

Prevela Jasenka Planinc

Iza Mrtvog grebena

Neutažena ljubav

doziva s otrovane postelje

gdje se grče

polustvorena čudovišta

neživa i nemrtva.

Nitko ne zna što smjeraju;

nitko ne zna čime se hrane.

Čovjek od koga sam to čuo potpuno je nepouzdan.

Jedini podaci koje imam o njegovu karakteru jesu jedva primjetne nijanse u riječima vlasnika jednog malog restorana, a jedina potvrda njegove priče jest da u nju vjeruje jedan nepismeni vodič ribolovaca. Kad bih morao navesti sve razloge zbog kojih nitko pri zdravoj pameti ne bi tu priču shvatio ozbiljno, nikada ne bismo počeli. Zato ću početi priču činjenicom da se i dan-danas stresem od jeze kad mi ispred maske za ronjenje prođe nekakav bezazlen komad plastike, kakvih mi je inače u toku godina prošlo na desetke — i nastavit ću.

Upoznao sam ga jedne večeri ovog prosinca u restoranu Buzo u Cozumelu na svom prvom ovogodišnjem putovanju radi nabavke zaliha. Kao i obično. Buzove su prednje prostorije bile pune turista ronilaca, njihovih pratilaca i opreme. To je normalno. EI Buzo otprilike znači »ronjenje«, i Buzo je mjesto za ronioce. Na velikom Marcialovu natpisu u izloga piše: »DOBRO DOŠLI RONIJOCI! DONESITE SVOJA RIBA MI SKUHATI S AUTOM. PRVO PICE BESPLATNO!«

Sve dok se nije specijalizirao za »ronijoce«, Marcialov je lokal bio malo

tiho mjesto gdje su se mogle naručiti, bar polulegalno, određene poslastice, kao na primjer rakovi kamenjari. Sada je Marcial fantastično poslovao zahvaljujući posebnim vrstama tropskih riba koje su se mogle naručiti uz astronomsku cijenu, dok je usput izvrsno zarađivao prodajući svježu ribu u susjedstvu.

Bilo je strašno bučno. Probio sam se kroz gomilu debelih muških i ženskih divova svih stupnjeva golotinje, dlakavosti, vještine i opijenosti — i svi su vatreno nastojali razmijeniti svoja iskustva i planove glasovima koji su bili podignuti zato što su im uši bile pokrivene ronilačkom maskom, a i omamljene Marcialovim besplatnim pićem. (Marcial je istinski trošio samo na taj alkohol za prvo besplatno piće koje je bilo tako jako da se malo gostiju poslije sjećalo je li ono što su na kraju dobili za jelo bilo slično onome što su mu donijeli da im skuha). Samo je nekoliko ronilaca sjedilo za stolom, a količina opreme na podu. i na zidovima bila je dovoljna da se ispune tri trgovine sportskom opremom. Nije bila riječ samo o želji za pokazivanjem; na otoku na kojem je vladala kronična nestašica brtvi, ventila i drugih rezervnih dijelova, ronilac je morao računati s tim da će ako izgubi svoju opremu iz vida vrlo vjerojatno ostati bez nekog važnog dijela.

Zaustavio sam se da bi omogućio jednoj mladoj dami da do kraja izmasira vrat mladiću s druge strane prolaza, koji je bio zadubljen u razgovor s trojicom drugih mladića i koji je uspio zapaziti neobično velik broj teških podvodnih pušaka što su stajale naokolo. Ocijenio sam da su iz Oklahome, ili možda južne Floride. A onda sam začuo tipičan novoengleski naglasak. Šteta! čini se da se svake godine sve više širila manija za ubijanjem i da je oružje postajalo sve opasnije i efikasnije. Međutim, kad sam bacio pogled na njihove tanjure, ugledao sam uobičajeni izbor bogato garniranih jastoga i obične ribe. Dakle, ipak još nisu otkrili što treba jesti.

Sirena koja je stajala ispred mene dovršila je masažu, tako da sam mogao nastaviti put do malog unutrašnjeg »svetišta« koje Marcial čuva za svoje stare goste. Kad se buka izgubila iza teških vrata, vidio sam da je i ova soba puna — za tri stola sjedili su neki Meksikanci u tamnim odijelima i jedna fina obitelj od osam članova koji su svi pažljivo gledali u svoje tanjure. Za malim stolom kraj kuhinjskih vrata sjedio je usamljen gost; uz stol je bila jedna prazna stolica i stolica za dijete. Bio je to visok, proćelav »Anglo«, nekoliko godina mlađi od mene, u decentnom sportskom sakou. Sjetio sam se da sam ga povremeno viđao kad sam dolazio na otok u

kupovinu.

Dok je prolazio kroz sobu noseći još pića, Marcial mi ja glavom dao znak da produžim, tako da sam se približio stolu.

— Je li slobodno?

On je podigao pogled sa svojih rakova kamenjara i nasmiješio se polako, kao sova.

— Samo izvolite, kolega ronioče — rekao je pažljivo. Naglasak mu je zvučao pomalo britanski, ali je ipak bio ugodan. Također sam opazio da je jako pijan, ali ne na uobičajeni način.

— Hvala.

Kad sam sjeo, shvatio sam da je i on ronilac, ali je njegova oprema bila odložena tako neupadljivo da je nisam opazio. Pokušao sam uredno složiti svoju skromnu opremu za ronjenje i bilo mi je drago kad sam uočio da ni on, kao ni ja, nema podvodne puške. Pažljivo me je promatrao, jednom ili dvaput trepnuo očima, a onda se opet posvetio rakovima na svom tanjuru:

Kad mi je Marcial donio tanjur s rakovima, iako mu nisam ništa rekao, počeli smo svoj ritualni razgovor. Marcial je govorio engleski nekoliko puta bolje nego ja španjolski, ali on je uvijek ljubazno puštao da govorim španjolski. Kako mi se sviđa moja unajmljena cassita na ranču kokosa ove godine? Jako mi se sviđa. Kako ide posao s turistima ove godine? Dobro. Iz Marsialovih odgovora razabirem kako stoje stvari: mala stanka prije odgovora izgovorenog određenim tonom znači da posao s turistima ide loše, ali da se nada da će se poboljšati. Upotrijebio sam istu metodu da mu saopćim da je moja casa zapravo u groznom stanju ali da se može popraviti. Pokušao sam ga udobrovoljiti rekavši mu da mislim da će Buzo poslovati bolje nego turismo općenito, zato što u Americi ronjenje postaje sve popularnije.

— Istina je — složio se Marcial. — Sve dok ne otkriju druga mjesta, kao na primjer Belize.

U tom je trenutku na brzinu pogledao gosta za mojim stolom, koji mu je uzvratio ozbiljan pogled. Dodao sam da u politici moje zemlje vlada potpuni kaos, a Marcial je rekao isto za svoju zemlju. Presidente i njegova družba upravo su pobjegli s velikim dijelom državnog blaga. Izrazio sam nadu da će nafta pronađena u Meksiku uskoro dovesti do velikog buma.

— Ah, ali proći će još mnogo vremena prije nego što mali ljudi kao mi budu od toga imali koristi — odgovorio je Marcial tako neuobičajeno oporo da sam odustao od nakane da ga, po običaju, zadirkujem da ima račun u švicarskoj banci. Graja u prednjim prostorijama povećala se za nekoliko decibela. Prije no što je Marcial otišao, obratio mi se potpuno drukčijim glasom:

— Moj unuk Antonio Vincente ima četiri zuba!

Bio je toliko preplavljen osjećajima da sam ga uhvatio za slobodnu ruku i čestitao mu na engleskom. A onda je otišao, stavljajući na lice svoju masku »meksičkog konobara«.

Kad smo ponovo obratili pažnju poslasticama na stolu, moj je znanac tiho i pažljivo rekao.

— Simpatičan je taj Marcial. Dragi ste mu.

— To je obostrana simpatija — rekao sam mu između dva mala zalogaja. Rakovi kamenjari ne smiju se gutati u velikim komadima. — Možda zato što sam dovoljno star da znam gdje završava prijateljstvo a gdje počinje životna stvarnost, a? Znate, vrlo je malo Jenkija koji to znaju. Bar među onima koji dolaze ovamo.

Govorio je gotovo potpuno razgovijetno a pred njim na stolu više uopće nije bilo pića. Još smo neko vrijeme ćaskali. Postalo je očito da ćemo završiti jelo nekako u isto vrijeme i da ćemo morati zajedno otići, što je moglo biti nezgodno ako on, poput mene, nije imao čvrste planove za tu večer.

Dilema je bila riješena kad se moj sugovornik ispričao i udaljio čim je naišao Marcial.

Pokazao sam glavom u pravcu prazne stolice.

— Je li ovaj jedan od vaših starih gostiju, senjor Marcial?

Kao i uvijek, Marcial je odmah shvatio situaciju.

— Jedan od najstarijih — rekao mi je, a onda dodao tihim glasom — muy bueno gente — zaista dobar čovjek. Un poco de difficultades — napravio je gotovo neprimjetnu kretnju koja je označavala pijenje — ali controllado. I on ima negocios — ne znam sve, ali su neke od tih trgovina važne za njegovu zemlju. — Dakle, prijali su vam rakovi? — nastavio je

normalnim glasom — Drago nam je.

Moj se znanac pojavio iz sumnjivog prostora gdje se nalazio excusado, zahod.

Meni je bila dovoljna Marcialova preporuka. Ostala je samo jedna zagonetka: iz koje je zemlje? Kako nijedan od nas nije želio desert ni kavu, predložio sam mu da odšetamo do marine i da promatramo zalazak sunca.

— Dobra ideja.

Platili smo Marcialov astronomski račun i uputili se prema ludnici u prednjem dijelu lokala, noseći svoju opremu. Jedan se gost žalio na račun i pri tom prijetio podvodnom puškom. Činilo se da je Marcial zaboravio sve engleske riječi osim jedne: »policija«. Trezniji su pokušavali umiriti gnjevnog gosta.

— Sve to za jednu večeru — prokomentirao je moj znanac kad smo izišli na zlatno svjetlo.

Marina, koja se nalazila desno od nas, bila je jednostavan mol u obliku slova L koji se koristio za sve — od malih bijednih čamaca, trgovačkih brodica do malih jahti. Bit će šteta kada i ako grad odluči da razdvoji sportski turizam od mnogo zanimljivijih ribarskih brodića. Dok smo koračali prema molu na posljednjim fantastičnim bojama tropskog zalaza sunca nad kopnom, upalila su se svjetla jahte što je stajala u kanalu; kao da se pojavila iz bajke usred suviše sive stvarnosti.

— Noćas će ispirati svoje upotrijebljene rezervoare — javio se moj znanac pomalo pijanim glasom. Hodao je dugim koracima ali bez žurbe. Stjecao se dojam da mu je alkohol ponovo udario u glavu, možda zbog svježeg zraka. — Prokleti kriminalci!

— Potpuno se slažem s vama — rekao sam. — Sjećam se kad smo mogli roniti odmah ovdje uz obalu — mogli ste praktički doći do nedodirnutih grebena. A sada...

Nije trebalo gledati, osjećao se miris. Otpadne vode iz nekoliko hotela i cijelog grada isticale su iz cijevi što su za vrijeme oseke bile jedva pokrivene vodom; samo je nekoliko riba koje su mogle podnijeti svašta ostalo pored obalnih restorana da bi se hranile koricama koje su im turisti dobacivali sa stolova. U tom bi se području pojavljivali samo potpuno neobaviješteni gosti što bi unajmili stare skije ili dasku i vozili se uz obalu

između hotela, ali i to samo jedanput.

Sjeli smo na jednu od obližnjih klupa i promatrali ribarski brod kako vuče mrežu. Već sam neko vrijeme bio svjestan činjenice da moj znanac, iako britanski odgojen, nije čisti bijelac. U glasu mu se osjećala neka jedva primjetna mekoća, naziralo se nešto ne sasvim tamno u kosi i noktima — ne baš toliko da bi čovjek rekao da ima crnačke krvi, ali ni čisto jorkširsko. A nije bio ni tipičan HispanoIndijanac. Sjetio sam se Marcialovih riječi i iznenada mi je sve postalo jasno.

— Da li sam dobro shvatio Marcialove riječi da ste vi iz Britanskog Hondurasa... oprostite, mislim: Belizejac ili Belizanac?

— Ne morate se ispričavati, stari moj. Belize ne postoji dovoljno dugo da bi ljudi znali koji je naziv točan.

— Bog mu dao dug život. — Ova se moja primjedba odnosila na pretenzije Gvatemale i Hondurasa, velikih susjeda male zemlje, koje su prema Belizeu imale najgore namjera

— Ja jako volim vašu zemlju. Ondje sam imao neke male poslove čim je Belize stekao nezavisnost, pa sam morao podići svu robu s carine na dan kad je bio državni praznik. Svi su službenici bili vrlo ljubazni.

— A, da. Blaženi Belize, gdje šesnaest narodnosti živi u savršenom skladu. Pri tom je čudno to da oni zaista žive u slozi.

— Da, to sam opazio. Ali nisam znao da ih ima šesnaest.

— Moj je djed bio Burmanac... takozvani Burmanac. Mislim da je to najdalje dokle je on htio ići u priznanju da je crn. Iako je ta mješavina krvi stvarno neobična.

— Moj tamošnji agent bio je vrlo tamnoput Hindu crvene kose i sa škotskim naglaskom, po imenu Robinson. Morao sam ga unajmiti za sedam minuta. Bio je pravo čudo efikasnosti. Nadam se da još radi.

— Robinson... Nekada je radio na carini?

— Pa da, znači sjećate se?

— On je dobro... Naravno, osjetio je kad su Britanci otišli. Između ostalog, u toku prvog mjeseca pokvarilo se pola WC-a u hotelima. No u životu ima važnijih stvari od limarskog posla.

— Slažem se... Ali, znate, nikada nisam bio sasvim siguran od kakve bi vam pomoći bili Britanci. Dvije godine prije vaše nezavisnosti telefonirao sam u britansku ambasadu i upitao ih za zakone o useljavanju u vašu zemlju i, vjerovali ili ne, nisam mogao pronaći nijednog čovjeka koji bi uopće znao da Britanski Honduras postoji, a kamoli da pripada Britaniji. Na koncu se javilo neko dijete, reklo mi da to ne postoji i spustilo slušalicu. A to je bila njihova glavna ambasada u Washingtonu. Tada mi je postalo jasno da Britanija nije samo bolesna već i luda.

— Stvarno su rekli da ne postojimo? — upitao je moj znanac s takvom tugom u glasu kakva se obično čuje samo od žrtava većih životnih nepravdi. Odsutno je zavukao ruku pod sako i izvukao nešto sjajno.

— Oprostite. — Bila je to srebrna pljoska, nevjerojatno jednostavna. Otvorio ju je, povukao samo jedan gutljaj, no meni se učinilo da je to neko strašno jako piće. Dok je zatvarao pljosku, oblizivao je usne, a kad ju je spremio pod kaput, uspravio se na klupi.

— Hoćemo li malo prošetati?

— Vrlo rado.

Nastavili smo šetnju i pri tom prošli pokraj nekoliko zakasnjelih sportskih čamaca, iz kojih su izlazili gladni ronioci.

— Sutra idem u malo istraživanje — rekao sam mu. — Jedan vodič po imenu Jorge, na španjolskom se to izgovara Horhe, Jorge Chuc odvest će me do kraja sjevernog grebena. On veli da je ondje jedno lijepo netaknuto mjesto. Nadam se. Danas sam bio na jugu i ondje je tako strašno zagađeno da sam skoro zaplakao. I, naravno, posvuda morski psi. Biste li vjerovali: našao sam veliku kornjaču koja je pokušavala živjeti sa čeličnim klinom zabodenim kroz vrat? Uspio sam je uhvatiti, ali jedino sam joj mogao izvući klin iz vrata. Nadam se da će preživjeti.

— Strašno... No, kornjače su izdržljive. Ako nije ozbiljno ozlijeđena, preživjet će. No, rekli ste da će vas Jorge Chuc odvesti do kraja sjevernog grebena?

— Da, zašto? Zar ondje nije dobro?

— O, ondje postoji jedno lijepo mjesto. No, ima i nekih neugodnih stvari. Ako vam mogu dati savjet, ne idite daleko od čamca. Mislim: svega nekoliko metara. Osim toga, nemojte ništa slijediti. A prije svega, uvjerite

se da li je to zaista Jorgeov čamac.

Glas mu je postao potpuno drukčiji, zvučao je gotovo kao glas vojnog zapovjednika.

— Nekoliko metara! — usprotivio sam se. — Ah...

— Znam, znam. Jedino ne znam zašto vas Chuc uopće vodi onamo. — Zamislio se. — Da ga niste slučajno uvrijedili? Na neki način?

— Pa, ne... jučer smo daleko isplovili i na povratku lijepo razgovarali. Da... iako je on zaista malo ćudljiv, zar ne? Mislio sam da je to zbog umora i dao sam mu veću napojnicu.

Moj je znanac ispustio neki zvuk koji se ne može prevesti, a koji sadrži sumnju, nagađanje i eventualno otkriće rješenja.

— Je li vam rekao ime tog dijela grebena? Ili to da se on ne vidi s kopna?

— Da, rekao je da je daleko. I da je taj dio grebena tako ogoljeo da ga zovu Mrtvim grebenom.

— I razgovarali ste... oprostite, ali da li ste sve vrijeme razgovarali španjolski?

Nasmijuljio sam se postiđeno.

— Pa, ovaj, da. Znam da grozno govorim španjolski, ali čini mi se da me je uglavnom razumio.

— Jeste li spominjali njegovu obitelj?

— O, da, mogao bih vam nacrtati cijelo rodoslovno stablo obitelji Chuc.

— Hm... — Moj je znanac pogledom prelazio mol, gdje su vezivali brodiće prije noći.

— Aha, evo Chuca. Znate, mene se to ne tiče, ali da li mi dopuštate da porazgovaram s Jorgeom?

— Pa naravno. Ako mislite da treba.

— Mislim, prijatelju. I te kako.

— Samo izvolite.

Njegovi su ga dugi koraci već odnijeli do Chucova brodića *Estrellita*. Chuc je pokrivao motore. Podigao sam ruku u znak pozdrava, ali je on očito bio prezaposlen da mi odzdravi. Sada se okrenuo i kratko pozdravio mog znanca, ali se nije okrenuo kad je ovaj nepozvan ušao u brod. Nisam mogao čuti njihov razgovor. No, uskoro su njih dvojica stajala i razgovarala, a da se pri tom nisu baš gledali u oči. Moj je znanac govorio dosta dugo i na kraju bi svaki put postavio neko pitanje. Chuc je malo odgovarao a onda sam se iznenadio kad sam spazio da se odjednom razbjesnio. Nastavili su svoj čudni razgovor još neko vrijeme. Chuc se počeo smirivati. Onda mi je moj visoki znanac domahnuo da mu pridem.

— Molim vas, ponovite točno ono što vam budem rekao.

— Pa dobro, ako mislite da je to bitno.

— Bitno je. Možete li reći španjolski: »Oprostite mi, gospodine Chuc. Napravio sam greške u vašem jeziku. Nisam rekao ništa od onog što vi mislite da sam rekao. Molim vas, oprostite mi. Budimo opet prijatelji.«

— Pokušat ću.

Mucao sam, i neću ovdje pokušavati ponoviti kako je to zvučalo, jer sam nekoliko puta ponavljao neke riječi nastojeći ih što bolje izgovoriti. Prije no što sam završio. Chuc se počeo ceriti. Kad sam došao do riječi »prijatelji«, Chuc se potpuno opustio i nakon kratke stanke rekao dosta tečno engleski:

— A tako, prihvaćam vašu ispriku. Zaista ćemo biti prijatelji. Bila je to velika pogreška... I savjetujem vam da više nikada ne govorite španjolski.

Zatim smo se rukovali.

— Dobro — rekao je moj znanac. — On će vas sutra odvesti na more, ali ne do Mrtvog grebena. I večeras držite ruke podalje od lisnice, no savjetujem vam da sutra budete velikodušni.

Ostavili smo Chuca da završi posao i uputili se prema klupi na samom kraju mola. Posljednje boje večeri, boja breskve i ružičaste prošarane neprirodno zelenom još su se više isticale zbog nekoliko niskih oblaka koji su već bili u sivoj sjeni i plivali nebom kao nebeski morski psi.

— Dakle, o čemu je riječ? — zapitao sam svog poznanika. On je

upravo spremao pljosku pod kaput i lako se stresao.

— Ne bih želio biti razmetljiv, ali ovo vam je vjerojatno spasilo život, dragi moj prijatelju. Ponavljam Jorgeov savjet — ne govorite španjolski ako niste sasvim sigurni da vas dobro razumiju.

— Znam da govorim grozno.

— Problem nije u tome. Problem je u tome da ne govorite dovoljno grozno. Imate dosta dobar izgovor i naučili ste neke dobre fraze, tako da ljudi koji vas ne poznaju misle da znate španjolski bolje no što ga zapravo znate. U ovom je slučaju problem nastao zbog vašeg načina izgovora glasa »r«. Dajte recite na španjolski »ali« i »pas«?

— Pero ... perro. Zašto?

— Razlika je u načinu na koji se izgovara glas »r«, osobito u španjolskom narodu Maya. Rezultat je bio taj da ne samo da ste uvrijedili njegov brod već ste na koncu i za njegovu majku rekli da je pas... Namjeravao vas je odvesti iza Mrtvog grebena i ostaviti vas ondje.

— Što?!

— Da. A da nije bilo mene koji sam ga pitao... on zna da ja znam tu priču..: vi nikada ne biste ništa shvatili. I na koncu biste se pojavili u statistici nestalih.

— O, Isuse!

— Da — rekao je suho.

— Mislim da vam dugujem zahvalnost — rekao sam naposljetku. — Ali mi se čini da riječi nisu najbolji način. Imate li nekakav prijedlog?

Moj se znanac iznenada okrenuo prema meni i pažljivo me pogledao.

— Bili ste u drugom svjetskom ratu, zar ne? I poslije toga ste posvuda radili. — Budući da to nisu bila pitanja, šutio sam. — U ovom času ne znam što bi to bilo — nastavio je. — Ali možda ću vam se jedanput obratiti s molbom koja vam se neće svidjeti. — Nacerio se.

— Ako je to nešto što mogu učiniti, pa makar i iz invalidskih kolica, neću zaboraviti.

— Dogovoreno. A sada nećemo više o tome.

— A hoćemo — usprotivio sam se. — Možda vi to ne znate, ali vi meni nešto dugujete. Ja bar znam nanjušiti priču. Zanima me kakva je to priča u vezi s Mrtvim grebenom i kako to da Jorge zna da vi nešto znate o tome. Možda tražim previše? Zaista bih želio da završimo večer vašom pričom o Mrtvom grebenu.

— Aha. Moja greška — zaboravio sam da mi je Marcial rekao da vi pišete ... Dakle, ne mogu reći da ću uživati sjećajući se toga, ali možda će to efikasno utjecati na vaše buduće dogovore na španjolskom. Zapravo, ja sam jedan od onih kojima se to dogodilo a Jorge je vozio taj čamac. Jasno vam je, naravno, da nemam apsolutno nikakva dokaza osim svoje riječi? A moja je riječ onoliko dobra — potapšao se po džepu u kojem se nalazila pljoska — koliko mi vjerujete.

— Za mene je dovoljno dobra.

— Onda dobro — započeo je polako naslonivši se na klupu. — To se dogodilo prije tri, ne, prije četiri godine — k vragu, teško je to ispričati iako se nema bogzna što pričati. — Zavukao je ruku u drugi džep i izvukao ne pljosku nego prvu cigaretu te večeri, Petit Caporal. — Ja sam se tada još bavio cjelodnevnim ronjenjem i, isto kao vi, želio sam istraživati sjever. A onda sam upoznao jedan zgodan, snažan mladi par koji je želio isto. Imali su dobru opremu, djelovali su iskusno i razumno. Tako da smo unajmili pouzdanog brodara... ne Jorgea, nego Victora Camula, da nas odveze na sjever preko najgoreg dijela grebena. Onda još nije bilo tako loše kao danas. Planirali smo da plivamo na sjever niz struju sve do određene točke na kojoj, ako krenete na istok, nailazite na dug obrnuti vir, koji vam uvelike olakšava da otplivate natrag do Cozumela. Da bismo bili potpuno sigurni, dogovorili smo se da Victor krene niz vir točno za dva sata, da nas pokupi i odveze kući. Nisam nimalo sumnjao u dogovor. Čak je i vrijeme bilo dobro: ni oblačka, a prognoza izvrsna. Naravno, ako ovdje nestanete, sljedeća je stanica petsto kilometara do Kube, ali to se zna; čovjek se navikne na tu pomisao... Nego, jeste li čuli da još tragaju za onom djevojkom koja je nestala na dasci?

Šutio sam

— Oprostite. — Iskašljao se. — Dakle, Victor nas je iskrcao na mjestu s kojeg se dobro vidi obala. Provjerili smo satove, kompase i svjetiljke. Plan je bio da Harry ide prvi, Ann za njim a ja na kraju. Harry je imao crvene kupaće gaćice koje su se vidjele na kilometar, a Ann je bila svijetloputa i duge crne kose, a na sebi je imala sjajan kupaći kostim

neonsko plave i narančaste boje, tako da bi je čovjek vidio u ponoć usred rudnika. Čak sam i ja uzeo žutu vrpcu i zalijepio je oko stražnjice i boca s kisikom. Jedino nismo imali radio. U to se vrijeme radio smatrao prevelikim izdatkom, a osim toga, bio je nepouzdan. Nisam imao pojma da bih uskoro dao život za njega... i da sam ga gotovo i dao... Dakle, kad nas je Victor iskrcao i kad smo se organizirali i uputili na sjever jedan iza drugog preko mrtvog dijela grebena, gotovo smo izronili i povikali za njim da nas odmah poveze natrag. Bilo je jednostavno jezivo. No, znali smo da nas očekuju bolje stvari, pa smo stisnuli zube i uporno plivali, zapravo, dosta smo brzo napredovali niz struju, pokušavajući da ne gledamo ono što je ispod nas... Ne samo da je koralj bio mrtav, znate, otuda to ime. Sada mislim da je to od nafte i kemijskog otpada, kao što će biti onaj iz onog tamo brodića... već su se ondje nakupile tone smeća, basura svih vrsta. Naravno, smeća ima svugdje; vidjeli ste što more naplavljuje na glavnu plažu, no ovdje struja i greben stvaraju izuzetno vidljivu koncentraciju. Tu su čak i velike, teške stvari: metalni kreveti, šasije automobila, pored stvari koje biste očekivali, kao što su potopljeni čamac. Cozumel, Basurera del Caribe!

Kratko se nasmijao, izrugujući se reklamama tipa »dragulj Karipskog otočja«, a zatim je pripalio još jednu cigaretu. Najpristojniji prijevod riječi basurera jest »kanta za smeće«.

— Veliki dio starijih stvari bio je prekriven onim groznim sredstvom za uništavanje algi; znate, ono nešto veliko, grubo, dlakavo, crvenkasto-smeđe boje, što znači da ondje više nikada neće ništa rasti. No, neke od tih hrpa bile su nove. Na koncu me to toliko zaokupilo da sam zaplivao niže da to pogledam ali sam neprestano držao na oku ono tijelo u plavo-narančastom kostimu s bijelim nogama i crnim perajama .A tu nije bilo samo boca od Cloroxa i deterdženta, konzervi od piva i mreža, već i čudnih stvari, kao na primjer deset četvornih metara rastrganih ružičastih plastičnih dječjih lutaka otrgnutih ruku i nogu i crvenih usta, da je sve izgledalo kao klaonica za djecu. Goleme količine injekcija. Bezbroj fluorescentnih cijevi, koje su mahale kao utopljeni dirigenti orkestra. Veliki crveni trosjed na kojem je sjedio kostur bananina drveta ili nešto drugo. Kad sam sve to vidio, vratio sam se gore i krenuo za Ann. A onda je sunce neočekivano nestalo, pa sam izronio da vidim što se događa. Obala se dobro vidjela, imali smo mnogo vremena, a oblak je bio samo jedan u nizu onih oblaka kakvi nastaju u tako vruća poslijepodneva. Kad sam se vratio dolje, Ann me je upitno gledala, pa sam joj dao znak da je sve u redu. I nakon toga smo se našli u potpuno drukčijem svijetu, na onom divnom mjestu koje smo tražili. Ovdje je

greben bio živ; ono što je ubilo koralj, još nije stiglo ovamo a prokleta basura je ili nestala ili nije ni dospjela ovamo, izuzev nekoliko pivskih boca. Sve je bilo puno života: anemona, spužvi, školjki, zvjezdača... i riba, o kakvih riba! Znate, ondje nikad nitko nije bio. Zapravo, činilo se da ovdje nikada nitko i nije lovio podvodnom puškom jer su ribe bile pitome kao prije mnogo godina. I tako smo počeli plivati amo-tamo, jednostavno uživajući u svemu. I svaki put kad bismo se sreli licem u lice, stavili bismo prst pred usta što bi značilo: Nikada nikome ni riječi o ovome! Greben je imao zanimljivu strukturu. Širio se u neku vrst velikog stadiona, s alejama, hridinama i udubljenjima, a sastojao se od najmanje osam različitih vrsta koralja. A većina je koralja bila tako blizu površine da se na suncu prelijevala u najdivnijim bojama; a tu su bile i one prekrasne crno-žute ribice, leptiri, ne znam točno kako se zovu. Sjećam se da sam ih morao tjerati s maske jer su pokušavale zaviriti unutra. Ono dvoje ispred mene bili su ludi od oduševljenja; pretpostavljam da nikada prije nisu vidjeli ništa slično. Neprestano su plivali, istraživali svaki kutak. Uskoro mi je postalo jasno da postoji opasnost da ih izgubim u nekom koraljnom prolazu. Zato sam se držao blizu Ann. No vrijeme je prolazilo. Uskoro sam ponovo izronio da ispitam situaciju i, tako mi svega, obala je bila gotovo nevidljiva i već smo prešli preko linije s koje smo se planirali vratiti! Osim toga, na zapadu su se pojavili oblaci. Zato sam ponovo zaronio, u namjeri da uhvatim Ann i da krenemo, što je Harry morao vidjeti. Tako sam se uputio za djevojkom. Nekada sam bio dosta dobar u brzom plivanju, pa sam se začudio koliko mi vremena treba da je dostignem. Sjećam se da sam opazio da greben više nije onako lijep, da je tu i tamo koralj mrtav. Naposljetku sam doplivao točno iznad njo, dao joj znak da stane i zamahnuo nogama ispred njezina nosa.

— Na moje zaprepaštenje obala se više nije vidjela, a oblaci su prekrili sunce. Morat ćemo plivati na istok ravnajući se po kompasu, i to svojski plivati. Trebalo mi je neko vrijeme da okrenem kompas tako da ga mogu dobro vidjeti (bio je to starinski kompas) a onda sam ponovo zaronio po Ann. A ta luda djevojka nije bila na istom mjestu. Trebala mi je jedna minuta da ugledam plavi kupaći kostim i bijele noge; pretpostavljao sam da je otišla za Harryjem, zato što nije imala pojma u kakvoj smo opasnosti. Priznajem da mi je palo na pamet da izronim na tom mjestu i da se poslije vratim po njih s Victorom, ali to bi značilo poigravati se s nečijim životom. A ako uopće ništa nisu znali, onda bi bilo doista podmuklo pobjeći bez upozorenja. Tako sam ponovo zaronio za Ann... još vidim taj plavi kostim, bijele udove i crne peraje i kosu. dok je svjetlo svake minute sve više

slabjelo a dno ponovo postajalo sve zagađenije. I nesreća je htjela da Ann krene u najgorem pravcu, sjever-sjeverozapad... Dakle, plivao sam, plivao, plivao. Znate kako potjera može zaokupiti čovjeka, a stvar mi je bila još nepodnošljivija jer nisam mogao dostići najobičniju djevojku. No, zahvaljujući godinama i svemu ostalom, počeo sam je stizati i kad sam se primakao dovoljno blizu, osjetio sam da nešto nije u redu: ona se okrenula na stranu iznad dviju automobilskih guma... i onda sam shvatio da to uopće nije djevojka. Cijelo sam vrijeme plivao za nekom prokletom ribetinom, ribom koja je imala plave i ružičaste pruge preko trbuha i tanko bijelo tijelo koje je završavalo crnim repom. Čak su joj glava i vrat bili crni, kao djevojčina kosa i maska. Imala je odurna usta nalik na soma, s brkovima. Riba je zurila u mene a onda se okrenula i otplivala, upravo u trenutku kad je svjetlo još više oslabjelo. No, bilo je dovoljno svjetla da vidim da to nije obična riba, nego neko čudno arhaično stvorenje, koje se doimalo kao da je sastavljeno, a ne kao da je izraslo. Ne mogu se zakleti u to zato što sam do tada već gledao u drugom pravcu, ali gotovo sam siguran da je ribi, čim sam je prestao slijediti pogledom, otpao cijeli rep. No, kao što sam rekao, gledao sam drugamo. Upalio sam svjetiljku... jer, iako nisam bio duboko, bilo je mračno... zato što sam morao pogledati na sat i kompas. Upravo mi je palo na pamet da sam vjerojatno izgubljen. Moja je jedina šansa, ako se to uopće može tako nazvati, bila da plivam na istok koliko mogu, nadajući se da ću naići na onaj vir i Victora. A kad mi se svjetiljka upalila, prvo što sam ugledao bila je djevojka, potpuno gola i očito mrtva, koja je ležala na hrpi mreža i drugih jezivih stvari na dnu ispred mene. Nije bilo ni traga Harryju ni bilo kojem drugom ljudskom biću. A oko nje je bilo neko čudno svjetlo, kao mjesečina, koje je bilo mnogo jače od moje svjetiljke, tako da sam je ugasio i polako zaplivao prema njoj kroz najgoru hrpu smeća koju sam ikada vidio. Čak je i voda djelovala prljavo. Trebalo mi je mnogo više vremena da dođem do nje nego što sam očekivao, i uskoro mi je postalo jasno zašto... Ljudi govore o tome kako se čovjeku smrzne krv od straha. Ili kako ljudi zanijeme od užasa. Mislim da sam iskusio oboje. To nije ugodan osjećaj, čak ni sada.

Upalio je treću cigaretu; vidio sam da dim podrhtava. Dok je pričao, pao je sumrak. Na drugom se kraju mola upalila živina svjetiljka; svjetiljka blizu nas očito nije radila, ali mi smo sjedili u onom što bi inače bila ugodna tropska večer u kojoj se iskre mnoga pokretna svjetla — bijela, crvena i zelena svjetla zakasnjelih brodovba i svjetlo duginih boja s jahte ispred nas, koja su se sva odražavala u neobično mirnoj vodi.

— Međutim, opet sam se prevario — nastavio je. — To uopće nije bila

Ann, nego nešto udaljeno tijelo zaista neobično goleme mlade žene. I to sve usred te grobne svjetlucavosti smeća u fosforescentnom raspadanju. Struja me polako, neumoljivo nosila točno prema njoj, isto kao što je prije toga donijela sve što se ondje nalazilo. A možda sam bio i malo hipnotiziran. Dok sam joj se približavao, postajala je sve veća. Mislim da je na koncu postala visoka šest metara... razumijete, to sam zaključio poslije, razmišljajući zato da ne bih poludio, sjetivši se veličine poznatih predmeta na hrpi smeća na kojoj je ležala. Na primjer, jedno joj je koljeno ležalo uz bačvu za naftu. U to vrijeme nisam vidio ništa osim njega. Bilo mi je jasno da je mrtva i vrlo lijepa. Činilo se da joj se jedna noga lagano miče.

— Novu sam strahotu doživio kad sam shvatio da to uopće nije divovska žena, već da je, kao i ona riba, konstrukcija u obliku žene. Mislim da sam to prvi put shvatio kad sam vidio da su joj »grudi« zapravo dvije velike plutače s plavim čvorovima umjesto bradavica. Nakon toga sve sam shvatio vrlo brzo — da je to tijelo sastavljeno od svakojakih komada plastike, užeta, stiropora, mreže, sanduka i klinova, i da je sve to prekriveno razderanim prozirnim bijelim polietilenom umjesto kože. Kosa joj je bila strašna zbrka nečega, a bedra vrlo rječita. Jedna je ruka bila poderana napuhana gumena rukavica, a lice... no, neću ga opisivati, samo ću reći da joj je jedno oko bilo prometno zrcalo a dio usta komad zarđale kante... Sada možda mislite da mi je to otkriće donijelo olakšanje. Naprotiv. Zato što sam u isto vrijeme shvatio najgore od svega: bila je živa!

Povukao je dubok dim iz cigarete.

— Znate kako se nepokretne stvari miču u vodi. Kako biljke lelujaju, daska se klati i tako dalje. Ponekad čak tako da daju privid pravog života. Međutim, ono što sam ja vidio, nije bio privid života. Dok sam lebdio iznad nje, njezine su se strašne oči »otvorile« i pogledale me, a usta od zarđale kante razvukle su se u osmijeh O, ne... I ne samo to: dok se smiješila, najprije joj se jedna ruka, rušeći smeće, pružila prema meni, protiv struje, a onda i druga. A kad je shvatila da me ne može doseći, onda je ta grozna figura, ili stvorenje, ili neživo biće sjelo, ponovo protiv struje, i potpuno ispružilo ruke gore prema meni. Kad je to učinila, otrgla joj se jedna, desna, dojka i ostala visjeti na nečem elastičnom... A činilo se da se sve to događa kao u usporenom filmu; čak sam imao vremena vidjeti da se pored nje na hrpi miču i druge nežive, ali ipak žive stvari. Ne ribe, nego nešto što bih na kopnu smatrao štakorima ili gamadi... i točno se sjećam poput papira tankog kostura nečega što se doimalo kao pile koje je trčalo i kljucalo. I drugih pokretnih stvari različitih od svega ostalog na ovom svijetu. Vidite,

sve sam to pomno zapamtio bacajući brze poglede, jer sam zapravo očito plivao nogama kao lud u uspaničenom nastojanju da izbjegnem tim jezivim ispruženim rukama.

— Tek kad sam uz velik pljusak izbio na površinu, malo sam se pribrao. Ispod i iza mene još sam vidio slabu hladnu svjetlost. Iznad mene je bio sumrak i tama nadolazeće oluje. U tom mi se trenutku istrošio sav zrak u bocama; bolje rečeno: začuo se onaj divni zvuk upozorenja koji znači da imate upravo toliko vremena da se oslobodite boca. Na sreću, dobro sam uvježbao tu operaciju. Iako sam bio potpuni luđak, paraliziran od straha, rutina me izvukla iz opreme prije no što su se boce pretvorile u smrtonosno opterećenje. Naravno, u svojoj sam panici ispustio i svjetiljku. I tako sam se našao u noći potpuno neopterećen, slobodan da plivam prema Kubi ili Cozumelu, i da se utopim sporo ili brzo, kako mi je već bilo suđeno... Unatoč nadolazećoj oluji, vidjele su se zvijezde na obzoru. Sjećam se da sam iz čiste navike pogledao u zvijezdu za koju sam mislio da je Kanopus i koja je trebala biti iznad Cozumela. Počeo sam plivati u tom pravcu. Bio sam strašno umoran jer mi se iz tijela počeo gubiti adrenalin stvoren onim užasnim strahom. Postalo mi je jasno da ću uskoro samo plutati i da ću drugi dan zacijelo umrijeti na suncu, ako do tada uopće preživim. Pa ipak, činilo mi se da je najbolje da plivam dok mogu... Nešto kasnije bilo mi je čak krivo kad sam začuo motorni čamac kako prolazi blizu mene. To me prisililo da pokušavam vikati i mahati, pri čemu sam se zamalo utopio. Bio sam potpuno zadovoljan kad je čamac prošao. No, netko je nešto vidio; pojavilo se svjetlo, motori su se okrenuli natrag. Izvukli su me iz groba, a onda sam čuo glasove ljudi koji su imali teksaški naglasak i koji su se odlično zabavljali na moj račun. »Koga vraga radiš tu, momče, u ovo doba noći? Nema tu nikakve cure, osim ako nemaš sudar sa sirenom.« Nešto su pili. bogzna što, uglavnom pivo. — Vozač čamca proglasio me je svojim prijateljem i poslije me odveo svojoj kući da tamo prespavam, i ja sam mu kasnije ispričao, samo njemu, cijelu priču. Bio je to Jorge Chuc... Sljedećeg sam dana ustanovio da su Harry i Ann samo na brzinu pogledali ono lijepo nezagađeno mjesto i da su se onda uputili na istok, točno prema planu, dok sam ja, ili nešto nalik na mene, išao sve vrijeme iza njih. Bili su pomalo iznenađeni što sam toliko pasivan i nedruželjubiv, a još više u trenutku kad su susreli Victora i kad me više nisu mogli naći. No, oni su odmah digli uzbunu i čak je za mnom počela prava potraga, ali sedamdeset kilometara od mjesta gdje sam se tada nalazio! Čim sam došao k sebi, morao sam izmisliti cijeli niz laži o tome kako sam dobio grčeve i kako mi je oslabjelo srce, da bih ih nekako umirio.

Naravno, uopće nisam spominjao ona stvorenja na dnu mora.

Bacio je opušak preko ograde ispred nas.

— Tako, prijatelju moj, sada znate cijelu priču o svemu što ja znam da se može naći iza Mrtvog grebena. Možda drugi znaju za nešto drugo na tom mjestu. Ili za slične zamke na drugim mjestima. More je veliko... A možda je cijela priča posljedica neuroze izazvane sličnim pričama.

Nisam vidio kad je izvukao pljosku, ali potegao je dva dobra gutljaja.

Uzdahnuo sam protiv svoje volje a onda još jedanput. Čini se da za vrijeme njegova pričanja nisam normalno disao.

— Ovdje nisu dovoljne obične riječi zahvalnosti — rekao sam naposljetku. — Ipak, hvala vam. Umjesto toga, pokušat ću pogoditi dvije stvari. Druga je ta da biste vi možda radije sjedili ovdje sami, uživali u ovoj večeri i zabavu koju sam Vam kanio predložiti odgodili za neku drugu priliku. Bilo bi mi drago da mislite suprotno...?

— Ne. Dobro zapažate. Prihvaćam onu drugu varijantu — da ponudu odgodimo za drugi put. — Jezik mu se pleo više od umora nego od pića. — A koju ste stvar još htjeli pogoditi?

Ustao sam i napravio nekoliko koraka amo-tamo, a onda sam se sjetio i podigao svoju torbu s ronilačkom opremom. Zatim sam se okrenuo i zagledao u more.

— Ne mogu to izraziti riječima. Nešto u vezi sa shvaćanjem da je more mirno, mislim, snažno. Možda se ono može osvećivati? Ne, to je prejednostavno. Ne znam. Samo, imam osjećaj da su naša poimanja o onome što nas očekuje možda... ovaj... nedovoljno duboka, nedovoljno široka. Slabo sam se izrazio. No, možda more, ili priroda, neće pasivno umrijeti od naše ruke... možda se sama smrt može pretvoriti u stravičan život i onda se okrenuti protiv nas, iako postoji i mnogo jednostavnijih, mehaničkih mogućnosti uništenja...

— Imamo slično mišljenje — rekao je visoki Belizejac —Večeras ću razmišljati i o tome.

— Onda vas ostavljam, osim ako se niste predomislili?

Odmahnuo je glavom. Podigao sam njegovu torbu na klupu.

— Ne zaboravite torbu. Ja sam zamalo ostavio svoju.

— Hvala. Ne zaboravite ono o psima i majkama. — Malo se nacerio.

— Laku noć.

Ostavio sam ga da sjedi na klupi. Moji su koraci odzvanjali po pustom molu. Bio sam potpuno siguran da se više ne smiješi.

A nisam se smiješio ni ja.

Vladislav Petrović:

Opstanak

Ptica grabljivica dugo kruži visoko na nebu pre no što se okomi na žrtvu.

Dugo je svemirska krstarica Drugih kružila poput ptice grabljivice oko broda sa Zemlje. Sada s obrušila i kidala ga. Oplata broda bila je probijena i uništena, energetski topovi krstarice odsecali su deo po deo broda.

Drugi su se, jednostavno, zabavljali.

Drugi su uživali u pobedi.

Znali su gde je komandna kabina broda. Lomeći delove oko nje, Drugi su se igrali ljudskim životima.

U kabini, Starac je gledao njih petoro. Na čelu usekla se bora. Od korena nosa, popreko desnog obraza, ka vratu, ružan ožiljak. Uspomena iz Rata užasa. Telo mu je napeto ali oči su mu mirne. Posmatra, odabire.

— Ti — prstom je pokazao na nju. — I ti. — Glas mu je čvrst, tih.

Dvoje se pogledaše.

— Mičite se — ožiljak na Starčevom obrazu pocrvene.

Zapovednik Drugih zbunjeno je gledao bljesak u kome je sagorevao brod sa Zemlje. Razočaranost zaigra u njegovim sitnim crvenim očima.

— Kapsula, vaša visosti. — Prvi oficir pokazivao je kandžom na malu svetlu tačku koja je velikom brzinom ponirala ka pustom planetu.

• • •

Zaštitno odelo ga je žuljalo. Ogrebani lakat pekao. Zbunjen je. Previše toga za kratko vreme. U mozgu zbrka. Misli se kovitlaju bez reda. Prokleti lakat. I bol. Prenosrti kontejner! Kad bi smeo da otvori jedan i sredi ranu. Ali, plašio se. Najviše tišine.

Devojka?

Sedela je nekoliko koraka od njega. Gledala je kroz otvor pećine u crveno nebo. Oštri deo stene neprijatno ju je pritiskao ispod lopatice. Mozak joj je bez misli. Oči prazne.

Rana ga je sve više pekla. Krv je u tankom mlazu nestajala u rukavu. Dlanom druge ruke pritisnuo je lakat. Bol se ublažila. Sedeo je na desnoj nozi. Počela je da trne. Zagledao se u šavove nogavice. Iz kovitlaca misli izdvaja se jedna: »Kapsula! Raspala se na atome. Uređaj za samouništenje dobro je obavio svoj deo posla.« Misao sustiže prethodnu: »Brod? Sigurno uništen. Drugi ne znaju za zarobljenike... »Mrtav neprijatelj — najbolji neprijatelj.«

Pogledao je ponovo devojku. Lica nema. Tamnoputa pa se stopila sa stenom iza nje. Jedino kosa. Kratka i kovrdžava. Kao neka nestvarna biljka iznikla iz stene. Sedela je bez pokreta. Činilo se: gleda kroz otvor nebo. Crveno, uz desnu ivicu otvora. Kao krv što je kapala iz njegovog rukava. Sredina je crna. Nema ničega. Na levom rubu prelama se vesnik žute zvezde. Crveno, crno, žuto. Kao zastava. Nije bila svesna tog prizora. Čini se: pogled joj je zaronio u crnilo, kao da iščekuje, da tamo, gore, ugleda nešto

Setio se nečega i nasmejao se u sebi. U ovom i ovakvom trenutku toga se setio. Njenog, ženskog trčanja. Rame napred. Kuk, noga. Cela strana tela napred. Pa drugo rame napred. Pa kuk. Noga, Žene! I u nezgrapnim zaštitnim odelima dolazile su do izražaja njihove karakteristike. Proučavao joj je profil. Kosa, sitnokovrdžava, kratko podšišana. Visoko čelo. Završavalo se tankim obrvama. Nikada to nije razumeo. Zašto ih čupaju? Setio se Tese, svoje sestre. Rekla mu je da to boli. Pa, zašto ih onda čupaju? Namrštio se, nešto mu je smetalo u njenom profilu. Da! Pravilne crte nosa. Mešanka? Usne su joj pune, sočne. Brada mala. Okrugla, bez rupice.

Na desnom ramenu i u levoj ruci nosio je male kontejnere. A bio je brži. Povukao je kao odmorni trkač. Normalno je to, dolazi sa strahom. Naterao ju je da brže trči. Više nije video njihanje njenih kukova. Ni kada je nestala kroz strmi otvor. Bez upozorenja, bez glasa. Nagonski je osetio da je nema. Vratio se i — propao. Zatečen, kotrljao se sa kontejnerima. Da ih je ispustio ne bi povredio lakat. Srce mu je još lako lupalo. Tuklo ga pod grlom i oduzimalo dah. Podigao je dlan sa lakta. Krv se skorila. Rana ga više nije pekla ali mu je lakat brideo; Dlanom je povukao po rapavoj steni, rashladio i ponovo pritisnuo na ranu. Drhtao je. Od straha. To sebi nije

smeo da prizna. Od hladne rupe — lagao je sebe.

Trajalo je nekoliko trenutaka; u mozgu — ništa. Onda, treptaj šestog čula. Bat koraka. Neko je gore hodao. Drugi! Pogledao je devojku. Kip. Jasno se čuje bat koraka. Tu je negde, blizu. Iz daljine, kroz otvor se čuje prigušeno šištanje. Leteće platforme Drugih. Opet bat koraka. Blizu, prokleto su blizu. On je miran. Još se i čudi tome. Komadić stene uleće kroz otvor, prevrnu se nekoliko puta i zaustavi u devojčinom krilu. Ona se trže. Uplaši. Profil nestade. Bele beonjače su ga gledale. Da, on je muškarac, vođa. Otvorila je usta, htjela je nešto da mu kaže. Ućutkao ju je naglim pokretom ruke. Bol ga ošinu, dospe do mozga. Otkinuo je krastu. Došlo mu je da krikne. Zube je stisnuo, vilice ga zaboliše. Šištanje se pojačalo pa prestalo. Platforme su ateriralе.

Tišina.

Romorenje.

Mini prevodilac, ušiven u ovratniku mu je prevodio:

— Nema ih!

— K'sah, kapsula je tu negde pala.

— Ni nje nema.

— Ovim pravcem su trčali.

— Tu su negde. Okolo su stene.

— Nisu bube pa u pukotinu.

»Ovde smo. Ispod vas, budale.« Uplašio se tolike hrabrosti. Oprezno je ispravio utrnulu nogu.

— Mi ne možemo da trčimo kao Ljudi. Brzi su.

— Kada vam ti vaši repovi smetaju, k'sah.

— Slušaj ti ...

»Znači ima ih različitih.«

— Dosta! Bili su muško i žensko.

— Ma, kako ti to znaš, a? — Koliko je bilo poruge u tome glasu.

— Njihove ženke imaju samo...

— Ma šta ti znaš! Ja ne znam šta imaju njihove ženke, ali sigurno znam da u toj tvojoj tintari ma ni grama mozga. Vaša vrsta je previše...

— Oksa! Samo završi! Izvolite! I kome su pobegli? Vama ili nama?

»Ovi uskoglavci će se pobiti.«

Tišina.

Uvek ju je plašila. Pritiskala teme, ramena, celo telo. Okovala srce. U grlu joj je zapelo nešto veliko. Nije mogla da ga proguta. Htela je da skoči kada je ona budala napolju spomenula ono o ženama. Htela je da izjuri i da mu... u magnovenju je shvatila besmisao. Napolju su nastavili da pričaju. Besno isključi svog prevodioca, nije želela da ih sluša. Nije opazila kada je seo pored nje. Osetila ie njegovu ruku na svom ramenu. Znači, shvatio je.

On je slušao.

— Ludi Ljudi? Da nije njih ja bih sada sedeo u svojoj radnji i...

— Da, znam. I čekao Ljude da dođu. Da dođu i uzmu sve što im se sviđa. Oni jednostavno uzmu. Kao da je to njihovo.

— Možda smo i mi pogrešili? Možda smo mogli da prvo porazgovaramo sa njima? Da im kažemo.

Tišina.

»Ne. Mi, Ljudi, pogrešili smo«

Ljudi su prvi pogrešili. A počelo je tako glupo. Od samog početka sve je bilo pucanje u pogrešnu metu pogrešnim oružjem. Start je bio pogrešan. Ljudi su hteli da svemir i sve Druge prilagode sebi. Velika glupost. Apsurd! Drugi, oni su za Ljude uvek bili samo »Drugi«. Bilo ih je više, više vrsta. Trebalo je da se Ljudi prilagode njima. Zatim... Ljudi su najpre gurnuli prst u vodu. Naselili su Mesec. Izvesno vreme su se »brčkali u plićaku« — Sunčevom sistemu. Neki učenjak eksperimentišući na nekom izumu, otkrio je drugi: TROD (trenutno odredište). Drugi je, brže bolje usavršio fotonski motor. Treći, da ne ostane dužan, sabrao je zakrivljenost svemira, TROD i fotonski motor i... Ljudi su se razmilili po svemiru.

Njihovi putevi ukrštali su se sa putevima Drugih. Za beskrajni svemir Ljudi je bilo malo. Nisu to shvatili. I tu je prva greška. Išli su sve dalje i dalje i slabili svoju snagu. Sa sobom su u svemir poneli i svoj »prljavi veš«. Gde god bi stizali odmah bi isticali želju za vlašću. Želju za prisvajanjem svega i svačega što im je bilo i što im nije bilo potrebno. Neskriveno su se nametali i isticali u prvi plan. Oni pa oni. Drugi su bili zbunjeni, nenaviknuti. Željeli su sve najbolje tim čudnim došljacima. Ponekad su svesno zatvarali jedno oko. Ponekad oba. U svemiru su bili stariji i iskusniji. Čekali su. Uzalud! Ljudi su im se svojim ponašanjem »popeli na glavu«. Želja šikaniranih za osvetom bila je velika. Ljudi, rasuti po svemiru, slabi da im pruže otpor. Morali su da plate danak svome pohodu kroz svemir.

»I sada smo tu, u rupi«. Gorčina mu se skupljala u grlu. Slobodni a zarobljeni. Potpuna besmislenost. Krug se odmah zatvara, to ga je gušilo. I rupa, crna i okrugla. A napolje se ne može, ne sme. Napolju je lov na Ljude. »Ljudi više ne srne biti«, seti se pravila Drugih. Rešenje je prekinuti krug. Kad bi nekako mogao prekinuti krug, kada bi devojka i on...

Iskra se polako razgarala u plamen.

»A moglo je od početka biti drugačije«.

Nikako nije mogla da proguta ono u grlu. Sve više se naprezala. Pljuvačka se skupljala u ustima. Pljunula je. Nespretno, onako, kao žena. Muškarci! Oštri deo stene ju je sve neprijatnije žuljao. Pomeri se u stranu, čudni osećaji joj provališe telom. Dušu joj obuzeše nemiri. Ne, nije se prevarila. Osećala ga je celim svojim bedrom. Potpuno je zaboravila kada je seo pored nje. Srce joj zadrhta. Osećala je kako nešto struji iz njega, iz njegovog tela.

— Šta je? — prošaputala je suvih usana.

— Hoću.

— Šta?

— Ti znaš.

— Vikaću!

— Ako. Ja to hoću.

— Ti si lud. Zar u ovom trenutku?

Pitanje ga je zateklo. Tišina oko njih, u njima. Ona se pomeri. Šiljak ju je pritiskao pored same kičme. Nemiri u njenom telu nisu prestali.

On se promeškolji.

— Znaš, nije to... hteo je da joj objasni.

— Ti mene ne voliš — prekide ga ona.

— Ne, ne volim te. Ali nije u...

— Lažeš, gledala sam te na brodu. Nije ti svejedno pored mene.

Bio je ljut. Besan. Mislio je samo o tome kako da prekine taj idiotski krug. A ona priča o osećanjima. Nije znao što dalje da kaže. Jednostavno je zagrli. Nije se bunila. Osetio je njeno ubrzano disanje. Čuo ga. Ono ga ponese. Srce mu je pulsiralo u slepoočicama. Osećaji su joj potresali vitko telo dok je povlačio patent na njenom zaštitnom odelu. Htela je još da se buni. Preseče je njegov vreli dah na vratu. Nesvesno je zaplela prste u njegovu talasastu kosu.

Ležali su jedno pored drugog. Milovao ju je po licu, vratu, grudima, ćelom nagom telu. Otvorila je oči kada je ustao i uvukao se u zaštitno odelo.

— Sada je krug razbijen. Moram da idem. — odgovorio je na njen pogled.

Žuta svetlost vladala je otvorom kada je stigao do njega. Okrenuo se. Htela je da vikne, da ga zove. Htela je da se on vrati. Stavio je prst na usta, mahnuo joj i nestao sa žute pozadine.

Dole, za trenutak je nastalo komešanje pa se sve umiri. Tišina.

• • •

Iz otvora je virila samo njena glava. Žuti zraci su joj parali vid. Ipak je uspela da nazre kako ga nose između sebe. Beživotno telo njihalo se u ritmu njihovih nezgrapnih koraka. I u trenu, jednom jedinom trenu shvatila je. Njega. I Starca sa ružnim ožiljkom. Zadrhtala je. A ni ime mu ne zna. Ruke joj po nagonu krenu ka stomaku. Znala je. Bila sigurna: sve Njegovo sada je tu. On je tu. Ljudi će živetii.

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI ● DOGAĐAJI ● POLEMIKE

Velemajstori ilustracije u SF-u: Frank R.Paul

Raznovrsnost likovnoga izražavanja SF ilustracije, i težnja za što zornijim prikazivanjem umjetničkih težnji pojedinih likovnih umjetnika, dovode nas često do kategorizacije različitih pravaca te vrste umjetnosti. Takvo je razvrstavanje vrlo pogodno da bi se prikazala kako globalna slika, tako i razvojni trendovi suvremenoga SF slikarstva, a ono je često nužno i za razumijevanje zakonitosti evolucijskoga nastanka likovnih opusa pojedinih umjetnika — no takav pristup ima i nedostataka.

Ponajprije, moramo biti svjesni tega da se u konačnoj analizi nijedno likovno djelo ne može obrađivati posve odvojeno od cjelokupnoga umjetnikovog slikarskog opusa, i da su — upravo onako kako je znanstveno-fanfasttčko likovno stvaralaštvo samo sastavni dio slikarskoga izraza u najširem značenju te riječi — i pojedini pravci likovnoga SF stvaralaštva bitan integralni, i time neodvojivi dio umjetnosti, koji na sebi svojstvene načine pokušava shvatiti i razjasniti čovjeka i njegovo mjesto u svijetu objektivne stvarnosti.

Razgraničavanjem pojedinih likovnih izraza SF žanra ne želimo postavljati granice između različitih vrsta SF ilustracije, nego pokušavamo takvim analitičkim pristupom upozoriti na raznolikost i međusobnu isprepletenost umjetničkoga izražavanja i postići bolje razumijevanje umjetničkih stremljenja i likovnoga stvaralaštva u cjelini.

Granice, dakle, nisu samo da razgraničavaju, nego i da spajaju. Između područja što se kvalitetno razlikuju pojavljuju se uzajamna strujanja, povezivanje, a s time i oplemenjivanje, Kroz takve naočale moramo promatrati i likovni opus Franka R. Paula. pionira SF ilustracije, čija su djela nadahnula plejadu stvaralaca SF žanra i predstavljaju jednu od temeljnih prekretnica što su kumovale nastajanju SF ilustracije i što su joj utisnute specifičnost žanrovskoga likovnog izraza.

Imena mnogih SF ilustratora dvadesetih i tridesetih godina našega stoljeća već su odavna utunula u zaborav, a ime Franka B. Faula postalo je gotovo legendarnim. Paul, kojega mnogi nazivaju ocem SF ilustracije, bio je nedvoumno jedan od najutjecajnijih i najplodnijih ilustratora SF žanra

svih vremena. Paul je već od samoga početka bio ključni suradnik periodičke SF štampe i u slikarski je medij unio brojne tematske motive koji karakteriziraju likovno SF stvaralaštvo, utemeljio je vizualnu ikonografiju, i na taj način osigurao SF žanru specifični identitet.

Paul se rodio prije više od sto godina, točnije: 1884. u Austriji, a školovao se u Beču, Parizu i New Yorku. Po zanimanju je bio arhitekt. Zaposlio se najprije kao ilustrator u nekom njujorškom časopisu, a 1914. se njegov životni put ukrstio s putom slavnoga Huga Gernsbacka, poznatoga u prvome redu kao urednika prve SF publikacije na engleskom jeziku. Taj je susret, dakle, bio cijelo desetljeće prije nego što je ugledala svjetlo dana revija Amazing Stories (travanj 1926). Gernsback je u to doba uređivao reviju Elentrical Experimenter. u kojoj je objavljivao i kraća prozna SF djela, tako da je tada objavio i prve SF ilustracije Franka R. Paula.

Iako Paulova djela nemaju umjetničku vrijednost i iako je od svojim izrazito linearnim stilom prikazivanja isticao neukusne kombinacije boja, njega je na mjesto prvoga velikana SF ilustracije stavila upravo plodna i inventivna maštovitost u prikazivanju tehničkih dometa civilizacije. Zbog toga Paula ubrajamo medu pionire tehničke SF ilustracije.

Njegova su ostvarenja izazov čovjekovoj mašti, a izrađena su do posljednje pojedinosti. U njima najviše dolazi do izražaja snaga ljudskoga duha da tehničkim sredstvima što ih nudi znanost pobjeđuje nepoznato i dopire čak do zvijezda. Paulove su ilustracije jednostavne, linije su mu ravne, veće objekte postavlja u blizini presječne osi čime daje ilustracijama dinamiku, doduše pomalo prenaglašenu, no ipak ne toliko da upravo tom metodom ne bi privukao gledateljevu pažnju. To svakako nije zanemarivo, jer je Frank R. Paul, kao i većina ilustratora, bio komercijalni ilustrator, a mjerilo njegovoga uspjeha bilo je to koliko se prodaju SF djela za koja je naslikao naslovne stranice.

Likovno stvaralaštvo Franka R. Paula označavaju, dakle, tri osnovne značajke. Najkarakterisiičnija je vjerojatno Paulova prirodna, divlja tehnološka maštovitost, kojom je ekstrapolirao tehnički razvoj znanosti i prikazivao tehničke aspekte SF žanra. Njegove su letjelice bile prava čudesa ljudske snalažljivosti i sposobnosti, a slikao ih je izvanredno detaljno. Svakom Paulovom ilustracijom provijava uvjerenost da znanost i njen neprestani tehnološki napredak obogaćuju čovječanstvo. Paul je, dakle, bio pravi likovni tehnofil.

Njegove su ilustracije zasićene najrazličitijom futurističkom

mašinerijom, koju je taj pionir SF ilustracije slikao neskrivenom ljubavlju

Druga se osnovna značajka Paulova likovnoga opusa izražava u izboru palete boja i a linearnosti prikazivanja, dakle u crtačkome naglasku kontura i unutrašnje arhitektonike pojedinih likovnih elemenata. Kod Paula stoga nema onoga likovnog predavanja koje bi se iskazivalo površinski, dakle razigranošću i mekim prijelazima boja i oblika. Dodamo k tome još i dinamiku što ju je postizao beskompromisnom upotrebom dijagonala, vidimo da su njegove ilustracije bile stvarno razigrane i da su kiptjele maštovitošću, dok su istodobno svojom neskladnošću ostavljale nelagodan dojam, koji je bitno pridonio raspoznatljivosti njegovih ostvarenja.

Možemo reći i to daje Paulova interpretacija tehnoloških čudesa alternativnih svjetova SF vizualno izvanredno efektna, dok intenzivna paleta boja često — zbog odveć živih boja i nesuptilnih koloristićkih kontrasta — pada čak do kiča. Efekt je, naime, takav, kao da će Paulove kreacije u svakome trenutku eksplodirati u neskladu kričećih boja. Paulova paleta boja nije prirodna, što je očito posljedica njegovoga nepoznavanja zakonitosti odnosa toplih i hladnih boja.

Treća značajka Paulova likovnog stvaralaštva, koja mu je bila vjerojatno i najizrazitija likovna kvaliteta, jest izvanredno domišljata i pronicava upotreba perspektive, kojom je Paul stvarao iluziju dubine i dojam prostora golemih dimenzija, što nadmašuje fantastičke aspekte njegovih djela. Iluzija dubine i veličine nedvoumne su odlike njegovih likovnih djela, čemu svakako u mnogočemu kumuje baš njegov poziv arhitekta.

Zbog svih tih nedostataka u likovnom umjetničkom izrazu i neuvažavanja zakonitosti likovne umjetnosti. Paul je platio izvanredno visoku cijenu za umjetnički integritet svoga opusa i možemo ga promatrati i ocjenjivati isključivo kroz povijesnu perspektivu i utjecaj što ga ima na SF ilustraciju gotovo pola stoljeća. Možda bismo mogli reći i ovo: kao što su mnogi pisci znanstvene beletristike u tridesetim godinama, svojim zanemarivanjem zahtjeva za nastanak umjetničkoga književnog djela, neke komponente u cjelini podredili inovativnosti ideje, upravo su tako i pioniri SF ilustracije plaćali težak danak kako na izvornost tako i na samu mladost te vrste likovne umjetnosti.

Iako ćemo se dalje u ovome tekstu detaljnije upoznati utjecajem što ga je Paul imao na suvremenike, kao i s nekim faktorima dozrijevanja SF ilustracije, osvrnimo se na riječi Briana W. Aldissa, pisca, urednika i kritičara, koji je o Paulu govorio ovako:

»Paul je bio prvi u plejadi SF ilustratora, a po općem mišljenju i najveći. Istina je da su Howard Brown i Gerard Quin suptilniji koloristi, da je Ed Emswiller neusporedivo bolji u predstavljanju ljudskih likova, da Schneeman i Rogers imaju izrađeniji stil. U Timminsovim djelima mogli bismo naći više umjetničkih kvaliteta, Brian Lewis je nesumnjivo raznovrsniji Mnogi rani SF ilustratori imaju zagasitije i dublje umjetničke vizije. No lovorike pripadaju Paulu, jer je ipak praktički sam patentirao SF ilustraciju.«

Pri označavanju Paulovoga likovnog opusa moramo neprestano imati na pameti to da su njegova djela zapravo pokrenula razvojni trend, koji se manifestira u prvome redu u vidnome kutu tehnologije budućnosti, koja i danas još prevladava na većini naslovnih stranica SF revija i knjiga. Možemo zabilježiti i to da je Paul imao vrlo malo prethodnika — medu kojima se pak ne može zaobići ime Alberta Robide — kod kojih je mogao tražiti nadahnuće za svoje vizije, i da je futurološka likovna ikonografija, koja se oblikovala kao plod njegove stvaralačke mašte, prevladavala još duga desetljeća i zapravo se očuvala i do danas.

Štovatelji i ljubitelji SF žanra već su vrlo rano postali svjesni značenja i utjecaja Paulovoga likovnog stvaralaštva na SF žanr. Frank R. Paul bio je počasni gost prvoga svjetskog SF kongresa 1939, po njemu je dobila ime nagrada za posebne zasluge na području SF ilustratorova i dodijeljena jednome od velikana SF ilustracije Franku Kellyju Freasu. Navedimo kao zanimljivost da je dosad gotovo trideset ljubitelja SF-a, koji su se na tome području bavili bilo profesionalno bilo amaterski, počašćeno time što su po njima dobili imena krateri na Mjesecu i Marsu, pa čak i neke zvijezde. Jedini ilustrator kojega je zapala ta čast bio je pionir SF ilustracije Frank R. Paul, po kojemu su astronomi nazvali jedno svemirsko tijelo.

Jedna od glavnih značajki Paulovoga likovnog opusa je izvanredna raznovrsnost prikazivanja idejnih rješenja tehnologije budućnosti. Nevjerojatnom snagom stvaralačke mašte slikao je mašineriju svijeta budućnosti, a posebno se odlikovao vizualnim oblikovanjem svemirskih letjelica, kojima pravom lakoćom savladava neslućene razdaljine u međuzvjezdanome prostoru. No dok su majstorima pisane riječi te letjelice često služile samo kao sredstvo za transport i sukobe. Paul ih je uprizoravao domišljatim grafičkim rješenjima, kojima se gotovo ne može naći uzor u djelima prethodnika SF ilustracije. U doba kad je zrakoplovstvo još u povojima, Paul nije raspaljivao maštu samo »letećim cigarama« i »letećim tanjurima«, nego pravim eskadrama neobično oblikovanih

letjelica, na kojima je drečavim bojama iscrtao brojne pojedinosti.

Paulova likovna rješenja bila su nerijetka mnogo detaljnija od opisa u pojedinim pričama, što je SF ilustraciji nesumnjivo utisnuto pečat vjerodostojnosti, a još se i danas odražava u mnogim likovnim djelima suvremenih SF tehničkih ilustratora. No moramo reći i to da se iz aspekta znanstvenoga pristupa nijedna od tih svemirskih lađa nikada ne bi mogla podići s tla, te da su prizori zračnih borbi metalnih čudovišta posve neuvjerljivi.

Kao primjer za to možemo navesti ilustraciju Leteća kružna pila (The Flying Buzz-Saw, Air Wondcr Stories, travanj 1930). Ta naslovna stranica, nastala na osnovi novele H. McKaya, ubraja se među bolja Paulova djela. Prikazuje golemu leteću rotirajuću pilu, koja u letu raspolovljuje neprijateljske avione. Iako je nebeski svod obojen neprirodno crvenom bojom, paleta boja naslikanih objekata je prihvatljiva. Paul je čak prilično vjerodostojno prikazao slojeve kupastih oblaka, koje je osjenčio, suprotno od svojih mnogih ostalih likovnih elemenata. Budući da kod zračnih sukoba dolazi do fizičkoga doticaja među letjelicama, pri čemu nastaju izvanredno veliki pritisci, takav oblik bitke je vrlo problematičan. Nameće se pomisao da bi samo antigravitacijski pogon mogao omogućiti odgovarajuće prilike za boravak u prostorijama u središtu leteće pile i ujedno prkositi golemim pritiscima što bi nastajali prilikom sudara s drugim letjelicama.

U Paulovim grafičkim rješenjima općenito se opaža izvanredna domišljatost pri oblikovanju letjelica, no ilustrator je vrlo često posve zapostavljao funkcionalne potrebe takvih brodova. Uzmimo za primjer manje uspješnu naslovnu ilustraciju Tihi uništavaš (The Silent Destroyer, Air Wonder Stories, kolovoz 1929. — ta će ilustracija biti objavljena na posljednjoj omotnoj stranici sljedećega SIRIUSA!), kojom je Paul ilustrirao istoimenu novelu Henrika Dahla Juvea. Paul je tu prikazao zračni sukob u 28. stoljeću, što se razbuktao između dviju civilizacija. Jedna letjelica posebnim oružjem nalik na laser, koje poništava molekularnu koheziju dijelova materije, doslovce raspolovljuje protivnički svemirski brod. Presjek svemirskoga broda omogućio je Paulu da dade oduška svojoj sklonosti da oslikava najrazličitije pojedinosti. Pojedini prostori broda, njegova vanjština s prozirnim kupolama i puškarnicama, otkrivene tehničke aparature, te posada što pada prema Zemljinoj površini — sve je to naslikano izvanredno točno. Paul je pokušao razigrati ilustraciju, pa je otpale dijelove broda naslikao u blizini i u pravcu presječne osi, no

strukturno slikovno rješenje je vrlo neuspjelo.

Upravo tu dolazi do izražaja Paulovo nepoznavanje palete boja, koja će u ovome slučaju doista privući pogled možebitnoga kupca revije, što joj i jest prvotna svrha. U tim ranim djelima gotovo se ne mogu ni naslutiti bilo kakve likovne vrijednosti, no moramo znati da se u to doba SF ilustracija tek rađala i tražila vlastiti način umjetničkoga izraza.

Mogli bismo dugo nabrajati nevjerojatne zamisli Paulovih letjelica. Spomenimo samo još ilustraciju Let istočne zvijezde (The Flignt of tne Eastern Star, Air Wonder Stories. prosinac 1929 — također na omotu SIRIUSA 108!), na kojoj divovski reaktivni avion namjernim letom kroz pijavicu vodenoga tornada odvraća opasnost od prekooceanske lađe što se našla na putu uništenja. Tu su prisutne sve kvalitete i manjkavosti Paulovoga slikanja: inovativno oblikovno rješenje letjelice, svježina ideje rješavanja problema koji je Paul smjestio u godinu 1950 (!). neskladna i kričava paleta boja, dinamična dijagonalna kompozicija, te ponovo nedostatak znanstveno dotjeranijega pristupa, koji se očituje u prilično paradoksalnom, razmjerno mirnome moru i u izostajanju atmosferskih učinaka tornada-pijavice na neizražajnoj jednobojnoj podlozi

Razvojem svemirskih letova u mašti, došla je na red i svemirska odjeća. Kako su opisi autora često bili nejasni i nepotpuni za uspješno vizualno uobličenje morali su se upravo ilustratori pobrinuti za uvjerljivija i funkcionalnija svemirska odijela i sami izmišljati pojedinosti. Faulovi svemirci su nosili mnoga oružja koja se čine posve neobična: sjekirice, lopate, brodske kuke i slično. Odjeća je bila masivna, načinjena od metalnih ploča, na kacigama su bili mali otvori za oči, na potplatima visokih čizama pojavljivale su se čak minijaturne traktorske gusjenice.

No dok su muškarci bili odjeveni u naoko neprobojna svemirska odijela, žene su često u prozirnim kostimima prkosile surovim životnim prilikama u međuzvjezdanome prostoru. Pomalo u šali možemo reći da je ženska emancipacija bila tek na početku pohoda i da u likovnim medijima tome nije još bilo ni traga. Bilo te to, dakle, doba neobuzdanoga svijeta mašte, a znanstveni i realističniji pristup pojavio se tek malo poslije.

(Svršetak u sljedećem SIRIUSU)

ŽIGA LESKOVSEK

SF na Radio-Skoplju

Ponoćni program Radio-Skoplja 24. ožujka ove godine bio je posvećen SF-stvaralaštvu u Jugoslaviji, a gosti u toj četverosatnoj emisiji bili su — uz direktnog sudionika Blagoja Jankovskog — i dr Ferid Muhić. urednik SIRIUSA Borivoj Jurković. te Boban Knežević. Izvanredni profesor na univerzitetu -Kiril i Metodij u Skoplju Ferid Muhić je u razgovoru istakao da u većini djela znanstvene beletristike, kako u nas tako i u svijetu, izostaje drama čovjekove psihologije i da je možda to jedan od razloga što se SF stvaralaštvo još uvijek smatra autsajderom u literaturi.

Borivoj Jurković je rekao da se u našoj zemlji sve više piše znanstvena beletristika, ali da naši autori u svoje priče unose previše filozofiranja, a premalo radnje, te da ima samo sporadičnih pokušaja pojedinih autora da svoja ostvarenja plasiraju izvan naših granica.

Boban Knežević je istakao da nam SF-stvaralaštvo ide uzlaznom linijom, ali da domaći izdavači, s izuzecima, još gledaju s nepovjerenjem na SF-naklade. On je spomenuo da će za dva mjeseca biti gotova prvu knjiga priču jugoslavenskih SF-pisaca i da će se u svibnju ili lipnju u Beogradu održati najveća SF-manifestacija u Jugoslaviji, koja će trajati čak 7-8 dana.

Blagoje Jankovski, odgovarajući na mnogobrojna pitanja slušalaca, objelodanio je da izdavačka kuća »Misla« iz Skoplja priprema izdavanje njegovog prvog romana -Sastanak bogova, u kojemu jedna četveročlana obitelj odlazi u svemir da pronađe boga; čim ga pronalazi, bog priznaje tko je i zbog čega je važna egzistencija čovjeka u kozmičkim razmjerima i to u perfekciji daleke budućnosti kad čovjek prestaje biti čovjek, a postaje jedino razum, um, misao — bog.

Veniamin Hadžinaumov

BUDUĆNOST ZA SF

SFera, Društvo za znanstvenu fantastiku iz Zagreba, u okviru SFerakona organiziralo je u općini Poščenica natječaj među školskom i predškolskom djecom za literarne i likovne radove s temama iz znanstvene fantastike. Uz suradnju i suorganizacij Centra za kulturu Peščenica i Knjižnice »S. S. Kranjčević« po zvani su mališani da pokažu bujnost svoje mašte. Odziv je bio neočekivano plodan. Djeca Iz knjižnice i učenici osnovnih škola »Božidar Maslarić« i »Marko Orešković« pokazali su izuzetno zanimanje i odlično poznavanje znanstvene fantastike kao i zavidni likovni i literarni talent. Ziriji, sastavljeni od predstavnika organizatora i suorganizatora,

birajući najbolje radove našli su se na velikim mukama, kojih se rezultat može djelomično vidjeti i u ovom broju »Siriusa«

U kategoriji predškolaca koji su risali po slobodnoj želji (najčešće E.T. i svemirske letjelice!) nagrade su osvojili petogodišnjaci: Ivan Visković, Mislav Grdinić i Damir Orehovec.

Poredak kod literarnih radova bio je: Nina Mirilović, Erika Stumfol i Nataša Milevoj (sve tri iz OS »B. Maslarić«. V razred).

Bile su tri teme likovnih radova. Vanzemaljca su najbolje crtali Elvira Troskot (VII). Nataša Vučinić (VI) i Boris Cučilović (Knjižnica: 9 godina). — Moj grad u budućnosti najbolje su osmislili Lela Temišanović, Gordana Poljak i Višnja Vrhovski (sve tri V razred). — Temu Svemir i čovjek najbolje su predstavili Nina Mirilović, Andrea Pulig i Dario Iverlač (svi iz OŠ »B. Maslarić«. V razred).

Svi nagrađeni dobili su SF knjige i bili su počasni gosti SFerakona, gdje su mogli sresti i popričati sa starijim kolegama — piscima i slikarima.

Dugo se, a pogotovu u posljednje vrijeme, izražavaju sumnje u budućnost naše, domaće znanstvene fantastike. Mladih pisaca nema, fandom je u kadrovskoj krizi, a nije bilo ni nagovještaja poboljšanja takvog stanja. Radovi na sferakonskom natječaju pokazali su da upravo u mališanima leži budućnost jugoslavenskog SF-a. Odrasli u vijeku tehnike, obrazovani uz popularne SF filmove i knjige, svjedoci juriša u svemir i najezde računala, i sami su razvijali svoju maštovitost i sklonost prema znanstvenoj fantastici. Potreban je samo mali poticaj da njihova kreativnost pokulja poput nove. Zrelost i raznovrsnost koju su pokazali mališani pokazuju da ih se mora poticati što češće, pa uskoro nećemo imati jedva jednu knjigu znanstvene fantastike godišnje nego mnogo, mnogo više.

Jedna neobičnost naročito u pada u oči kod prvonagrađenih. Ne znam da li je to plod promjene društvenog statusa, pozitivni utjecaj »Siriusove« propagande ili izraženija društvenost u tim godinama, ali sva prva mjesta i gotovo sve nagrade kod školaraca osvojile su djevojčice. Zanimljivo bi bilo vidjeti rezultate natječaja za male modne kreatore, ali u SF-u uvjerljivo su trijumfirati maštovitost i tehnička naobrazba djevojčica.

Posebno moramo istaknuti malu Ninu Mirilović. učenicu Vb razreda OŠ »B. Maslarić«. Ako već niste to i sami zapazili, ona je osvojila prvu

nagradu i za najbolji sastav i za najbolji crtež. Sitna djevojčica, lijepili krupnih očiju bila je oduševljena osvojenim nagradama. Uzbuđeno nam je pričala kako gleda sve SF filmove, čita SF knjige, prati TV serije: doznali smo da je dobar učenik i da sluša mamu, i da će nastaviti pisati i crtati znanstvenu fantastiku. Poželimo da loj ovo ne bude prvo pojavljivanje u -Siriusu«. a nama da doista održi riieć. Možda time dobijemo našu Ursulu LeGuin.

H. PRCIC

Posljednju omotnu stranicu ovoga SIRIUSA krase nagrađeni crteži Nine Mirilović i Andreje Pulig. a ovdje su i sve tri nagrađene priče:

Nina Mirilović

E.T. mali zeleni

Jedne večeri išla sam sa Ivom da se prošetamo šumom. U daljini smo ugledale da nešto svijetli. Pošle smo prema svjetlu, a usput smo razgovarale o tome što bi to moglo biti. Iva reče: »Da nisu mali zeleni?!« i nasmija se. I ja sam se nasmijala, a zatim smo pred sobom ugledale veliki svemirski brod. Bio je ogroman sa raznobojnim svjetlima. Onako okrugao i blješćeći isticao se u noći. Iva i ja smo zinule od čuđenja. Pala sam i jedva tiho promucala: »Mama«. Otvoriše se vrata. Iz broda izađe mali svemirac. Nije mu bilo ni metar i pol. Koža mu je bila zelena. Glava okrugla s velikim klempavim ušima. Kose nije imao. Trbuh mali ali naboran. Noge su mu bile kao u žabe. Lice mu je bilo ružno i grubo. Tada nas je uspavao nekim šarenim lebdećim kuglicama. Nisam nikad uspjela saznati što se tada dogodilo. Probudila sam se u nepoznatoj sobici i osjetila da letimo u svemirskom brodu. Pogledala sam oko sebe i vidjela Ivu kako već sjedi budna. Odjednom smo stali. U sobu uđu isti svemirci, ali su im lica bila blaga i simpatična. Izvedoše nas van. Našli smo se na planetu. Upravo su se tada mijenjala njihova sunca Dur i Mol. Jedno sunce je bilo zeleno-smeđe, a drugo narančastosmeđe. Svemirci nas odvedoše u jednu veliku dvoranu. Pokraj prijestolja stajali su E. T. i E. T.-ica. Kasnije smo saznali da su to brat i sestra Mili, a majka im je bila E.-na Mila. Otac im se zvao T.-Gnjusni. Bio je osmi po redu kralj ovog planeta. Nama su prišli E. T., E. T.-ica i E.-na. Na naše čuđenje počeli su govoriti našim jezikom. Govorili su tiho da ih nitko ne bi čuo. Rekoše da nas T.-Gnjusni želi ubiti i pojesti, ali će ga oni odbijati sve dok mi ne pobjegnemo. Pokušat će nas nekako osloboditi. T.-Gnjusni je počeo s pripremama, a isto tako i njegova kćerka,

sin i žena, ali oni su se pripremali da pobjegnu tajno s nama na Zemlju. Već su pripremili dvije male kugle letjelice. Kad je Dur prepuštao nebo Molu krenuli smo sa svim što nam je bilo potrebno. Kralj T.-i Gnjusni sa planete Dube, kao što smo saznali, čupao je i jeo crvenu travu. Nakon nekoliko Dubinih dana stigli smo na Zemlju. Čim su svemirci stali na Zemlju pretvorili su se u lijepe ljude — ženu, djevojčicu i dječaka. Otkrili su nam da su oni prije bili ljudi, ali da ih je T.-i Gnjusni oteo i zarobio na Dubi. I svi ti svemirci bili su nekad ljudi.

Iva i ja uzbuđeno odosmo kući. Mene je mama skoro ugušila suzama. Ivu također. Kad sam se odmorila, majka mi je rekla da me nije bilo godinu dana, ali da to nije tako važno. Važno je da mi je dobro i da sam zdrava. Ispričam tada mami što mri se dogodilo, ali ona mi ni riječi nije vjerovala. Ipak, bio je to zanimljiv i uzbudljiv doživljaj.

Erika Štumfol:

Moj grad u budućnosti

Godina 2800.

Grad Zagreb izmijenio je cijeli izgled. Kuće su sve od aluminija, plastike i stakla. Automobili više nisu na kotače. Izmijenili su i oblik. To su sada kugle koje jure neprocjenjivom brzinom po pistama od neuništive plastične mase. Nogostupe i tramvaje zamijenile su pokretne trake. One te voze gdje god poželiš. Vlakovi još postoje, ali i oni su drugačiji. Rađeni su od sivog metala i ne postoje lokomotive i vagoni. Voze na atomski pogon prugama rađenim iznad grada.

Trgovine više ne postoje. Ljudi nisu ni gladni ni žedni. Sve što im je potrebno da prežive nalazi se u zraku. Ni škole više ne postoje. Sva djeca sada uče uz pomoć raznih kompjutera. Svatko ima kompjuter programiran za sve.

Ljudi više ne presvlače odjeću. Spavaju i provode dane u istima odijelima. Ta su odijela sive boje. Spojena su sa kapom. Čizme su im crne, visoke, koje se gumbom spoje sa odijelom. Ljudima se stalno nekamo žuri. Više ne pričaju jedan s drugim, kao da samo oni postoje.

Sve se izmijenilo u gradu. Ali ljudi se još bave sportom. Izmišljen je novi sport »apokalipsa« (igra za samouništenje). Ta se igra izvodi na koturaljkama.

Koje su vrijednosti takvog života?

Nataša Milevoj:

Moj grad u budućnosti

Bip, bip. Stiže robot. Robot zamjenjuje ljude u svim poslovima u gradu budućnosti. Živimo u 23. stoljeću. Sve je drugačije. Iz knjiga starih naroda doznali smo kako je izgledao naš grad u prošlosti. Sa zgrada su ispadale fasade, po zgradama su bile ispisane parole, zagađivanja su bila ogromna, životinje su izumirale. Sve je bilo tako tužno i ružno. Sada, u ovo vrijeme više nema zagađivanja, nema zgrada s kojih ispadaju fasade, nema zgrada s ispisanim parolama. Životinje ne izumiru, sve je veselo i mlado. Nema papirića od žvakaćih i bombona, i vrećica od mlijeka po podovima. To ne treba čistiti robot, jer je sva hrana u obliku pilula.

Ujutro ustajemo. Brzinom svjetlosti se obučemo. Pojedemo pilule za kavu i sendvič. Sjednemo na diskove i brzinom svjetlosti dođemo u školu. U predvorju ostavimo diskove. U razredu nas čeka učitelj Učitelj mnogo zna o prošlosti naroda i o prošlosti našeg grada. Sjednemo za kompjuter i nastava počinje.

Za doručak pojedemo pilule. Nakon nastave krećemo kući. Grad bruji i zuji od zvukova diskova. Jako puno se događa nesreća na diskovima. Ljudi se zaborave pa se počnu naginjati, izgube ravnotežu i padnu. Najbolji diskovi su avionski. Imaju ogradu. Kod kuće nas dočekuju robot. Mi jedemo i nastavljamo učiti, jer samo ljudski mozak može upravljati tim spravama. Nekom izgleda da ljudi ništa ne rade, ali to nije istina. Oni su uveče tako izmoreni zbog učenja o tim raznim spravama kojima će oni upravljati, a onda utonu u slatki san na mekanom bijelom krevetu u obliku oblaka.

Za SIRIUS...

• Tko bi to rekao, dragi čitatelju; Najkraći mjesec u godini, a dosad najduži popis priča u ovoj rubrici! Od 67 priča koje ste u veljači poslali SIRIUSU, čak 17 (sedamnaest!) njih je »za«! Dakako, kao i dosad, neke od tih Vaših priča jednostavno vape da budu uvrštene u SIRIUS, dok će neke čekati, kraće ili duže vrijeme, sve dok u zalihi bude objavljivijih priča od njih.

• Počet ćemo od onih prvih, »vapećih«. Dvije ravnopravno najbolje priče u ovom mjesecu smatram da su SINDBADOVA PUTOVANJA i ŽAFERONA STRAHOSTVOR. Prva je, konačno, jedna izvrsna space-opera, u ovoj verziji prava SF, a stil 1001 noći daje joj posebnu draž pri čitanju. Budu li i ostale priče koje namjeravate napisati tako kvalitetne, dobit ćemo zaista zanimljivu i svježu seriju. Druga je možda najbolja autoričina priča dosad: atmosfera joj je izvrsna, pa se može podnijeti i lagana razvučenost na pojedinim mjestima. PROSTOR-PLOV je dokaz da vrijedi biti uporan: ovako prerađena, priča je uspjela! SAM ima poznatu ideju, a i specifični stil i jezik nisu nepoznati čitateljima SIRIUSA, no priča je dovoljno dobra za »za«. IGRA I GRAD je pomalo novovalovska priča s poznatom idejom obrađenom na nov i zanimljiv način (ali, zaboga: Vaš asvalt je sasvim sigurno obični asfalt, a Vaše hloroslike su najvjerojatnije holoslike! Tako dobra priča, a takve greške!). ISPIT je lagana priča o telepatiji, ne baš najsvježije teme. ČEKAONICA SMRTI je dobra priča o neprilagođenima, no ima i jednu (zanemarivu?) logičku grešku: zar društvo, toliko jako da dopušta nepoželjnima slobodu dvije godine, osjeća potrebu da ih nakon toga fizički likvidira? ON MORA BITI LUD ima sličnu temu: prerađena verzija je objavljiva. unatoč pomalo neelegantno izvedenom završetku. USUD je dobro napisana priča pa ne smeta to što joj se svršetak može naslutiti već na sredini priče. NOVI NAROD je ponovo jedna prerađena verzija, uz dvije logičke greškice: besmislena je lakoća kojom Drugi uništavaju Kupolaše: ako Kupolaši ionako izumiru, nije potrebno ratovanje. DEO PROŠLOSTI je postkatastrofična priča u stilu space-opere, koja bi bila mnogo bolja da je ne »krasi« nepoznavanje pravopisa (interpunkcija, velika slova). NOVA GODINA 2000 je dobra psihologija alijenacije — možda za neki novogodišnji mini-SIRIUS Za mini su i DALEKE VATRE. O POSUĐENIM GRUDIMA (samo za one koji su čitali Raosa u SIRIUSU!). PRIJESTUPNIK (dobra, iako crna satira na birokraciju, ne sasvim originalna, ali dovoljno kvalitetna) LETAĆ i ŽIVOT U RUPI U ZEMLJI (verzija poboljšana preradom)

• Sedamnaest, kao što rekoh. Svaka Vam čast dragi čitatelju!

...nije za SIRIUS

• KAKAV GLUP PROGRAM nije glup, ali nije za SIRIUS nego za neki kompjuterski list. KONTINUUM je u ovoj verziji kompaktniji nego u prošloj, no ostaje glavni nedostatak: glavni junak očito ne zna kako se putuje kroz kontinuum, pa onda ne treba da se čudi kad to uspije i drugima. Preradite priču, možda tako da bude kronika njegovoga usavršavanja, a ne storija o otkrivanju očitoga. NEKI IZMIŠLJEN SVIJET: ideja poznata, ali upotrebljiva; razradite priču, pogotovu onaj dio o junakovim dilemama, duševnim stanjima i željama. I, prije nego što pošaljete SIRIUSU tu drugu verziju, dajte je nekome da Vam je ispravi — nekome tko ne »ratuje«, poput Vas, s vremenima, oblicima i ostalim gramatičkim oblicima. SVIJET 3001 je već poznat čitateljima SF-a; ponudite priču drugdje, jer nije loša. BEZ NASLOVA: e, moj Saša. tema je već davno naša (iako ste je dosta dobro obradili)! ZEMLJINA RADOST me je obradovala jer je u njoj uklonjen glavni nedostatak (rukovodeća struktura brodova), ali i ražalostila, jer je tehnički razlog pogibije u priči besmislen (zrakom ih mogu opskrbiti i malviški brodovi) i trebalo bi ga izbjeći, a priču biste mogli možda završiti dvojbom s ne rješenjem. NEPOSREDNI DODIR je dobra priča i lijepo ispripovijedana — ali, na žalost, iz naftalina. PROJEKT: zgodan crni vic, ali samo ako preradite prvu stranicu, tako da ne bude banalna i pomalo infantilna. KROZ OVE ZIDOVE: došljaci nisu suvisli, a to je dovoljan razlog da priča bude besmislena. NEPRIHVAĆENI ostaju neprihvaćeni i u SIRIUSU, unatoč izuzetno zamišljenim i opisanim efektima vremeplovljenja; te efekte iskoristite u logičnije složenoj priči, jer su u ovoj interakcije sasvim nedosljedne. Možda da umjesto prolaska kroz vrijeme upotrijebite prolazak kroz dimenzije. BESMISAO nije sasvim bez duha, ali ni daleko od naslova. A TADA SAM OSJETIO LAGAN POTRES: nedostatak je samo sumnjivo, kvaziznanstveno objašnjenje događaja (što ne mora biti nedostatak i za neki drugi list, manje zahtjevan od SIRIUSA).

• PRIČA O PRIČI zaslužila je, kao što vidite, posebno izdvojen osvrt Prvo, kompozicija je tehnički loše provedena (četiri odvojena dijela priče, jedan od njih k tome razdvojen unutar sebe drugim). Zatim, poezija na kraju Epiloga je preduga. I, što je najveća zamjerka, sanmarinski kapetani-regenti neće valjda 1955. narediti uništavanje svih primjeraka priče? To bi se još moglo podnijeti da se zbiva 1555. ili 1935. u nacističkoj Njemačkoj... Inače, priča je, kao i većina Vaših, izvrsna...

• Na kraju, evo i Darijevoga (i moga) mišljenja o onih 37 priča koje nikako, dakle ni prerađene, neće osvanuti u SIRIUSU

• ZAŠTO NIJE DOŠLO... poslije nekoliko godina, dok malo odrastete (za Vaš uzrast: vrlo dobra priča!). ODSADA DO VJEČNOSTI: još jedna priča za šahovski list (tema: meč Karpov—Kasparov). DRVENA PRIČA je, kao ideja, zaslužila mnoge bolju priču BAJKA je doista bajka — zabavna nadrealistička, ali ne i SF-ovska. ANTI NUKLEARNI POKRET bi savim propao da je tako labav kao Vaš pokušaj satire. KRIVI PUT (i još dvije priče): jadni vicevi, loše napisani. WAR ... WASH ... DRAGI.. da. dragi glumac, kojemu ste ime oteli za svoj pseudonim, okreće se jadan u grobu ... ako čita Vaše priče. ČUJ OVO... i čut ćeš priču za dječicu. LUDA NOĆ nije SF ni noću, a ni u ludilu. FLAMINGOSI LETE U DIM i nose sa sobom drevnu temu, a i kraj koji visi u zraku (emocijama i duševnim stanjima dobro baratate) TRI DANA ima trostruko previše parapsihologije, a trostruko premalo SF-a. LJUBAV nije priča. MUVA jest priča ali bez pravoga završetka. ROKADA je također za šahovski list. PROMATRAČI su za naftalinski list. ČUVAR za dječji a PUT U... za glasilo iznad kukavičjeg gnnezda. MIGRACIJA U SNOVE: Frnnkenstein bio u modi, a više nije. OTKRIĆE ne otkriva ni smisao priče (ostale dvije: stari štos. i još stariji štos). ČEKATI: niste morali čekati na ocjenu svoje priče: napisali ste je sami, na posljednjoj stranici. INTERNA PKIČA je za interni bilten nekog SF kluba a ne za SIRIUS GLUVO DOBA je besmislica: tko gradi svemirski brod, mora biti svjestan i toga da postoje različite vrste energije. KUTIJA puna olinjalih ideja. POSETA nejasne ideje i smiješnoga sadržaja TA DIVNA ideja starija je od autora. TRAGOM je priča koja je već odavno bolje ispričana (osim dobre posljednje rečenice, ali to nije dovoljno za SIRIUS). BIO JEDNOM već pročitani, i uz to marginalni SF sadržaj. DERATIZACIJA-DEHUMANIZACIJA sadrži originalan štos kojim biljke likvidiraju ljude, no sama ideja je više nego neoriginalna. Iz svega toga mogao bi se izvući vic. BUĐENJE je lijepo napisano, ali se ne vidi svrha zbog koje je to učinjeno (SF svrha očito nije posrijedi!). IGRA se temelji na idiot-plotu: tvrdnja da se kamenje »igra« ništa ne znači čitatelju priče. (Ilustracija koju ste poslali uz priču ne odgovara ni tehnički ni kompozicijski, a sadržajno slijedi besmislenost Vaše priče). BOGOVIMA SE ZURI u ofucani denikenovski štos.

• Eto, to je to. Vaš B. J.

BUDUĆNOST ZA SF: Hladost ante portas! Sutrašnjica je SIRIUSU osigurana: Nina Marilović i Andrea Pulig iz Vb zagrebačke OŠ »Božidar Maslarić« (profesor: Vladimir Žezlina) naslikale su ove maštovite ilustracije – a kako te djevojčice lijepo pišu, pročitajte u ovome SIRIUSU!